

ปริวรรตสมุดข่อย

วรรณกรรมเรื่อง จันทकार เล่ม ๒

เสนอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แสนประเสริฐ ปานเนียม

ปริวรรตโดย

นางสาวชลลดา แดกช่อ รหัสนักศึกษา ๖๐๔๑๐๑๕๐๙

นางสาวพรปวีณ์ บัวงาม รหัสนักศึกษา ๖๐๔๑๐๑๕๑๖

นางสาวหนึ่งฤทัย เภาวิเศษ รหัสนักศึกษา ๖๐๔๑๐๑๕๒๕

สาขาวิชาภาษาไทย ๖๐๔๑-๐๑/๕

วิชา วรรณกรรมท้องถิ่นเพชรบุรี (๑๕๔๓๒๐๔)

ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๒

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

บทนำ

การปริวรรตและวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมเรื่องจันทาค เล่ม ๒ ฉบับ อาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชา วรรณกรรมท้องถิ่นเพชรบุรี (๑๕๔๓๒๐๔) โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาปริวรรตและวิเคราะห์คุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนี้

วรรณกรรมเรื่องจันทาคเล่มนี้เป็นวรรณกรรมไทยโบราณไม่ปรากฏปีที่แต่ง ไม่ปรากฏช่วงเวลาที่ตั้ง แต่สันนิษฐานจากเนื้อหา น่าจะเป็นวรรณกรรมในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จันทาคเป็นชาดกเรื่องหนึ่งในปัญญาสชาดก ซึ่งปัญญาสชาดก เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องเอกที่พระเถระนักปราชญ์ชาวเชียงใหม่(ไม่ทราบนาม)ได้รวบรวมเรื่องราวปรัมปราที่เป็นนิทานพื้นถิ่นแพร่หลายในยุคนั้น โดยเขียนไว้ด้วยภาษาบาลี และเนื้อหาสาระของปัญญาสชาดกเป็นการพรรณนาถึงเรื่องราวเกี่ยวกับจริยวัตรของตัวละครเอกในเรื่องคือ พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งได้มีปณิธานมุ่งมั่นในการบำเพ็ญบารมีในชาติต่างๆอย่างมั่นคง โดยปรารถนาสูงสุดเพียงได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเท่านั้น ซึ่งท้ายที่สุดของแต่ละชาติพระโพธิสัตว์จะสามารถถึงสัมมาสัมโพธิญาณด้วยบารมีที่ถึงพร้อมตามแต่ละชาติ และจันทาคชาดก เป็นนิทานธรรมที่นิยมแพร่หลาย เป็นนิยายคติธรรมเก่าแก่อันดับที่ ๑๑ ในหนังสือ ปัญญาสชาดกปัจฉิมภาค ชาวบ้านในภาคเหนือเรียกว่า คำธรรม จันทาคชาดก เป็นนิทานธรรมที่สอนให้กุลบุตรและกุลธิดาศึกษาและปฏิบัติตามแบบอย่างจริยธรรมที่ดีงาม

ต้นฉบับของวรรณกรรมเล่มนี้เป็นสมุดไทยขาว เขียนด้วยอักษรหมึกสีดำ ในหนึ่งหน้ากระดาษเขียนทั้งหมด ๖ บรรทัด หน้าต้น ๔๐ หน้า หน้าปลาย ๔๑ หน้า มีจำนวนทั้งสิ้น ๘๑ หน้า ขนาดกว้าง ๑๒ ซม. ยาว ๓๕ ซม. ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์ข้อมูลคติชนวรรณกรรมลายลักษณ์เพชรบุรี ชั้น ๖ อาคาร ๒๓ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งทางศูนย์ข้อมูลได้รับมอบต้นฉบับนี้มาจากอาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว ซึ่งอาจารย์ล้อม เพ็งแก้วได้รับบริจาคมาจากนักศึกษาแต่ไม่ปรากฏชื่อว่าใครเป็นผู้มอบให้

เมื่อพิจารณาแล้วน่าจะเป็นฉบับคัดลอก และไม่ได้มีเล่มเดียวจบเพราะเนื้อความช่วงต้นที่ขาดหายและช่วงปลายที่ไม่จบตอน รวมไปถึงมีการระบุไว้ช่วงต้นว่าเป็นเล่ม ๒ แสดงว่ามีเล่ม ๑ และเล่ม ๓ ต่อไป

เนื้อหาที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเล่มนี้น่าจะเป็นกลอนสวด เพราะปรากฏทำนองการสวดคือ นางกล่อม ซึ่งนางกล่อมเป็นชื่อทำนองการสวดชนิดหนึ่งมักใช้กับวรรณคดีประเภทกลอนสวด และนอกจากนี้ในเรื่องจันทาคก็แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ตลอดทั้งเรื่อง เนื่องจากการแต่งโดยใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์จะทำให้ง่ายต่อการสวด และในสมัยที่มีการแต่งเรื่องจันทาค กาพย์ก็เป็นลักษณะคำประพันธ์ที่ได้รับความนิยมในการแต่งมากที่สุด

ขอขอบคุณศูนย์ข้อมูลคติชนวรรณกรรมลายลักษณ์เพชรบุรี และอาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว ที่อนุเคราะห์ต้นฉบับให้คณะผู้ศึกษาได้คัดสำเนาเพื่อปริวรรต และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ แสนประเสริฐ ปานเนียม

ที่ให้คำแนะนำในการปรีวรรตสมุดข่อยเล่มนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการปรีวรรตสมุดข่อยวรรณกรรมเรื่อง
จันทคาธเล่ม ๒ นี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาไม่มากก็น้อย

ศูนย์ข้อมูลศิษนและวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรบุรี

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	ก - ข
สารบัญ	ค
เรื่องย่อวรรณกรรมเรื่องจินตคาธ เล่ม ๒	๑ - ๕
บทวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องจินตคาธ เล่ม ๒	๖ - ๓๕
แผนภูมิแสดงวงศ์กษัตริย์เมืองต่างๆที่ปรากฏในเรื่อง จินตคาธ เล่ม ๒	๓๕ - ๓๗
การปริวรรตวรรณกรรมเรื่อง จินตคาธ เล่ม ๒	๓๘ - ๑๒๖
รูปภาพสมุดช่วยเรื่องจินตคาธ เล่ม ๒	๑๒๗ - ๒๐๗
บรรณานุกรม	ง

บรรณานุกรม

อมรา ศรีแก้ว. ๒๕๔๘. แนวการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

อรรถวิทย์ รอดเจริญ. ๒๕๖๓. Study notes ภาษาไทยม.ปลาย สไลด์ Cornell. กรุงเทพฯ : คาร์เปเดียมเมอร์

एमอร รัตนเนตร. ๒๕๕๘. FOCUS ADMISSIONS. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : ดาวประกาศิต

ศูนย์ข้อมูลศิษย์และวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรบุรี

เรื่องย่อ จันทคาร เล่ม ๒

เจ้าจันทคารและนางทิพยโสต นางปทุมบุปผา นางสุคันธเกสี ได้อาศัยอยู่บนเขา โดยมีนางยักษ์ที่อยู่ในป่ามองไปที่เขานั้นแล้วเห็นนางทั้งสามจึงเหาะมาyingเขานั้น เมื่อนางยักษ์มาถึงก็ได้เฝ้าถามเรื่องเมียของจันทคาร แล้วกล่าวขอเมียจันทคารสักคนหนึ่ง จันทคารจึงลงใจนางทั้ง ๓ ว่าให้ไปอยู่กับนางยักษ์ แต่นางทั้งสามไม่ยอมไปแต่ขออยู่เป็นทาสหรือเป็นเมียจันทคารก็ยอม เมื่อได้ฟังดังนั้นจันทคารจึงใช้พระขรรค์ไล่ฆ่ายักษ์ตนนั้น ยักษ์จึงรีบวิ่งหนีเข้าป่าไป

เมื่อยักษ์หนีไปแล้วนางทั้งสามก็หายจากความโศกเศร้า และได้มีการพูดคุยกับจันทคาร เมื่อถึงเวลานางทั้งสามจึงถามจันทคาร ว่าเราเป็นหญิงมาอยู่กับเจ้าที่เป็นผู้ชายทำไมเจ้ามานิ่งเฉยใส่ไม่หันมาพูดคุยกัน นางทั้งสามพยายามยั่วชวนจันทคารแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ นางทั้งสามจึงตัดพ้อว่า ที่ท่านไม่สนใจเรา เพราะท่านเป็นกะเทยหรือเปล่า แต่จันทคารก็ไม่สนใจ นางทั้งสามจึงพูดคุยกันไปจนหลับ

เมื่อถึงเวลาเช้าก็เดินทางออกจากภูเขานั้นเข้าไปในป่าเพื่อเดินทางไปยังเมืองปาฏลีบุตร เดินทางไปได้ ๑ วันก็ถึงเมืองแห่งหนึ่งพบกับบ้านหลังหนึ่งซึ่งเจ้าของบ้านคือ นายหัตตอาจารย์ เป็นคนเลี้ยงช้างพระที่นั่ง แต่ก็มีช้างหนึ่งตัวที่หลุดออกมาไล่ตีมแทงผู้คนและได้วิ่งหนีเข้าไปในป่า นายหัตตอาจารย์ก็ได้ออกไปตามหาช้างแต่ก็ไม่พบเพราะเชื่อว่ามิเทพเจ้ากำบังตา เมื่อกลับมาถึงบ้านก็พบจันทคารแล้วถามว่า มาทำอะไรในป่า เห็นช้างเข้าบ้างไหม จันทคารจึงตอบว่าไม่เห็น แต่แนะนำว่าให้ไปหาหมอ ดู เมื่อนั้นจันทคารจึงอมแก้วทิพยเนตรแล้วเห็นช้างพระที่นั่งที่ถูกเทพารักษ์กำบังไว้อยู่ที่ซอกเขา เลยบอกนายหัตตอาจารย์ตามที่ได้เห็น ให้นายหัตตอาจารย์นำเหล่าชาวเปิด ไก่ เครื่องพิธีกรรมไปบวงสรวง แล้วเทวดาจะปล่อยมาในคืนนี้ นายหัตตอาจารย์ก็ทำตาม พอตกลงกลางคืนเทวดาก็นำช้างพระที่นั่งมาส่งที่บ้านของนายหัตตอาจารย์โดยนำมาผูกตั่งเก่า นายหัตตอาจารย์พอใจจึงทำเครื่องบรรณาการให้แก่จันทคาร และชื่อเสียงการดูดวงที่แม่นยำของจันทคารก็โด่งดังทั่วเมือง ชาวบ้านที่ทำของหายก็จะมาหาจันทคารกันทั้งสิ้น จันทคารก็จะช่วยทุกคนทำให้ทุกคนหาของตนเองเจอ จากนั้นทุกคนจะนำเงินทองมากมายมาบูชาจันทคาร

จากนั้นกล่าวถึงเศรษฐีห้าคนที่เมื่อก่อนเป็นคนมั่งมี แต่ตอนนี้ทุกสิ่งทุกอย่างกลับสิ้นไปหมด จนกลายเป็นคนยากจน และเศรษฐีทั้งห้าก็ได้ยินกิตติศัพท์ของจันทคารจึงได้เดินทางมาเพื่อให้จันทคารช่วยเหลือ จันทคารก็ช่วยตามที่เศรษฐีบอกโดยเลี้ยงเห็นชุมทองข้างบ้านเศรษฐีโดยมีภูตผีดูแลชุมทรัพย์นั้นอยู่ ให้ไปหาหมอผี แต่หมอผีในเมืองนั้นไม่มีเลย จันทคารจึงให้แต่งเครื่องเซ่นไปไหว้ที่ปากชุมทอง ภูตผีจึงมากินของที่เศรษฐีเอามาไหว้ จันทคารจึงใช้พระขรรค์ฆ่าฟันภูตผีปีศาจและให้เศรษฐีชุดตรงหลุมนั้นแล้วจึงได้ทองกลับมามากมาย จนกลับไปรวยเหมือนแต่ก่อน เศรษฐีทั้งห้าสำนึกบุญคุณจึงนำข้าวของไปให้จันทคาร

แล้วกล่าวต่อว่ามีพราหมณ์สองคนผิวเมื่อยซึ่งมีลูกสาวเจ็ดคน มีรูปร่างสวยเป็นที่หมายปองของใครหลายคน สองผิวเมื่อยได้ทองของกระสือมา แต่ตั้งแต่ได้ทองสองผิวเมื่อยก็มีความสุขกับการใช้จ่าย นานเข้า

พราหมณ์ทั้งสองก็เที่ยวออกไปหาอาหารที่เน่าเสีย จนชาวบ้านคิดว่าสองคนนี้เป็นกระสือ จนพราหมณ์ทั้งสองต้องมาหาจันทคาร แล้วบอกว่าเราทั้งสองเป็นกระสือ จันทคารจึงอมแก้วทิพยเนตร และถามว่าได้ใช้จ่ายทองกระสือไปเท่าไร และเหลืออยู่เท่าไรให้บอกให้หมด พราหมณ์ทั้งสองก็เล่าจนหมด จันทคารก็บอกให้ไปจัดของเช่นไหว้ แล้วนำไปไหว้ที่ปากชุมทอง พราหมณ์ทั้งสองก็ทำตาม และจันทคารก็ได้ฟื้นกระสือด้วยพระขรรค์ชัย พราหมณ์ทั้งสองจึงหายจากอาการนั้นและจะยกลูกสาวทั้งเจ็ดของตนให้ จันทคารก็บอกว่าตัวข้ายังต้องเดินทางอีกไกล จันทคารจึงรับแต่ทองไว้ และได้ลาจากที่นั่น

จากนั้นจันทคารและนางทั้งสามก็เดินทางเข้าป่าไปภูเขาโสทสูงสามโยชน์ เหาะข้ามภูเขาแล้วนอนพักที่ยอดเขาหนึ่ง เดินทางต่อมาได้เจ็ดวันก็มาถึงบ้านโจร โจรจึงถามว่ามาทำไม จันทคารจึงตอบว่าจะเดินทางไปทางเมืองสังกัสบุรี โจรจึงขอนางทั้งสาม จันทคารก็บอกไปว่าเขาไม่ใช่เมียเรา เมื่อได้โอกาสจันทคารจึงพานางทั้งสามเหาะหนีไป พวกโจรนั้นจึงเห็นว่าจันทคารเป็นผู้วิเศษที่เหาะข้ามแม่น้ำได้ จึงสรรเสริญจันทคาร และได้กลับไปยังบ้านของตน

กล่าวถึงยักษ์สองตนผิวเมื่อยที่อาศัยอยู่ในป่า ซึ่งตายักษ์ได้ออกไปหาอาหาร มีแค่อยักษ์เฝ้าบ้าน ยายักษ์เห็นทั้ง ๔ คน จึงเนรมิตบ้าน เนรมิตตนให้เป็นมนุษย์ เนรมิตคนใช้ เมื่อจันทคารเห็นจึงอมแก้วทิพยเนตร แล้วเห็นว่าทั้งหมดเป็นยักษ์ เมื่อถึงบ้านยักษ์ ยายักษ์ก็ได้ถามไถ่และชวนให้พักอาศัยที่บ้าน นางทั้งสามอยากที่จะพักอยู่ที่นี้แต่จันทคารจะเดินทางต่อ จันทคารบอกนางทั้งสามว่านางคนนี้เป็นยักษ์แต่นางทั้งสามไม่เชื่อ ทันใดนั้นตายักษ์ก็กลับมาพร้อมร่างของมนุษย์ทั้งลงตรงหน้าสามนาง จากนั้นทั้งสี่ก็ได้เหาะหนีไป ตายักษ์จึงเนรมิตกายแล้วไล่ตามไป จันทคารก็ได้ฟื้นร่างยักษ์ด้วยพระขรรค์ชัยจนตาย ยายักษ์โกรธจึงไล่ตาม จันทคารจึงใช้พระขรรค์ตัดหัวยายักษ์จนตาย เมื่อฆ่ายักษ์แล้วก็ได้เดินทางเข้าป่าเป็นเวลาเจ็ดคืนจนถึงบ้านยักษ์ตนหนึ่ง จันทคารและนางทั้งสามจึงรีบหนีแต่ยักษ์ก็ไล่ตาม จึงได้ไปหลบอยู่บนต้นไม้โดยมียักษ์ล้อมไว้ จันทคารจึงพานางทั้งสามเหาะหนีไป ยักษ์เห็นว่าจันทคารเหาะได้ และคิดว่าถ้าตามไปคงต้องตายแน่ เมื่อหนียักษ์พ้นแล้วก็เดินทางต่อไปอีกสามวันจนพบอ่างน้ำทิพย์ อ่างนี้ใครลงไปอาบจะมีรูปงามเหมือนเทพ จันทคารจึงให้นางทั้งสามลงไปอาบน้ำทิพย์ ทั้งสามจึงมีรูปร่างที่เหมือนนางบนสวรรค์ จันทคารจึงชวนนางทั้งสามเดินทางจากภูเขานั้นต่อมาเจ็ดวันจนถึงเขาอัศกัณ และได้เดินทางต่อในถ้ำ และเดินทางต่อมาได้สามวันสามคืนก็ถึงเขตเมืองสังกัสนคร มาพบพรานป่า พรานป่าจึงอาสาพาไปที่พระนคร เดินทางต่อไปห้าวันจึงถึงเมือง และได้พาไปที่บ้านเศรษฐี

เมื่อถึงบ้านเศรษฐีจันทคารจึงลงใจว่าจะให้ไปเรือนใครก่อน นางทั้งสามต่างก็อยากให้ไปเรือนของตน แต่จันทคารกลัวไปเรือนใครก่อนก็กลัวจะน้อยใจกัน จึงให้นางทั้งสามเข้าไปหาพ่อแม่ตนก่อน โดยที่จันทคารรออยู่ที่ร่มไม้ เศรษฐีอยู่พร้อมหน้ากันต่างก็โศกเศร้าพูดถึงแต่ลูกของตนที่หายไปนานเจ็ดเดือน แต่หมอดูทักว่าทั้งสามนางยังไม่ตาย ทันใดนั้นนางทั้งสามก็เดินเข้าไปแต่เศรษฐีจำนางทั้งสามไม่ได้ นางทั้งสามจึงได้อธิบายว่าตนเองได้ไปอาบน้ำทิพย์มาทำให้รูปร่างเปลี่ยนแปลงไป ทั้งสามเศรษฐีเข้ามาทอดด้วยความคิดถึง และนางทั้งสามก็ได้เล่าถึงเรื่องราวที่ผ่านมา สามเศรษฐีจึงมีความสงสัยว่านางทั้งสามได้ตกเป็นเมียของจันทคารหรือยัง

นางทั้งสามก็ได้ตอบว่าจันทาคธไม่ได้เป็นคนชั่วหรือลวนลามอะไรตนเลย เศรษฐีจึงให้ไปตามจันทาคธเข้ามาจันทาคธก็ได้ถามว่าจะให้ตนไปเรือนใครก่อนแต่ทุกคนก็ตอบเหมือนเดิมทำให้จันทาคธยังไม่เข้าไป ทั้งสามเศรษฐีก็ได้ออกมาหาจันทาคธ ก็หลงใหลในความงาม และจันทาคธก็ได้เล่าความหลังทั้งหมดของตนให้ฟัง และจันทาคธก็ได้ถามคำถามเดิมว่าจะให้ตนไปเรือนให้ก่อน เศรษฐีทั้งสามต่างก็ให้ไปเรือนตนก่อน ทั้งสามต่างพากันอวดลูกของตน จึงลงความเห็นกันว่าใครแต่งเรือนเสร็จก่อนก็ให้จันทาคธไปเรือนคนนั้น จากนั้นทั้งสามเศรษฐีจึงพากันกลับมาตกแต่งปราสาทของตน นางทิพยโสตได้แต่งเรือนเสร็จก่อนจึงได้อยู่กับจันทาคธก่อนเมื่อครบเจ็ดวันจันทาคธก็ไปปราสาทของปทุมบุพผา พอครบเจ็ดวันก็ไปยังปราสาทของนางสุคันธเกสียู่ด้วยเจ็ดวันแล้ววนกลับไปดั้งเดิม จนครบสามเดือน จันทาคธจึงรำพึงคิดถึงนางเทวทิสังขมาผู้เป็นชายา คิดแล้วจึงลานางทั้งสามไปตามหานางเทวทิสังขมา จากนั้นจันทาคธก็ไปลาทั้งสามเศรษฐีเพื่อออกเดินทาง จันทาคธก็ได้เหาะไปถึงแม่น้ำอจิรวดี

ต่อไปกล่าวถึงนางพรมจารี ที่โดนลงโทษโดยการใส่เปลลอน้ำมาเดือนหนึ่ง และได้มาพบกับจันทาคธทั้งสองจึงได้พูดคุยกัน และจันทาคธก็ได้ช่วยนางขึ้นมาจากแพ นางไม่ยอมเดินทางต่อไปคนเดียว จันทาคธก็จึงให้นางตามมาด้วย ได้เดินทางต่อมาและมาพักนอนกลางป่า นางพรมจารีใช้มารยาย้วยวนจันทาคธแต่ไม่เป็นผล เมื่อตื่นขึ้นจันทาคธก็อมแก้วทิพยเนตรเห็นเมืองกรุงปัญจาพระบุรี เห็นนางพรมจารีลับจึงได้อุ้มนางแล้วเหาะมายังเมืองปัญจา มีชายผู้หนึ่งเดินเข้ามาใกล้ทั้งทั้ง ๒ องค์ นางพรมจารีถึงถามไถ่ นางจึงจำได้ว่าเป็นเมืองของนางสุริโยทาซึ่งเป็นแม่เลี้ยงของตน ผู้มีศิลปศาสตร์อันแกร่งกล้า จนทำให้ราชกุมารเมืองต่างๆอยากมาร่ำเรียนวิชาจากนาง นางพรมจารีจึงเข้าไปพบนางสุริโยทา นางพรมจารีก็ได้เล่าความทั้งหมดให้นางสุริโยทาฟัง นางพรมจารีจึงพาจันทาคธไปเข้าเฝ้านางสุริโยทา และได้ทำข้อตกลงกันว่าหากนำทองมาให้จะสอนวิชาทั้งหมดให้กับทั้งสององค์ นางพรมจารีจึงไปบอกจันทาคธ จันทาคธจึงอมแก้วทิพยเนตรแล้วจึงเห็นขุมทอง ให้คนไปขุดขุมทองไปให้นางสุริโยทา ทั้งสองจึงได้เรียนวิชาจนจบแล้วจึงลาไปเมืองอนูราชพระนคร

กล่าวถึงราชาพระยาภาวีนผู้ครองเมืองเวสาลีเป็นผู้มีวิชาในเรื่องศิลปศาสตร์ในเครื่องศัสตรา พระยาภาวีนแกร่งกล้า กษัตริย์ทั้งหมดที่เป็นเมืองขึ้นจะฟังคำสั่งของพระยาภาวีน และมีเหล่าทหารที่แข็งแกร่งทั้งสิ้น แต่เมียของพระยาภาวีนสิ้นพระชนม์เสียก่อน เสนาบดีจึงกล่าวว่ามิใช่นางแก้วที่รูปโฉมงดงามลูกของท้าวธรรมขันตี ซึ่งมีชื่อนางพรมจารี พระยาภาวีนจึงให้แต่งเครื่องบรรณาการส่งไปยังเมืองของท้าวธรรมขันตี และให้เขียนสารไปขอนางพรมจารีแก่ท้าวธรรมขันตี เสนาบดีจึงบรรทุกของทั้งหมดลงเรือ มาได้เดือนหนึ่งก็ถึงเมืองอนูราช ท้าวธรรมขันตีก็ได้ไถ่ถามพูดคุยกับเสนาบดี เสนาบดีก็ได้เล่าความตามเนื้อในสาร ท้าวธรรมขันตีก็ได้แจ้งว่านางมีคู่แล้ว แต่หากว่าไม่เป็นไรก็จะยกให้ ราชทูตก็ถือสารกลับไปที่โรงแขกเมือง

ในวันนั้นจันทาคธและนางพรมจารีก็มาถึงเมืองอนูราชบุรี สาวใช้ได้ไปกล่าวกับท้าวธรรมขันตีว่านางได้กลับมาอยู่กับผู้ชาย ท้าวธรรมขันตีคิดว่านางมีชู้ จึงให้ไปเรียกทั้งสองเข้ามาในเมือง นางพรมจารีเล่าความทั้งหมด

ให้ท้าวธรรมขันตีได้ทราบ ท้าวธรรมขันตีจึงถามนางพรมจารีว่าได้เสียกับจันทาคหรือยัง นางก็ได้กล่าวไปตามจริงว่าจันทาคไม่ได้ลวนลามนาง จันทาคก็ได้เล่าเรื่องราวของตนตั้งแต่หนหลังให้ท้าวธรรมขันตีฟัง

เมื่อราชทูตรู้ว่านางกลับมาแล้วจึงได้เข้าเฝ้าท้าวธรรมขันตีอีกครั้ง แต่ก็ได้คำตอบเหมือนเดิมว่านางมีคู่แล้วให้กลับไปทูลพระยาภาวีน ท้าวธรรมขันตีจึงจัดงานอุปภิเษกให้นางพรมจารีและจันทาคและให้ครองเมืองอนุราชบุรี จันทาคจึงถามกับอาจารย์ผู้หนึ่งว่าทำไมนางต้องถูกลอยแพ อาจารย์จึงเล่าว่าเป็นเรื่องมาตั้งแต่ชาติที่แล้ว

ส่วนราชทูตจึงถือสารไปถึงเมืองเวสาลีและทูลแก่พระยาภาวีน เมื่อได้ฟังพระยาภาวีนก็เกิดความโลภให้ราชทูตแจ้งสารแก่ท้าวธรรมขันตีว่าถ้าไม่ส่งนางมาจะทำสงคราม เมื่อถึงเมืองท้าวธรรมขันตีก็ให้ไปถามนางพรมจารีเอง ราชทูตจึงไปเข้าเฝ้านาง เมื่อนางอ่านสารนางจึงเกิดความโกรธและได้ต่อว่าพระยาภาวีน แล้วฝากราชทูตไปกราบทูลตามที่นางได้กล่าวไป

นางพรมจารีรู้แล้วว่าจะเกิดศึกใหญ่จึงให้ไปเกณฑ์นางกษัตริย์แสนองค์ให้รำเรียนวิชาจนชำนาญ และสั่งให้คนไปสอดแนมดูภัย โดยมีการจัดเตรียมให้พร้อมสำหรับการทำศึก เมื่อราชทูตทูลสารแก่พระยาภาวีน ก็เกิดความโกรธและสั่งเสนาบดีให้เตรียมทำศึกจับนางพรมจารีมาล้างเท้ากษัตริย์แสนองค์ และให้โหราดูดวงแต่โหรากลับกล่าวว่าทำศึกครั้งนี้จะแพ้แก่นาง แต่พระยาภาวีนคิดว่าตนเองเก่งจึงยกกำลังทหารไปทำศึกสงครามกับเมืองของพรมจารี

การสู้รบครั้งแรกพญากาวินเสกเชือกเป็นนาคในการรบ แต่นางพรมจารีใช้เสื้อเชือกให้เป็นพญาครุฑจับพญานาค พญากาวินจึงพ่ายแพ้แก่นาง ครั้งต่อมาพญากาวินเสกฝนให้เป็นถ่านเพลิงเผาผู้คน นางพรมจารีแก้มนต์ด้วยการเสกฝนให้ตกลงมาดับไฟเหล่านั้น พญากาวินจึงแพ้เป็นครั้งที่สอง ครั้งต่อมาพญากาวินเสกใบไม้ให้เป็นเหล็บบุกรินรันทนมากัดคน นางพรมจารีจึงเสกมนต์ให้เป็นแมลงปอ จิ้งจก คางคก เพื่อมาจับบุกรินรันทน พญากาวินจึงแพ้เป็นครั้งที่สาม พญากาวินจึงเสกคาถาเป็นเมฆอันใหญ่แล้วเสกอาวุธตกลงมาจากเมฆ ทำให้ผู้คนล้มเจ็บมากมาย นางพรมจารีจึงเสกพายุใหญ่พัดอาวุธให้หายไป พญากาวินแพ้เป็นครั้งที่สี่ พญากาวินจึงคิดขึ้นว่าจะดำดินเข้าไปในเมืองเพื่อไปจับตัวนางพรมจารี จันทาคเห็นจึงบอกกับนางพรมจารี นางพรมจารีจึงเสกตารางเหล็กทั่วทั้งเวียงชัย แล้วใช้มนต์สั่งตารางเหล็กห้ามแยกจากกัน พญากาวินไม่ว่าจะอย่างไรก็ไม่สามารถขึ้นมาบนดินได้ จึงถอดใจแล้วกลับไปยังทัพของตน จึงเขียนสารถึงท้าวธรรมขันตีให้ออกมาสู้โดยการชนช้าง เมื่อนางพรมจารีอ่านสาร นางจึงให้เกณฑ์กษัตริย์แสนองค์ออกไปรบชนช้างกลางสนามพร้อมนาง พญากาวินคิดว่าท้าวธรรมขันตีทรงช้างพระที่นั่งมารบ แต่เมื่อมองไปคนที่ทรงช้างเป็นนางพรมจารีจึงโกรธ ทั้งสองได้พุดคุยและได้ทำสงครามโดยการชนช้างกัน จนพระอาทิตย์ตกไม่มีใครพ่ายแพ้แก่ใคร พญากาวินถึงพุดคุยกับนางพรมจารี ถ้าไม่มีแสงพระอาทิตย์สู้รบไปจะวุ่นวาย ทั้งคู่จึงแยกย้ายกลับเมือง พญากาวินจึงคิดน้อยใจที่สู้รบแพ้ผู้หญิง ครั้งรุ่งเช้าพญากาวินและกษัตริย์แสนองค์ได้อำพรางตัวเข้าไปในเมือง จันทาครู้สึกไม่ไว้วางใจจึงอมแก้วทิพยเนตรแล้วเห็นพญากาวินพร้อมกษัตริย์แสนองค์จึงบอกกับนางพรมจารี จันทาคจึงนำน้ำลายของตนทาดำให้นาง

พรมจารี และทำให้นางกษัตริย์แสนองค์ ทั้งหมดจึงเห็นพญากาวิณ นางได้สั่งให้จับกษัตริย์ทั้งแสนองค์มัดไว้ พญากาวิณจึงพาแพ้วสงครามให้แก่นางพรมจารี กษัตริย์แสนองค์ขอประทานชีวิตนางพรมจารีจึงให้แก้มัด แล้วให้ดื่มน้ำสัจจาแล้วปล่อยกลับเมืองไป นางพรมจารีได้ถามไถ่พญากาวิณว่าจะจับนางไปทำไม พญากาวิณก็ได้กล่าวไปตามจริง นางพรมจารีจึงโกรธ และกล่าวว่าจะให้พญากาวิณตักน้ำล้างเท้ากษัตริย์ทั้งแสนองค์เป็นเวลา สามเดือน แล้วปล่อยพญากาวิณกลับไปยังเมืองของตนเพื่อยกทัพไปจับเอาสุทนต์จักรซึ่งเป็นพระสวามีเก่าของนางเพราะนางก็ยังมีใจโกรธอยู่ พญากาวิณจึงไปจัดทัพ เมื่อกองทัพพร้อมแล้วก็ได้ยกทัพไปสมทบกับนางพรมจารี

เมื่อจันทคารเห็นนางมีความโกรธสุทนต์จักร จันทคารก็คิดที่จะออกจากเมืองจึงไปลาท้าวธรรมขันตี เพื่อที่จะไปตามหานางเทวทิสซึ่งหาที่เมืองอนุกรมพระนคร โดยไปอยู่รอกองทัพของนางพรมจารีก่อน ท้าวธรรมขันตีจึงอนุญาต แล้วจึงเหาะไป จึงอมแก้วทิพยเนตร เหาะไปหนึ่งวันจนถึงเมืองอนุกรมพระบุรี มาลงตรงที่เรือนของยายปารีสุทธิ จึงขออาศัยอยู่กับยาย จันทคารคอยดูแลปรนนิบัติยายเสมือนกับแม่คนหนึ่ง จันทคารได้อมแก้วทิพยเนตรอีกครั้งจึงรู้ว่าหลวงซีที่จะเข้ามาในวันพรุ่งนี้คือนางเทวทิสซึ่งหา

รุ่งเช้าจันทคารออกไปหาอาหารแต่ทั้งเครื่องแต่งกายตนเองไว้ นางเทวทิสซึ่งหาเข้ามาหายายปารีสุทธิ มาถึงก็เข้าไปในเรือนแล้วเห็นเครื่องแต่งกายก็จำได้ว่าเป็นของสามีตน จึงคิดสับสนว่าพระองค์คู่ต่าติดตามหาเมียมาถึงที่นี่ นางกลั่นความเศร้าไว้แล้วถามยายว่าสิ่งของนี้เป็นของใคร ยายจึงเล่าให้ฟังว่ามีชายคนหนึ่งมาขออยู่ด้วยได้สามวัน นางจึงถามยายว่ารู้จักกันหรืออย่างไรจึงให้มาอยู่ด้วยถ้ามีอันตรายก็จะเกิดกับยายเอง ยายจึงตอบว่าไม่รู้จักและไม่ได้ถามชื่อ ยายจึงกล่าวต่อว่าถ้าชายหนุ่มกลับมาจะรีบถาม นางเทวทิสซึ่งหาจึงกลับอารามไป

เมื่อจันทคารกลับมายังบ้านของยายปารีสุทธิ ยายก็ทำอาหารให้และถามไถ่ชื่อและเรื่องราวของจันทคาร เมื่อนั้นจันทคารรู้ว่านางเทวทิสซึ่งหาสั่งให้ยายถาม จันทคารก็เล่าเรื่องราวแต่หนหลังให้ยายฟังแล้วกล่าวต่อว่าตนต้องพลัดพรากจากภรรยา เมื่อถึงรุ่งเช้าจันทคารก็ออกไปหาอาหารในป่า นางเทวทิสซึ่งหาได้มาถามยายว่าได้ถามหรือไม่ ยายก็ได้เล่าไปตามที่จันทคารเล่าให้ยายฟัง เมื่อนางรู้แล้วว่าจันทคารมาตามหา แต่กลัวว่าหากบอกยายไปจะเกิดความวุ่นวาย นางจึงคิดอุบายที่จะสื่อกออกจากความเป็นซีในวันนี้

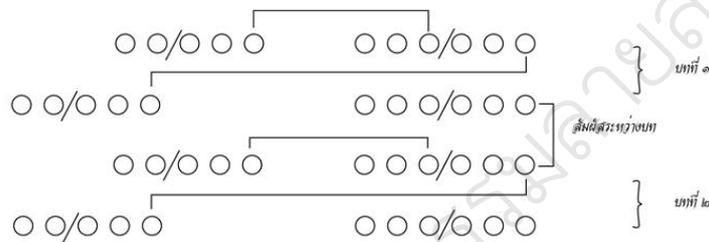
วิเคราะห์คุณค่าวรรณคดีเรื่อง จันทาคาร เล่ม ๒

ลักษณะคำประพันธ์

ในเรื่องจันทาคาร เล่ม ๒ ปรากฏลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์ตลอดทั้งเรื่อง โดยใช้กาพย์ทั้งหมด ๓ ชนิด คือ

๑.กาพย์ยานี คือ กาพย์ชนิดหนึ่ง บทหนึ่งมี ๒ บาท บาทที่ ๑ เรียกว่าบาทเอก บาทที่ ๒ เรียกว่าบาทโท บาทหนึ่งมี ๒ วรรค วรรคหน้ามี ๕ คำ วรรคหลังมี ๖ คำ รวม ๒ วรรค มี ๑๑ คำ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ,๒๕๖๓:๑๕๘)

แผนผังกาพย์ยานี ๑๑

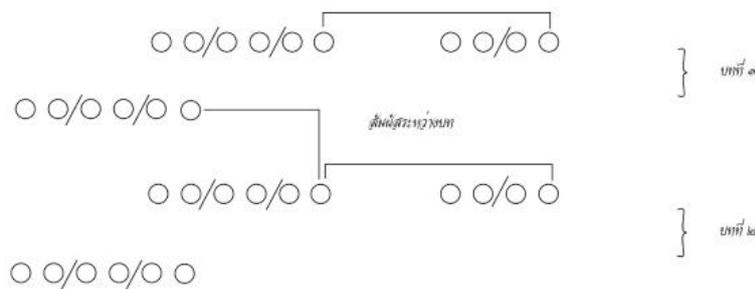

ตัวอย่างบทประพันธ์จากเรื่องจันทาคาร เล่ม ๒ คือ

๑	จึ่งนายหัสตาจารย์	ออกจากบ้านติดตามไป
	บุกซ้ภูลัดพงไพร	ตามช้างในป่าพฤษา
๑	ช่างนั้นวิ่งเข้าไพร	ถึงเขาใหญ่มิได้ช้า
	เข้าไปในชอกผา	จึ่งเทวดาในคีรี

๒.กาพย์ฉบ้ง ๑๖ คือ กาพย์ชนิดหนึ่ง บทหนึ่งมี ๓ วรรค วรรคที่ ๑ มี ๖ คำ วรรคที่ ๒ มี ๔ คำ และวรรคที่ ๓ มี ๖ คำ รวม ๓ วรรค มี ๑๖ คน (อรรถวิทย์ รอดเจริญ,๒๕๖๓:๑๕๘)

แผนผังกาพย์ฉบ้ง ๑๖

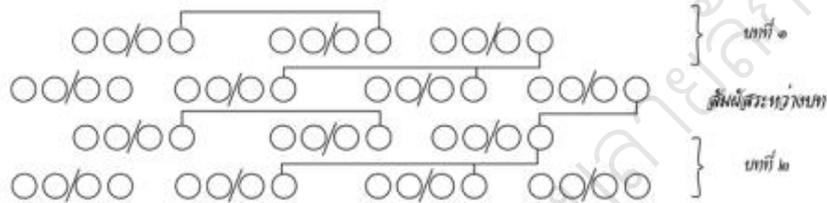
ตัวอย่างบทประพันธ์จากเรื่องจินตคาธ เล่ม ๒ คือ

๑ เมื่อนั้นยังมียักษ์
อยู่ในพงพี
ยักษ์ก็เล็งแลมา

๑ เห็นเพลิงรุ่งโรจน์โชตนา
ที่เงื่อมภูผา
แต่ก่อน บ่ ท่อนจะมี

๓.ภาพยัสร้างคนางค์ ๒๘ คือ ภาพยัชนิดหนึ่ง บทหนึ่งมี ๗ วรรค วรรคหนึ่งมี ๔ คำ
รวมจำนวนคำใน ๑ บท มี ๒๘ คำ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, ๒๕๖๓:๑๕๙)

แผนผังภาพยัสร้างคนางค์ ๒๘

ตัวอย่างบทประพันธ์จากเรื่องจินตคาธ เล่ม ๒ คือ

๑ แต่ก่อนยังมา ทั้งห้าเศรษฐี มั่งมีนักหนา
ช่างม้าขี่ไทย วัวควายไร่นา เงินซื้อผ้า คณนาเท่าใด

๑ แต่ก่อนมั่งมี ครั้งนั้นเศรษฐี ทั้งห้าตกใจ
ผู้คนล้มตาย วัวควายบรรลัย ทรัพย์สิ้นสิ้นไป ข้าไทหน่วยหนี

นอกเหนือจากประเภทคำประพันธ์แล้วยังมีการใส่ทำนองการสวดไว้ คือ

บทนางกล่อม คือ ทำนองสวดชนิดหนึ่ง

คุณค่าด้านเนื้อหา

คุณค่าทางเนื้อหา คือ สารระที่ผู้อ่านได้รับ จะเป็นความรู้ หรือข้อคิดก็ได้ คุณค่าด้านเนื้อหาที่ปรากฏใน
เรื่องจินตคาธ เล่ม ๒ (อมรา ศรีแก้ว, ๒๕๔๘:๑๖) คือ

ข้อคิดเกี่ยวกับการตอบแทนบุญคุณ

แสดงให้เห็นถึงข้อคิดที่ว่า คนในสมัยก่อนเมื่อมีผู้ช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ก็จะตอบแทนด้วยเงินทองของมีค่า หรือบุตรสาวมายกให้เป็นการตอบแทน ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องจันทาคธ เล่ม ๒ คือ

๑ กระสืออาศัย	พราหมณ์ทั้งสองนั้น	ค่อยมาสบาย	
หายจากกระสือ	เลื่องลือมากมาย	พราหมณ์ผิวเมียหาย	พ้นจากเวทนา
๑ เอาลูกสาวตน	สิ้นทั้งเจ็ดคน	แล้วพากันมา	
กับทองพันหนึ่ง	ให้พระราช	ว่าตัวของข้า	มาสนองพระคุณ
๑ เจ้าจึงว่าเล่า	ตัวของข้าเจ้า	มิได้ปองปูน	
จึงยกธิดา	เอามาแทนคุณ	เราจะเอาบุญ	มาช่วยแก้ไข

ข้อคิดเกี่ยวกับความโกรธจนขาดสติ

แสดงให้เห็นข้อคิดที่ว่า ความโกรธโดยขาดสติยังคิดเป็นหนทางที่นำพาตนไปสู่ความตาย เช่นเดียวกับตายักษ์ ยายักษ์ที่ความโกรธทำให้ขาดสติจนต้องจบชีวิตลง ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องจันทาคธ เล่ม ๒ คือ

๑ ตายักษ์จึงโกรธคือไฟ	เนรมิตตัวไซ้
เติบโตใหญ่พิลึกมหิมา	
๑ วิ่งไล่ติดตามพระราช	แขนทั้งซ้ายขวา
ยาวได้เจ็ดชั่วลำตาล	
๑ ไส้คว่ำจับเอาบ่ นาน	จึงพระภูบาล
เจ้าหวดด้วยพระขรรค์ชัย	
๑ แขนยักษ์ขาดออกทันใจ	พานางเหาะไป
ยังในอากาศผาดผัน	
๑ ตายักษ์ยังไม่อาศัย	เนรมิตกายนั้น
เติบโตพิลึกมหิมา	

๑ โดดขึ้นขวางหน้าราชา โลดโผนโจนมา

ไล่คว่ำจับองค์ทรงฤทธิ์

๑ เจ้าฟันด้วยพระขรรค์กายสิทธิ์ ประหารชีวิต

ตายก็ถึงถึงความตาย

๑ ยายยักษ์จิ้งโกรธพุ่มพ่าย ครั้นเห็นผิวตาย

ก็ไล่เล่นติดตามมา

๑ โดดขึ้นยังพื้นเวหา ตามไล่เจ้ามา

ไล่คว่ำจับเจ้าโดยพลัน

๑ เจ้าจึงฟันด้วยพระขรรค์ ตัดเศียรยักษ์นั้น

ก็ถึงแก่ความมรณา

ข้อคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตน

แสดงให้เห็นข้อคิดที่ว่า เราทุกคนควรประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ไม่ผิดลูกผิดเมียผู้อื่น มีสติในการยับยั้งชั่งใจ เช่นเดียวกับที่จันทคลาสุกุมารปฏิเสธนางพรมจารีย์เนื่องจากนางก็มีสามีอยู่แล้ว ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องจันทคาธ เล่ม ๒ คือ

๑ ทั้งสามเศรษฐี ได้ฟังบุตร มีความสงสัย

เจ้าว่านี่หนา ยังหาเชื่อไม่ สวากับหนุ่มไซร์ ไกลพ่อแม่มา

๑ ลับหลังพ่อแม่ จะทำสอพลอ และเลียมเจรจา

น้ำผึ้งใกล้มด อดได้ฤณา เจ้าอย่าเจรจา เห็นผิดที่ไป

๑ โพรสีตว่าเล่า อันตัวของเจ้า เปล่าอยู่เมื่อไร

ผิวของเจ้านั้น รู้ว่าฉนใด พ่อแม่เจ้าไซร์ ยังไม่หลงคำ

๑ ผิวเจ้ายังอยู่ จะมาจู้คู่ พี่ไม่สู้ทำ

ผัวนางค่างคา เป็นเวรกรรม การเมรุนทำ นั้นใช่พอดี

และแสดงให้เห็นข้อคิดว่า การทำผิดประเวณีจะทำให้ตกนรก เช่นเดียวกับที่นางพรมจารีกล่าวกับ ราชทูตว่าท้าวท้าววินตันทຽງ ไม่อยู่ในศีลธรรม มัวเมาในตัณหาราคะ ทั้ๆที่ก็รู้ว่านางมีสามีอยู่แล้ว การทำผิด ประเวณีผิดลูกผิดเมียผู้อื่นจะทำให้ตกนรกอเวจี

๑ เหมือนท้าวท้าววิน	น้ำใจเดือดดั้น	กระสันโลกีย์	
บอกให้รู้ตัว	ว่าผัวนางมี	ยังมาเข้าซี่	บดสีนั๊กหนา
๑ บอกแล้วไม่ฟัง	ดื้อตันทຽງ	โอหังเจรจา	
ไม่อยู่ในธรรม	หน้าดำเหมือนกา	มัวเมาตัณหา	พญาจัญไร
๑ ใจบาปหยาบหยาม	เห็นท่านงาม	คิดหวังตั้งใจ	
จะเอาผัวเก่า	เราไปเสียไหน	จะรับเอาไป	ครองพระบุรี
๑ พญาใจบาป	ลาปลั่งจ้วงจาบ	ทำผิดประเวณี	
จะตกลงไป	ในอเวจี	ราชทูตทั้สี่	ท่านกลับไปพลัน

คุณค่าด้านวรรณศิลป์

คุณค่าด้านวรรณศิลป์ หมายถึง ความงามทางภาษาในบทประพันธ์

๑.การเล่นเสียง

คือ การเลือกสรรคำสัมผัสมาใช้ในบทประพันธ์ทำให้เกิดความไพเราะทางเสียง มี ๓ ชนิด ดังนี้

๑.๑ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ

การเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกันติดกันหรือใกล้กัน (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, ๒๕๖๓: ๑๙๒) เช่น

๑ หลุดออกจากแหล่ง	เที่ยวไล่ทั้แมง	ฝูงคนทั้หลาย	
ออกจากโรงแล้ว	คลาดแคล้วผันผาย	ตั้งใจมุ่งหมาย	วิ่งเข้าในไพร
๑ ยายยักษ์จิ้งโกรธพุ่มพาย	ครั้นเห็นผัวตาย		
ก็ไล่เล่นติดตามมา			
๑ กระทั่งเถื่อนเกลือกล่นกล้า	อาศัยน้ำพอธารไหล		
ซ่างโหลงโยงกันไป	ทั้ละมั่งแลกวางทอง		

๑) ลางคนลำบาก ล้มตายนายมาก ร้อนรนชวนชวาย

ระส่ำระสน มีดমনใจหาย ร้องไห้วุ่นวาย ท้าวทั้งกรุงศรี

๑) ซึมซาบอาบมันเมามัว ไม่ขามขรามกลัว

เข้าไล่พิฆาตไพร่

๑) เจ้าจึงมีวาจา ตัวของข้าขออาศัย

เข้ามาแต่ทางไกล ยายจงได้เมตตา

๑.๒ การเล่นเสียงสัมผัสสระ

การเลือกใช้คำที่มีเสียงสระเดียวกันติดกันหรือใกล้กัน (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, ๒๕๖๓: ๑๙๒) เช่น

๑) ไปทางคงคา จะหานาวา ให้เจ้าทั้งสี่

ไปทางเรือไซร์ ในกลางนที เห็นว่าจะดี กว่าเดินในไพร

๑) โดดขึ้นขวางหน้าราชา โลดโผนโจนมา

ไล่คว่ำจับองค์ทรงฤทธิ์

๑) กระทิงเถื่อนเกลื่อนกล่นกล้า อาศัยน้ำท้อธารไหล

ช่างโขลงโยกกันไป ทั้งละมั่งแลควางทอง

๑) เศรษฐีจึงไถ่ถาม เจ้าทั้งสามงามโสภา

รูปร่างอย่างกินรา นางฉายามาแต่ไหน

๑) เจ้าอยู่สามเดือนตรา พระราชาเจ้ารำพึง

ตรีกรีกรำลึกถึง นางเทวทิสั่งขมา

๑) พลถือธนู ครั้นเห็นศัตรู รุกรานผลาญแผลง

พลถือหอกคร่ำ กำยำค้ำแหง ออกให้ทิมแทง เอาพวกไพร่

๑.๓ การเล่นเสียงสัมผัสวรรณยุกต์

การเลือกใช้คำที่มีเสียงวรรณยุกต์ทำนองเดียวกันติดกันหรือใกล้กัน (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, ๒๕๖๓:

๑๙๓) เช่น

๑ กาวินราชา	ครั้นแจ้งกิจจา	โกรธาแสนทวี
ดูดูลั่นลม	อีพรหมจारी	จะลั่นซีวี
		ยังไม่รู้ตัว

การเล่นเสียงวรรณยุกต์ ได้แก่ ดูดู (เสียงแทนอาการโกรธ)

๒. การเล่นคำ

๒.๑ การซ้ำคำ คือ การนำคำที่มีรูปเสียงและความหมาย เหมือนกันมาซ้ำกัน วางในตำแหน่งต่างกัน เพื่อซ้ำความหมาย (อรรถวิทย์ รอดเจริญ ,๒๕๖๓:๑๙๔) ดังตัวอย่างที่ปรากฏต่อไปนี้

๑ เนรมิตคนใช้เจ็ดคน สาวสาวทั้งตน

ใช้สอยอยู่ในเคหา

ในบทนี้ปรากฏคำซ้ำคือคำว่า สาวสาว เพื่อสื่อความหมายว่ามีผู้หญิงหลายคนอยู่ในเคหา

๑ ยังพวกหนึ่งเล่า กินเหล้าเมาเมา แล้วอวดวิชา

ว่ากูสันทัด อาพัตสุรา หอกดาบคมกล้า ไม่มากินเรา

ในบทนี้ปรากฏคำซ้ำคือคำว่า เมาเมา เพื่อเน้นย้ำอาการของคนพวกหนึ่งให้มีน้ำหนักรวมมากขึ้น

๑ สัสดีจ่ายเลข เมืองโทเมืองเอก เมืองตรีจัตวา

เมืองขึ้นเมืองออก เมืองนอกเมืองนา พิการชรา สูงอายุอย่าเอา

ในบทนี้ปรากฏคำซ้ำคือคำว่า เมือง เพื่อแสดงให้เห็นภาพของสถานที่ต่างๆที่ถูกกล่าวถึงในบท

๑ ทั้งสามธิดา ต่างคนต่างมา จะให้ภูวนัย

ไปเรือนข้าก่อน อ้อนวอนท้าวไท ต่างคนต่างให้ ไปเรือนของตน

ในบทนี้ปรากฏคำซ้ำคือคำว่า ต่าง เพื่อแสดงให้เห็นการกระทำของแต่ละฝ่าย

๑ เจ้าจึงว่าไป จะไปเรือนใคร ยังไม่ชอบกล

ซ้ำซ้ำนานนาน คิดอ่านผ่อนปรน ไม่ให้สามคน เจ้าน้อยใจกัน

ในบทนี้ปรากฏคำซ้ำคือคำว่า ซ้ำซ้ำ และนานนาน เพื่อสื่อความหมายของช่วงเวลาว่าไม่ซ้ำหรือนานเกินไป

๒.๒ การใช้คำซ้อน คือ คำใหม่ในภาษาไทยที่เกิดจากการสร้างคำ โดยนำคำมูลตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปซึ่งมีความหมายเหมือนกัน ใกล้เคียงกัน เกี่ยวข้องกัน หรือมีความหมายตรงข้ามกันมาซ้อนคำเรียงต่อกัน ทำให้เกิดคำที่มีความหมายแคบลง คงที่ กว้างขึ้น หรือเปลี่ยนไป

๑ มาถึงชุมทอง เห็นภูตทั้งหลาย กินของบูซา

เห็นด้วยทิพยเนตร **มณีจินดา** จึงพระราชฯ เอาพระขรรค์ชัย

ในบทนี้ปรากฏคำซ้อนคือ คำว่า มณีจินดา ซึ่ง มณี หมายถึง รัตนชาติ แก้วหินมีค่า จินดา หมายถึง แก้วมีค่า เป็นคำซ้อนที่เกิดจากคำที่มีความหมายเหมือนกันมาซ้อนกันเพื่อบ่งชี้ความหมายให้มีความหมายที่ชัดเจนขึ้น

๑ นาง**โกรธกริ้วโกรธา** แก้ววิฬาร์นั้นเหลือใจ

ให้เอาแมวนั้นไซ้ ลอยแพไว้ในสระศรี

ในบทนี้ปรากฏคำซ้อนคือ คำว่า โกรธกริ้วโกรธา ซึ่ง กริ้ว หมายถึง โกรธเคือง โกรธ หมายถึง เคือง ขุ่นเคือง โกรธา หมายถึง โกรธ เป็นคำซ้อนที่เกิดจากคำที่มีความหมายเหมือนกันมาซ้อนกันเพื่อบ่งชี้ความหมายให้มีความหมายที่ชัดเจนขึ้น

๑ **سابสิ้นสูญหาย** ผูกคนทั้งหลาย สิ้นทั้งเมืองหลวง

ค่อยมาเป็นสุข สิ้นทุกข์กระทรวง ชาวเมืองทั้งปวง ค่อยมาสำราญ

ในบทนี้ปรากฏคำซ้อนคือ คำว่า สาบสิ้นสูญหาย ซึ่ง สาบ หมายถึง สูญหายไปอย่างไร้ร่องรอย สิ้น หมายถึง หหมด สูญ หมายถึง สูญหายไปอย่างไร้ร่องรอย หาย หมายถึง หาไม่พบ สูญ หหมด สิ้น เป็นคำซ้อนที่เกิดจากคำที่มีความหมายเหมือนกันมาซ้อนกันเพื่อบ่งชี้ความหมายให้มีความหมายที่ชัดเจนขึ้น

๑ เห็นแต่ที่นอนเปล่า นาง**โศกเศร้าเปล่าเปลี่ยว**ใจ

สามนางรำร้องไห้ มิได้วายซึ่งน้ำตา

ในบทนี้ปรากฏคำซ้อนคือ คำว่า โศกเศร้า และเปล่าเปลี่ยว ซึ่ง โศก หมายถึง ความทุกข์ ความเศร้า เศร้า หมายถึง เป็นทุกข์ และเปล่า หมายถึง ไม่มีพันธะ เปลี่ยว หมายถึง อ้างว้าง ทั้งสองคำเป็นคำซ้อนที่เกิดจากคำที่มีความหมายเหมือนกันมาซ้อนกันเพื่อบ่งชี้ความหมายให้มีความหมายที่ชัดเจนขึ้น

๑ เนรมิต**เหย้าเรือนเคหา** **เสื่อสาด**ดาชดา

ลาดปูบนมากมาย

ในบทนี้ปรากฏคำซ้อนคือ คำว่า เหี้ยเรือนเคหา และ เสือสาด ซึ่ง เหี้ย หมายถึง เรือน บ้านเรือน เรือน หมายถึง บ้านที่พักอาศัย เคหา หมายถึง บ้านเรือน และ เสือ หมายถึง เครื่องปลูกตสานด้วยกกสาด หมายถึง เสื่อ ทั้งสองคำเป็นคำซ้อนที่เกิดจากคำที่มีความหมายเหมือนกันมาซ้อนกันเพื่อกำหนดความหมายให้มีความหนักขึ้น

๒.๓ คำไวพจน์ คือ คำที่เขียนต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน คำที่เป็นคำไวพจน์ของกันหลายคำไม่อาจใช้แทนกันได้ คำบางคำใช้ในบทร้อยกรองเท่านั้น (เอมอร รัตนเนตร, ๒๕๕๙: ๓๑๗) ดังนี้

๑. ยักษ์	ยักษ์ อสุรี	ยักษ์ ขุนมาร	ยักษ์มาร
๒. แม่น้ำ	คงคา แม่น้ำ สายชล วารี	นาวา น้ำ สมุทร สาคร	นที ธาร ชล
๓. ตาย	มรณา วายชนม์	วายปราณ	บรรลีย์
๔. ผี	ภูต	ปีศาจ	
๕. ป่า	พงพี ไพร	ไพศันท์ พนาลี	เถื่อน พนาลัย
๖. ผู้หญิง	กัลยา ฉายา ทรามวีย์ เยวมาลย์ นงคราญ นุช นงลักษณ์	นาง นาฏ โฉมยง อรไท เทวี สตรี นิฤมล	นางแก้ว นารี ธิดา นวลนาง ร้อยชั่ง บังอร นางพะงา

๗. ราชา	พระทรงเดช	ทรงธรรม์	พระราชา
	ภูมี	ภูบาล	ภูนัย
	ภูมินทร์	พระทอง	โพธิสัตว์
	ท้าวไท	เจ้าฟ้า	จุมพล
	ภูเบศ	พระทรงฤทธิ์	พระแก้ว

๓. โวหาร

คือ ชั้นเชิงหรือลีลาการแต่งหนังสือหรือการพูดให้เข้าใจเรื่องราวหรืออารมณ์ความรู้สึกตามวัตถุประสงค์ของเรื่อง

๓.๑ พรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหาร เป็นการกล่าวให้เห็นภาพชัดเจน เกิดมโนภาพ หรือจินตนาการ ตามสารที่ได้รับ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ ,๒๕๖๓:๒๕๒) บทพรรณนาโวหารที่ปรากฏในเรื่อง จันทาคธ เช่น

๑ พานางสามคน	เข้าไปไพรสนต์	ชมผลพฤษภา	
ทรงผลบนต้น	ดอกสาระพันนานา	จำปีจำปา	หอมมาเอาใจ
๑ สุกรมพยอม	มีกลิ่นอันหอม	ขจรในไพร	
ภุมราภุมริน	เอากลิ่นดอกไม้	ชมชิตพิสมัย	รสกลิ่นเกสร

เป็นบทที่พรรณนาในตอนที่ยันทาคธพานางทั้งสามเข้าไปในป่าชมต้นไม้นี้ดอกไม้ต่างๆ โดยการกล่าวชื่อดอกไม้และต้นไม้ รวมถึงการพรรณนาถึงกลิ่นของดอกไม้

๓.๒ เทศนาโวหาร

คือ โวหารที่มุ่งในการสั่งสอน โน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้คล้อยตาม (อมรา ศรีแก้ว,๒๕๔๘:๑๗) เทศนาโวหารที่ปรากฏในเรื่อง จันทาคธ คือ

๑ เราจะพรรณนา	จงพระราชา	ฟังแล้วเร่งจำ	
อย่าได้ทำผิด	ทศพิศราชธรรม	จะเป็นบาปกรรม	ติดตามอาตมา
๑ เหมือนชาตินี้เล่า	มาทำแก่เรา	จงเวรเวรา	
จึงบาปกรรมนั้น	ให้เห็นทันตา	ให้ทนเวทนา	ลำบากพระกาย

๑ แต่วันนี้ไป จงทำอย่าได้ จงเวรทั้งหลาย
บ้านใดเมืองใด อย่าได้ทำลาย พลเมืองทั้งหลาย อย่าได้เดียดฉันท์

๑ ท่านจงกลับไป ยังพระเวียงชัย ครอบครองไอศวรรย์
อันตัวของเรา ไม่เอาโทษทัณฑ์ จะปล่อยทำวั้น ให้พ้นโทษา

เป็นบทนางพรมจารีสอนพระยาภินว่า อย่าไปทำผิดกฎของผู้ครองเมืองจะเป็นบาปกรรมติดตัว เหมือนชาตินี้ที่
ทำแก่นางพรมจารีผลของกรรมนั้นก็แสดงให้เห็นทันที แต่สอนต่อว่า จากนี้ไปอย่าได้ไปจองเวรคนอื่น อย่าไป
ทำร้ายผู้อื่น จงกลับไปครองเมืองของตนเอง

๔. ภาพพจน์

คือ ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนโวหาร ทำให้เห็นภาพหรือถ้อยคำที่เรียงขึ้นอย่างมีชั้นเชิงมีผลต่อความคิด
และความเข้าใจ ก่อให้เกิดจินตภาพเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ได้มากกว่าการบอกเล่าแบบธรรมดา (อรรถวิทย์ รอด
เจริญ ,๒๕๖๓:๑๘๗) ซึ่งมีดังนี้

๔.๑ อุปมา คือ การเปรียบเทียบ เปรียบสิ่งหนึ่งเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง มีคำแสดงการเปรียบเทียบ เช่น
เหมือน ราวกับ เฉก เท่า เพียง ดัง (อรรถวิทย์ รอดเจริญ ,๒๕๖๓:๑๘๗) เช่น

๑ บ้างผูกบ้างมัด ทั้งแสนกษัตริย์ นางมัดไว้สิ้น
จับมัดไพล่หลัง เต็มทั้งแผ่นดิน มัดท้าวกาวิ **เหมือนดังผูกปู**

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปมาคือ เปรียบ การมัดท้าวกาวิ เหมือน การมัดปู โดยใช้คำว่า เหมือนดัง
ในการเปรียบเทียบ ซึ่งแสดงให้เห็นวิธีการมัดท้าวกาวิ

๑ สมบัติเมืองเวสาลี **ดุจดั่งรุลี**
หยากเยื่ออันพานบาทา

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปมาคือ เปรียบ สมบัติของเมืองเวสาลี เหมือน รุลี โดยใช้คำว่า ดุจดั่ง ใน
การเปรียบเทียบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมบัติเมืองเวสาลีนั้นมีค่าเพียงฝุ่นเท่านั้น

๑ นางทั้งสามคน บอกว่าพระชนม์ สิบหกพระวสา
รูปทรงสถาน งามปานเทวา เจ้าไม่เข้ามา นั่งอยู่ร่มไม้

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปมาคือ เปรียบ รูปของจันทคารว่างาม เหมือน เทวา โดยใช้คำว่า ปาน ในการเปรียบเทียบ ซึ่งแสดงให้เห็นความงามของจันทคารว่ามีรูปงามมาก

๑ จันทคารราชา ทอดพระเนตรมา เห็นนางเทวี
 ชีแพลอยมา ในกลางวารी โฉมงามมีศรี **ดั่ง**เทพกนิษฐ

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปมาคือ เปรียบ ความงามของนางพรมจารีว่างาม เหมือน เทพกนิษฐ โดยใช้คำว่า **ดั่ง** ในการเปรียบเทียบ ซึ่งแสดงให้เห็นความงามของนางพรมจารีว่ามีรูปงามมาก

๑ สามหมื่นบุรี ยากยิ่งกว่านี้ ยังปราบลงได้
 ท้าวธรรมขันตี ฤทธิเป็นไฉน ศึกครั้งนี้ไซ้ไร **ดั่ง**ไปจับปลา

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปมาคือ เปรียบ การทำศึก เหมือน การจับปลา โดยใช้คำว่า **ดั่ง** ในการเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าการทำศึกครั้งนี้ง่ายดายเป็นเหมือนการไปจับปลา

๔.๒ อุปลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบ เปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง มีการแสดงการเปรียบเทียบ ได้แก่ เป็น คือ หรือบางครั้งไม่ปรากฏคำ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ ,๒๕๖๓:๑๘๗) เช่น

๑ ตายักษ์จึงโกรธ**คือ**ไฟ เนรมิตตัวไซ้ไร
 เติบใหญ่พิลึกมหิมา

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์คือ เปรียบ อាកกรธ เป็น ไฟ โดยใช้คำว่า **คือ** ในการเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าความโกรธของตายักษ์เป็นไฟที่พร้อมเผาไหม้

๑ ชะรอยว่าบุรุษ **เป็น**นาคครุฑยักษ์
 วิทยาवासกรี ฤจะว่า**เป็น**เทวา

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์คือ เปรียบ บุรุษ เป็น นาค ครุฑ ยักษ์ วิทยา วาสกรี เทวา โดยใช้คำว่า **เป็น** ในการเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าบุรุษผู้นี้เป็นผู้วิเศษไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา

๑ นางว่าตัดตอน เหมือนเรามาอน ด้วยหญิงทั้งหลาย
 ช่างเฉยอยู่ได้ เหมือนไม่ใช่ชาย ฤว่าโฉมฉาย **นี้**เป็นกะเทย

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์คือ เปรียบ จันทคาร เป็น กะเทย โดยใช้คำว่า **เป็น** ในการเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าจันทคารเป็นกะเทยเพราะไม่สนใจผู้หญิง

๑ ท้าวทรงพระสรวล ว่าไยไม่ควร สงครามเท่านี้

โยธาสิบแปด อักโขเหนื อนุราธบุรี จะเป็นจุลไป
 ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์คือ เปรียบ เมืองอนุราธ เป็น จุล โดยใช้คำว่า เป็น ในการ
 เปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าการทำสงครามครั้งนี้จะทำให้เมืองอนุราธและเป็นจุล

๑ เราไม่มัวเมาตัณหา เหมือนหนึ่งพญา

กาวิณอันเป็นคนหลง

ในบทนี้แสดงการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์คือ เปรียบ พญากาวิณ เป็น คนหลงโดยใช้คำว่า เป็น ในการ
 เปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าพญากาวิณเป็นคนหลงผิดเพราะมัวเมาตัณหา

๔.๓ อติพจน์ คือ การกล่าวเกินจริง ไม่ได้เจตนาโกหก แต่เพื่อเน้นความรู้สึก (อรรถวิทย์ รอดเจริญ ,
 ๒๕๖๓:๑๘๘) เช่น

๑ งามยิ่งกว่าเก่า ได้สักร้อยเท่า ใครเลยจะทัน

ดั่งเทพกนิษฐ นางอัปสรสวรรค์ อยู่ในฉ้อชั้น แกล้งสรรลงมา

ในบทนี้แสดงให้เห็นการกล่าวเกินจริงคือ การกล่าวถึงความงามของนางทั้งสามว่างามกว่าเก่าร้อยเท่า เพื่อให้
 ผู้อ่านเห็นภาพว่านางนั้นงาม

๑ ถ้าไม่พบนางนั้น จะพากันกลับคืนมา

พิทุกข์เท่าภูผา มาทับทรวงแทบปางตาย

ในบทนี้แสดงให้เห็นการกล่าวเกินจริงคือ การกล่าวถึงความทุกข์ของจันทคาร์นั้นใหญ่เท่าภูผาทับอกแทบปาง
 ตาย เป็นการกล่าวเกินจริงที่ทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความรู้สึกทุกข์ของจันทคาร์ว่าตัวละครทุกข์มากเท่าใด

๑ สามนางครั้นได้ฟัง ดั่งหัวใจจะทำลาย

ความรักยังไม่คลาย จะนิราศคลาดคลา

ในบทนี้แสดงให้เห็นการกล่าวเกินจริงคือ การกล่าวถึงความรู้สึกของนางทั้งสามเมื่อต้องจากจันทคาร์ว่าเหมือน
 หัวใจจะถูกทำลาย เป็นการกล่าวเกินจริงที่ทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความรู้สึกของนางทั้งสามว่าเจ็บมากเท่าใดเมื่อ
 ต้องจากจันทคาร์

๑ นวลนางทั้งสามคน อัสสุชลคือธารา

เจ้าแข็งใจเจรจา สามธิดามามองศรี

ในบทนี้แสดงให้เห็นการกล่าวเกินจริงคือ การกล่าวถึงน้ำตาของนางทั้งสามว่าร้องไห้ออกมาเป็นสายน้ำ เป็น การกล่าวเกินจริงที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและรับรู้ถึงความรู้สึกของนางทั้งสามว่าเจ็บมากเท่าใดเมื่อต้องจากกัน ทิศ

๑ จะให้ทหาร เข้าบุกรุกราน ปล้นเอาพารา

ถ้าจะรบกัน **มีทันพริบตา** ว่าแล้วเสด็จมา เข้าที่สระสง

ในบทนี้แสดงให้เห็นการกล่าวเกินจริงคือ กล่าวถึงการทำสงครามที่รวดเร็วเพียงชั่วพริบตาเดียว ซึ่ง เป็นการ กล่าวเกินจริงที่ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงความคิดของตัวละครนั้น

๔.๔ สัทพจน์ คือ การเลียนเสียงธรรมชาติเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ ,๒๕๖๓: ๑๘๘) เช่น

๑ คชสารชาญชัยฤทธา หมอความูหาญกล้า

โยธาก็มา**อ้ออ้อ**

บทนี้แสดงให้เห็นถึงการเลียนเสียง ช้างและผู้คนในกองทัพ อ้ออ้อ ทำให้ผู้อ่านรับรู้เสียงและเข้าใจเหตุการณ์ มากขึ้น

๑ ได้ถูกข่มขู่ บ่ หึง เสียงดัง**หึ่งหึ่ง**

แตรสังข์ประดังวังเวง

บทนี้แสดงให้เห็นถึงการเลียนเสียง ข้อน ที่มีเสียงดัง หึ่งหึ่ง ทำให้ผู้อ่านรับรู้เสียงและเข้าใจเหตุการณ์มากขึ้น

๑ พาลูกพาหลาน เข้ามุ่งเข้ามา เป็นการสังคี

เล็กเล็กตกใจ ร้องไห้**อึ้งมี** ขวนกันวิ่งหนี เข้ามุ่งร่นวาย

บทนี้แสดงให้เห็นถึงการเลียนเสียง ร้องไห้ของเด็ก ที่มีเสียงดัง อึ้งมี ทำให้ผู้อ่านรับรู้เสียงและเข้าใจเหตุการณ์ มากขึ้น

๑ ท้าวคิดละห้อยน้อยใจ นอนทอดใจใหญ่

ฮึดฮัด คัดแค้นแสนทวิ

บทนี้แสดงให้เห็นถึงการเลียนเสียง หายใจของพญากาวัน ที่มีเสียงดัง ฮึดฮัด ทำให้ผู้อ่านรับรู้เสียงและเข้าใจ ความรู้สึกในเหตุการณ์มากขึ้น

๑ พญากาวิน

สุดที่จะตื่น

หายใจฟูฟู่

นางกษัตริย์มดไฉ่

ได้ความอดสู

ครั้งนี้ตัวกู

มีพันความตาย

บทนี้แสดงให้เห็นถึงการเลียนเสียง หายใจของพญากาวิน ที่มีเสียงดัง ฟูฟู่ ทำให้ผู้อ่านรับรู้เสียงและเข้าใจความรู้สึกในเหตุการณ์มากขึ้น

๔.๕ ปฏิทรรศน์ คือ การนำคำที่ขัดแย้งกันมารวมกัน หรือใช้ในบริบทเดียวกันเพื่อเน้นความหมาย (อรรถวิทย์ รอดเจริญ ,๒๕๖๓:๑๘๘)เช่น

๑ ซ้ายขวาน้ำหลังทรงธรรม์

พร้อมด้วยพลชั้นร์

สะท้อนสะท้อนธรรม์

ในบทนี้ปรากฏคำที่ขัดแย้งกันคือ ซ้ายขวา ซึ่ง ซ้าย หมายถึง ตรงข้ามกับขวา ขวา หมายถึง ตรงข้ามกับซ้าย และคำว่า น้ำหลัง ซึ่ง หน้า หมายถึง ตรงข้ามกับหลัง หลัง หมายถึง ตรงข้ามกับหน้า ซึ่งคำเหล่านี้มีความหมายตรงข้ามกันมาไว้ใกล้กันเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะรอบๆของตัวละคร

๑ ตัวแก่เสียเปล่าเปล่า

ดูความเบาว่าใครหัว

ไม่รู้วาตีชั่ว

จะพาตัวมรณา

ในบทนี้ปรากฏคำที่ขัดแย้งกันคือ ดีชั่ว ซึ่ง ดี หมายถึง ตรงตามต้องการ น่าปรารถนา ชั่ว หมายถึง ร้าย เลว ทรมาน ไม่ดี ซึ่งสองคำนี้มีความหมายตรงข้ามกันมาไว้ใกล้กันเพื่อเน้นความหมายให้เบาลง

๑ แม่ไม่มีสุข

เข้าคำพรา่ทุกซ์

เคล้าน้ำตาไหล

คิดถึงเพื่อนยาก

เจ้าจากแม่ไป

คิดว่าบรรลัย

ตายในคงคา

ในบทนี้ปรากฏคำที่ขัดแย้งกันคือ เข้าคำ ซึ่ง เข้า หมายถึง เวลารุ่งสว่างถึงสาย คำ หมายถึง เวลามืดช่วงต้น กลางคืน ซึ่งสองคำนี้มีความหมายตรงข้ามกันมาไว้ใกล้กันเพื่อสื่อความหมายให้เห็นเวลาที่ต่างกันแสดงให้เห็นว่าตัวละครเกิดความรู้สึกทุกข์ทุกช่วงเวลา

๑ เร่งให้ขับต้อน

บ้านป่าเมืองดอน

กวาดต้อนเข้ามา

หัวเมืองน้อยใหญ่

อย่าให้อยู่ช้า

ขับไล่เข้ามา

ไว้ในนคร

ในบทนี้ปรากฏคำที่ขัดแย้งกันคือ น้อยใหญ่ ซึ่ง น้อย หมายถึง ไม่มาก ใหญ่ หมายถึง มีขนาดไม่เล็ก ซึ่งสองคำนี้มีความหมายตรงข้ามกันมาไว้ใกล้กันเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะของเมืองที่มีขนาดแตกต่างกัน

๑ พรากหมณ์ทั้งสอง

ขึ้นชมสมพอง

ผิวเมียดได้ทอง

กระสีอมาไว้

ซื้อขายจ่ายทอง

กินวันละสองไพ

ยังเหลืออยู่ไซร์

มากมายครามครัน

ในบทนี้ปรากฏคำที่ขัดแย้งกันคือ ซื่อขาย ซึ่ง ซื่อ หมายถึง เอาเงินแลกกับสิ่งของที่ต้องการ ขาย หมายถึง เอาวัตถุสิ่งของแลกกับเงิน ซึ่งสองคำนี้มีความหมายตรงข้ามกันมาไว้ใกล้กันเพื่อแสดงถึงการกระทำของตัวละคร

๔.๕ สัญลักษณ์ คือ การใช้นิทาน หรือเรื่องราวมาประกอบ เพื่อขยายหรือแนะนำโดยนัยให้ผู้อ่าน หรือผู้ฟังเข้าใจอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งในแนวความคิด หลักธรรมหรือข้อควรปฏิบัติที่ผู้เขียนประสงค์จะสื่อไปยังผู้อ่าน ผู้ฟัง (เอมอร รัตนเนตร, ๒๕๕๙: ๓๒๓) เช่น

๑ ลับหลังพ่อแม่ จะทำสอพลอ และเลียมเจรจา

น้ำผึ้งใกล้มด อดใต้ถุนา เจ้าอย่าเจรจา เห็นผิดที่ไป

ในบทนี้ปรากฏสัญลักษณ์ คือ “ น้ำผึ้งใกล้มด ” ซึ่งน้ำผึ้งในที่นี้แทนผู้หญิง และมดในที่นี้แทนผู้ชาย เปรียบเหมือน ผู้หญิงกับผู้ชายอยู่ใกล้กัน จะอดใจได้อย่างไร ปัจจุบันใช้คำว่า น้ำตาลใกล้หมด ซึ่ง “ น้ำตาล ” และ “ น้ำผึ้ง ” ก็มีคุณสมบัติที่ให้ความหวานเหมือนกัน

๕. กระบวนการจินตภาพ

การแสดงจินตภาพ คือ การใช้ถ้อยคำที่เร้าประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รสสัมผัส (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, ๒๕๖๓: ๑๙๕) ดังนี้

๕.๑ จินตภาพทางรูป คือ ถ้อยคำที่เร้าประสาทสัมผัสการมองเห็น จิตภาพทางรูปที่ปรากฏในเรื่อง จันทคาธ คือ

๑ ชมสัตว์จตุบาท บ้างแผดบ้างผาดผันผาย

นกเนื้อทั้งเสื่อร้าย กระจายกระเด็นเล่นในไพร

๑ กระทั่งเลื่อนเคลื่อนกล่นกล้า อาศัยน้ำท่าธารไหล

ช่างโหลงโยงกันไป ทั้งละมั่งแลกวางทอง

๑ เสียงผาโคเถลิง วังล่องเชิงผันผยอง

เสื่อเหลืองคอยเยื้องย่อง ไต่ตามองมฤคา

๑ ชมหมู่ควานก บ้างโผนผกจันรรจา

เรไรทั้งไก่อ่า มยุราพญาหงส์

๑ นักแก้วร้องแกรกริ่ง นกกะลิงจับกาหลง
 กระเรียนร้องก้องดง ทิ้งโพระดกนกหัสถีย์
 ๑ เจ้าชมรุกขชาติ งามเดียดาษาอยู่ไสว
 เรียบเรียงเคียงกันไป เป็นท้องแถวแนวดวงดาน

ในบทนี้แสดงถึงรูปร่างลักษณะและท่าทางของสัตว์ที่จันทคารและนางทั้งสามได้พบเจอ แสดงให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการภาพสัตว์ตามได้

๑ ยายยักษ์เนรมิตบิดกาย เป็นมนุษย์โดยหมาย
 นั่งบนหอเรือนตน

๑ เนรมิตคนใช้เจ็ดคน สาวสาวทั้งตน
 ใช้สอยอยู่ในเคหา

๑ คนหนึ่งตักน้ำขึ้นมา ลางคนนั้นหนา
 ตบแต่งอาหารด้วยพลัน

๑ คนหนึ่งนั่งขัดจอกขัน ลางคนหนึ่งนั้น
 หุงข้าวอยู่ในครัวไฟ

๑ คนหนึ่งหาฟืนส่งให้ คนหนึ่งเล่าไซรั
 จับพลูแลปูที่นอน

๑ นางรูปงามบวร เต้านมองนอน
 ให้แต่งสำรับของกิน

ในบทนี้แสดงถึงรูปร่างลักษณะของนางทั้งเจ็ดที่ยายยักษ์ได้เนรมิตขึ้น มีการกล่าวถึงทั้งลักษณะที่ชัดเจน แสดงให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการภาพนางทั้งเจ็ดคนตามได้

๑ มาได้เจ็ดวัน ถึงเขาสักถัน สูงสุดเมฆา
 โดยสูงนั้นโสด เจ็ดโยชน์โดยตรา รำพึงไปมา จะข้ามกลไค

๑ หัวเขท่ายเขา ยักขานั้นเล่า ตั้งบ้านเต็บใหญ่
 มีหนทางน้ำ ในถ้ำนั้นไซรั ที่กลางเขาใหญ่ เดินในนที

๑ ไปทางในถ้ำ เดินไปในน้ำ ได้สามราตรี

จึงไปผุดขึ้น ในป่าพงพี พากเขาคีรี ช่างหนึ่งได้หมาย

ในบทนี้แสดงถึงลักษณะของเขาสกัณห์ที่สูงที่สุด และมีถ้ำสำหรับเดินทางไปผุดขึ้นในป่า แสดงให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการภาพเขาสกัณห์ตามได้

๕.๒ จิตภาพทางเสียง คือ ถ้อยคำที่เร้าประสามสัมผัสการได้ยิน เช่น คำที่มีความหมายเกี่ยวกับ “เสียง” จิตภาพทางเสียงที่ปรากฏในเรื่องจินตการ คือ

๑ แวดวังจตุรงค์บาทา **โห่ร้อง**สามลา

แล้วให้ยิง**ปืน**สามครา

๑ คชสารชาญชัยฤทธา หมอควาญหาญกล้า

โยธาก็มา**อื้ออึง**

๑ ได้ฤกษ์**ลั่นฆ้อง** บ่ หึง **เสียงดังหึงหึง**

แตรสังข์ประดั่งวงเวง

ในบทนี้แสดงถึงเสียงโห่ร้อง เสียงยิงปืน เสียงลั่นฆ้อง และเสียงแตรสังข์ ก่อนที่พญากาวินจะยกทัพไปที่เมืองอนุราธบุรี และคำที่แสดงถึงจิตภาพทางเสียงคือคำว่า “ เสียงดังหึงหึง ” แสดงให้ผู้อ่านได้จินตนาการถึงเสียงที่ดัง และหนักแน่นก่อนทำศึกสงคราม

๑ พลปืนต่อปืนยี่นยัน บ้างยิงบ้างฟัน

ครื้นครื้นสนั่นปฐพี

ในบทนี้แสดงถึงเสียงปืน เสียงฟันดาบ ที่มีเสียงที่ดังจากการสู้รบ และคำที่แสดงถึงจิตภาพทางเสียงคือคำว่า “ ครื้นครื้นสนั่น ” แสดงให้ผู้อ่านได้จินตนาการถึงเสียงดังทั่วไปทั้งพื้นที่สู้รบ

๑ โพรธสัตว์เจ้าฟ้า ยิ้มแย้มไปมา หัวเราะ**ฮือฮือ**

เห็นสามนางไทย อยู่ในเนื้อมือ พระผู้ปฐนฤ แกล้งกล่าววาจา

ในบทนี้แสดงถึงเสียงหัวเราะของจันทการ และคำที่แสดงถึงจิตภาพทางเสียงคือคำว่า “ ฮือฮือ ” แสดงให้ผู้อ่านได้จินตนาการถึงเสียงหัวเราะของจันทการ

๕.๓ จิตภาพทางกลิ่น คือ ถ้อยคำที่เร้าประสาทสัมผัสทางจมูก จิตภาพทางกลิ่นที่ปรากฏในเรื่องจินตการ คือ

๑ พานางสามคน เข้าในไพรสมนต์ ชมผลพฤษกา

ทรงผลบนต้น ดอกสาระพันนานา จำปีจำปา **หอม**มาเอาใจ

๑ สุกรมพยอม มีกลิ่นอันหอม ขจรในไพร

ภุมราภุมริน เอากลิ่นดอกไม้ ชมชิตพิสมัย รสกลิ่นเกสร

ในบทนี้คำที่แสดงถึงกลิ่น คือคำว่า “หอม” และคำว่า “กลิ่น” ซึ่งแสดงถึงกลิ่นที่หอมของดอกไม้ และเพื่อแสดงให้ผู้อ่านจินตนาการถึงกลิ่นของดอกไม้ตามไปด้วย

๕.๔ จิตภาพทางรสชาติ คือ ถ้อยคำที่เร้าประสาทสัมผัสทางลิ้น คือ คำที่มีความหมายเกี่ยวกับ “รส” จิตภาพทางรสชาติที่ปรากฏในเรื่องจันทคาร คือ

๑ เสวยสุธาโภชน อันเอนไอสรสโอชา

เสร็จแล้วมิได้ช้า พระหัตถ์คว้าเอาพระขรรค์

ในบทนี้คำที่แสดงถึงรสชาติ คือคำว่า “รสโอชา” ซึ่งแสดงถึงรสชาติที่อร่อย เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นรสชาติของอาหารที่มีรสชาติดี

๕.๕ จิตภาพทางสัมผัส คือ ถ้อยคำที่เร้าประสาทสัมผัสทางกาย จิตภาพทางสัมผัสที่ปรากฏในเรื่องจันทคาร คือ

๑ ทั้งสามทรมวย เข้ามาให้ใกล้ นอนเคียงราชา

สะกิดสะกาว คลึงเคล้าไปมา หวังเส่นหา ด้วยพระภูมี

ในบทนี้คำที่แสดงถึงการสัมผัส คือคำว่า “สะกิดสะกาว” ซึ่งแสดงถึงอาการเอาปลายเล็บ หรือสิ่งอื่นเขี่ยเพื่อให้รู้ตัว เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นภาพถึงการสัมผัสทางกาย

๑ นั่งลงแทบใกล้ ลูบหลังลูบไหล่ น้ำใจชื่นบาน

ปราศรัยไถ่ถาม ด้วยความอ่อนหวาน จันทคารกุมาร อยู่บ้านเมืองใด

ในบทนี้คำที่แสดงถึงการสัมผัส คือคำว่า “ลูบหลังลูบไหล่” ซึ่งแสดงถึงอาการเอาฝ่ามือทาบลองแล้วเลื่อนไปมา เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นภาพถึงการสัมผัสทางกาย

๑ สมเด็จพระบาท ว่าเจ้าจันทคาร รู้อัชฌาสัย

จึงอุ้มภวนัย นั่งเหนืออาสนา มีความเส่นหา รักใคร่กุมาร

ในบทนี้คำที่แสดงถึงการสัมผัส คือคำว่า “อุ้ม” ซึ่งแสดงอาการโอบ หรือยกขึ้นไว้แนบไว้กับตัวที่ด้านหน้า หรือด้านข้าง เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นภาพถึงการสัมผัสทางกาย

๖.ลีลาการประพันธ์

คือ ท่วงทำนองหรือลีลาภาษาที่ใช้แต่งคำประพันธ์ร้อยกรองตามที่กวีต้องการสื่อความหมาย มีศิลปะด้านภาพและสุนทรียะด้านเสียง

๖.๑ เสาวرنี

เสาวرنี คือ ลีลาการแต่งบทร้อยกรองทำนอง “ชมโฉมความงาม” ของคน สัตว์ ธรรมชาติ สิ่งของ สถานที่ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ,๒๕๖๓:๑๗๗) เช่น

๑ นางทั้งสามคน	ได้ฟังจุมพล	ลงสรงสนาน	
ในอ่างน้ำทิพย์	ทั้งสามเยวมาลัย	รูปทรงสะคราญ	ตั้งนางในสวรรค์
๑ งามยิ่งกว่าเก่า	ได้สักร้อยเท่า	ใครเลยจะทัน	
ดั่งเทพกนิษฐ	นางอัปสรสวรรค์	อยู่ในน้อชั้น	แกล้งสรลงมา

เป็นบทชมความงามในตอนที่นางทั้งสามคนได้ลงไปใอ่างน้ำทิพย์ แล้วมีรูปร่างงดงามเหมือนนางในสวรรค์ งามกว่าเก่าเป็นร้อยเท่า เปรียบเหมือนเทพกนิษฐ นางที่อยู่บนสวรรค์

๑ นางอาบน้ำทิพย์มา
รูปธิดางามเลิศล้ำ
ดั่งนางในชั้นบน
งามกว่าเก่าก็แปลกไป
เป็นบทชมความงามในตอนที่ เศรษฐีชมนางทั้งสามว่ามีรูปร่างที่งดงามเหมือนนางบนสวรรค์ งามกว่าเดิมดูแปลกตา

๑ เป็นพระธิดา
สมเด็จพระราชา
ท้าวธรรมขันตี
นางงามทราชม
ชื่อพรหมจารี
ได้สิบหกปี
ดั่งนางในสวรรค์
เป็นบทชมความงามในตอนที่ เสานาบดีของพระยาภาวีนกล่าวถึงความงามของนางพรหมจารีว่ามีรูปร่างหน้าตาที่งดงาม เหมือนนางบนสวรรค์

๖.๒ นารีปราโมทย์

นารีปราโมทย์ คือ ลีลาการแต่งบทร้อยกรองทำนอง “ฝากรักแสดงถึงความรัก” ต่อนางอันเป็นที่รัก (อรรถวิทย์ รอดเจริญ,๒๕๖๓:๑๗๗) เช่น

๑ ทั้งสองเจ้าพิศวาส	ร่วมสังวาสสโมสร
สมเด็จพระภูธร	ยกดวงสมรแล้วชมเชย

เป็นบทที่ท้าวภาวินแสดงความโกรธต่อนางพรมจารี ที่ฝากราชทูตทั้งสี่กลับมาต่อว่าตน สังเกตได้จากคำว่า ดูดู่ คือคำที่แสดงอาการโกรธ

๑ พญาภาวิน	พระทัยเดือดดิน	แทบสิ้นชีวัง	
แต่อัปราชัย	มาได้หลายครั้ง	มีโองการสั่ง	กษัตริย์เสนาองค์
๑ เราจะดำดิน	เข้าไปทั้งสิ้น	ในเมืองโดยจง	
ผูกขึ้นกลางเมือง	ทั้งแสนพระองค์	จับนางโฉมยง	อิพรมจารี

เป็นบทที่ท้าวภาวินแสดงความโกรธต่อนางพรมจารี ที่ตนเองได้แพ้การสู้รบกับนางพรมจารีมาหลายครั้ง จึงคิดหาวิธีที่จะจับนางพรมจารี

๑ ท้าวคิดละห้อยน้อยใจ	นอนทอดใจใหญ่
-----------------------	--------------

ฮึดฮัด คัดค้านแสนทวิ

๑ ดูดู่อิพรมจารี	มันมีฤทธิ์
------------------	------------

ยิ่งกล้าทั้งแสนกษัตรา

เป็นบทที่ท้าวภาวินแสดงความโกรธ ที่คิดถึงนางพรมจารีก็รู้สึกแค้นนางเป็นอย่างมาก และใช้คำต่อว่านาง สังเกตการแสดงอารมณ์โกรธจากคำว่า “ดูดู่” ที่เป็นเสียงแสดงความโกรธ และ “ฮึดฮัด” คืออาการของการแสดงความโกรธ

๑ เมื่อนั้นภูมินทร์	ท่านท้าวภาวิน	รำจวนหวนหัน	
เพลาราดรี	เข้าที่ด้วยพลัน	รำจวนป่วนปั่น	มิได้บรรทม
๑ เตือดร้อนรำคาญ	ขึ้นดั่งเพลิงภาพ	เผาผลาญอารมณ์	
จะนั่งจะนอน	ให้ร้อนระงม	เท่าไม่บรรทม	จนรุ่งสุริยา

เป็นบทที่ท้าวภาวินแสดงความโกรธ ที่เมื่อนึกถึงนางพรมจารีก็เหมือนมีไฟมาเผาผลาญอยู่ในใจของตน ทำให้นอนไม่หลับจนถึงเช้า

๖.๔ สัลลาปังคพิสัย

สัลลาปังคพิสัย คือ สัลลาการแต่งบทร้อยกรองทำนอง “คร่ำครวญ รำพึงรำพัน” ถึงคนรักหรือความทุกข์ยาก (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, ๒๕๖๓: ๑๗๘) เช่น

๑ สามนางฟังจินทการ	ใจจะขาดอยู่รอนรอน
เข้ากอดพระภุชช	นางอ่อนวอนอยู่ไปมา

...

๑ สามนางมาวิงวอน

เจ้าทูกร้อนแสนทวี

กอดบาทพระภูมี

นางเทวีเจ้าโศกา

เป็นบทที่แสดงถึงการคร่ำครวญในตอนที โจรป่าได้ขอนางทั้งสามไปเป็นเมีย แล้วจันทคาร์ก็ได้ปฏิเสธว่านางไม่ใช่เมียของตน ทำให้นางทั้งสามคิดว่าจันทคาร์ให้มอบนางให้แก่โจรป่า จึงคร่ำครวญและวิงวอนต่อจันทคาร์ด้วยความโศกเศร้า

๑ เศรษฐีสามคนนั้น

มาโศกศัลย์ถึงธิดา

ชำนานเจ็ดเดือนตรา

หมอว่าไม่วายปรารถ

เป็นบทแสดงความรักในตอนที่ เศรษฐีทั้งสามโศกเศร้าถึงลูกสาวที่หายไปนาน ๗ เดือน คำที่แสดงถึงความเศร้า คือ โศกศัลย์

๑ แม่ไม่มีสุข

เข้าคำพร่ำทุกข์

เคล้าน้ำตาไหล

คิดถึงเพื่อนยาก

เจ้าจากแม่ไป

คิดว่าบรรลัย

ตายในคงคา

เป็นบทแสดงความรักในตอนที่ แม่ของนางทั้งสามแสดงความโศกเศร้า ร้องให้คิดถึงลูกสาวที่จากไปคิดว่าคงตายในแม่น้ำไปแล้วแน่นอน

๑ สามนางครั้นได้ฟัง

ดั่งหัวใจจะทำลาย

ความรักยังไม่คลาย

จะนิราศคลาดคลา

...

๑ นวลนางทั้งสามคน

อัสสุชลคือฮารา

เจ้าแข็งใจเจรจา

สามธิดามาหมองศรี

...

๑ เห็นแต่ที่นอนเปล่า

นางโศกเศร้าเปล่าเปลี่ยวใจ

สามนางร่ำร้องไห้

มิได้วายซึ่งน้ำตา

เป็นบทที่แสดงถึงการคร่ำครวญในตอนที จันทคาร์มาลางทั้งสามเพื่อออกไปตามหานางเทวีสังฆา นางทั้งสามได้ฟังก็เศร้าใจที่จันทคาร์ต้องจากไป ใบหน้าเศร้าหมอง เห็นที่นอนที่ว่างเปล่าก็ร้องไห้ออกมา คำที่แสดงถึงความเศร้า คือ “ดั่งหัวใจจะทำลาย” , “หมองศรี” , “โศกเศร้า” , “ร่ำร้องไห้”

๑ พญากาวิน

สุดที่จะดิน

หายใจฟูฟู่

นางกษัตริย์มัดไว้

ได้ความอดสู

ครั้งนี้ตัวกู

มีพันความตาย

๑ สงครามครั้งนี้

แพ้แก่สตรี

คิดแล้วใจหาย

ท้าวเร่งดานเดือด

ใคร่เชือดคอตาย

พระได้ความอาย

แก่นางกษัตรา

เป็นบทแสดงความเศร้าและตัดพ้อในตอนที่ พระยาภาวีนโตนนางพรมจารีจับตัวไว้ จึงคิดว่าคงไม่รอดพ้นจากความตาย และสงครามนี้แพ้ผู้หญิงก็ยิ่งร้อนใจเหมือนถูกฆ่าตาย

คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม

คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การพิจารณาว่ากวีมีจุดประสงค์ใดที่จะจรรโลงสังคม โดยแสดงทรรศนะ แนวคิด คติเตือนใจให้เห็นถึงชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งแทรกไว้ในบทประพันธ์ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, ๒๕๖๓: ๒๐๒) คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องจันทาคคือ

ความเชื่อเรื่องกรรม

๑ อาจารย์ผู้รู้กรรม	จึงกล่าวคำาโดยแท้
ว่านางคนนี้แล	แต่บุพชาติปางหลังมา
๑ เป็นลูกสาวเศรษฐี	พรมจารีเลี้ยงวิฬาร์
ครั้นเข้าเป็นเพลา	นางฉายากินอาหาร
๑ นางให้โภชนา	แกวิฬาร์มีทันนาน
กินแล้วแมวสาธารถ	ยังร้องอ้อนจะกินปลา
๑ นางนั้นจึงซึ่งโกรธ	ให้ลงโทษแกวิฬาร์
จึงไซ้ให้ทาสา	ทำแพหยวกมาด้วยไว
๑ นางโกรธกริ้วโกรธา	แกวิฬาร์นั้นเหลือใจ
ให้เอาแมวนั้นไซ้	ลอยแพไว้ในสระศรี
๑ แต่เข้าคำแล้ว	นางน้องแก้วผู้บุตรี
คิดถึงวิฬาร์	นางเทวีคินเอามา
๑ เลี้ยงดูไปตั้งเก่า	กรรมนั้นเล่าติดตามมา
เพราะทำแกวิฬาร์	มาชาตินี้ต้องลอยแพ

ตั้งตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นในตอนที่น่างพระจารีสั่งสอนพญากาวิณว่าอย่าทำผิด ให้ครองเมืองโดยใช้หลัก
ทศพิศราชาธรรม แสดงให้เห็นว่าในสมัยก่อนประชาชนคิดว่ากษัตริย์ควรทำธรรม คือ ทศพิศราชาธรรม ซึ่งตรง
กับปัจจุบัน

ความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์ คาถา

๑ ยังพวกหนึ่งเล่า	กินเหล้าเมาเมา	แล้วอวดวิชา
ว่ากูสันทัด	อาพัตสุรา	หอกดาบคมกล้า
		ไม่มากินเรา

ตั้งตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นในตอนที่พญากาวิณให้หาทหาร และปรากฏให้เห็นคำว่า อาพัตสุรา ซึ่งเป็นคาถา
ชนิดหนึ่งที่ทำให้มีความคงกระพัน แสดงให้เห็นว่าคนในสมัยก่อนมีความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

๑ จึงนายหัสตอาจารย์	เข้าไปบ้านทำบัตรพลี
เปิดไถ่ทำบายศรี	ทั้งขนมและสุรา
๑ ครั้นแล้วจึงเข้าไป	ที่เขาใหญ่มิได้ช้า
บวงสรวงแก่เทวา	ที่ซอกเขาลำเนาธาร
๑ เทพเจ้าในเขาหลวง	รับบวงสรวงมิทันนาน
ครั้นค่ำราตรีกาล	เอาคชสารนั้นเข้ามา

ตั้งตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของคนในสังคมเกี่ยวกับการถวายเครื่องบัตรพลี การ
บวงสรวงเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาอารักษ์ตามคติความเชื่อของคนโบราณ

๑ โปธิสัตว์จึงว่า	ถ้ากระนั้นอย่าช้า	ไปหาบัตรพลี
ให้แต่งเครื่องเช่น	นั้นให้จงดี	ไปเช่นไหว้ที่
		ตรงปากชุมทอง
๑ อยู่ที่ตรงนั้น	ทั้งห้าชวนกัน	ไปเร่งทำของ
เช่นไหว้แล้วมา	บอกข้าโดยปอง	ทั้งห้าหาของ
		เอามาเช่นไหว้
๑ เศรษฐีทั้งห้า	ได้ฟังวาจา	ดีเนื้อดีใจ
ชวนกันอำลา	ตระบัดคลาไคล	ถึงเรือนตนไซ้
		แต่งเครื่องบัตรพลี
๑ เครื่องเช่นทั้งหลาย	สิ่งของมากมาย	สำหรับเช่นผี
ทำแล้วทันใจ	เอาใส่บัตรพลี	เอาเช่นไหว้ที่
		ตรงปากชุมทอง

๑ จิ้งกูดทั้งนั้น

มันจึงชวนกัน

ขึ้นมากินของ

เศรษฐีจึงมา

หาเจ้าโดยปอง

ข้าเจ้าเอาของ

นั้นไปวางไว้

ตั้งตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของคนในสังคมเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ที่นอกเหนือไปจากการไหว้เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังมีการเซ่นไหว้ภูตผีปีศาจทั้งหลายอีกด้วย

๑ ได้ฤกษ์ลั่นฆ้อง บ่ หิ่ง

เสียงดังหิ่งหิ่ง

แตรสังข์ประดังวังเวง

ตั้งตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นในตอนที่ยุวกาวินจะยกทัพไปทำสงครามกับเมืองอนุราชบุรี ปรากฏให้เห็นพิธีกรรมการลั่นฆ้อง เพื่อเอาฤกษ์เอาชัย แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องพิธีกรรมก่อนการออกรบ

๑ อุปภิเชกทั้งสอง

ให้ครอบครองซึ่งเมืองหลวง

อันการสิ้นทั้งปวง

ให้สำเร็จในเจ็ดวัน

๑ อำมาตย์รับสั่งท้าว

จึงก้มเกล้าอภิวัน

หมายเวรเร่งเกณฑ์กัน

ให้ทันการสยุมพร

๑ ครั้นว่าได้ฤกษ์เอก

อุปภิเชกสองบังอร

พระยาอยู่สลอน

จึงอวยพรสวัสดิ์

๑ ให้เจ้าครองสมบัติ

เป็นกษัตริย์เรืองฤทธิ์

ครอบครองพระบุรี

อย่าได้มีซึ่งโรคา

๑ พระเดชจงฟังเฟื่อง

ให้ฤกษ์เลื่องทุกพารา

ทั้งร้อยเอ็ดพญา

มาก้มเกล้าถวายกร

๑ แม้นว่าหมู่ข้าศึก

พิลึกมาจะราญรอน

พ่ายแพ้พระภูธร

ฤชจรทุกกรุงไกร

ตั้งตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นบทนี้เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธีอุปภิเชก หรือ พิธีมงคลสมรส และการอวยพรคู่บ่าวสาวให้พบเจอกับสิ่งที่เป็นมงคล

ความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน

๑ จันทคารกุมาร	ได้ลาภพัศการ	ฝูงคนบูชา	
เจ้าจิ้งให้ทาน	สมณพราหมณา	ง่อยเปลี้ยเสียตา	ยากทั้งหลาย

ดังตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คนโบราณเมื่อได้ลาภ สิ่งของเงินทอง ก็มักจะบริจาคโดยการให้ทานให้กับผู้ยากไร้ ยาก ผู้พิการต่างๆ

ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนาย

๑ เมื่อนั้นโหรา	ดูในลัคนา	ชั้นชาอาการ	
เห็นว่าอัศตัด	จึงทูลทัดทาน	พระเคราะห์ภูบาล	ร้ายนักเหลือใจ
๑ จะเสียโยธา	พระเดชเดชา	จะถดถอยไป	
สตรีซิ่งโกรธ	จะทำโทษภัย	จะอัปราชัย	แต่ไม่มรณา
๑ จะได้ความทุกข์	ไม่มีความสุข	จะทนทุกขา	
ปีหน้าจึงไป	ได้สมปรารถนา	ปีนี่ยาตรา	จะเสียท่วงที่

ดังตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในสังคมสมัยก่อนมีความเชื่อเกี่ยวกับโหรา การทำนายทายทัก การดูลัคนาราศี ก่อนจะทำศึกสงคราม หรือกระทำการใดๆก็มักจะมีการทำนายทายทักอยู่เสมอและยังเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

คำนิยาม

๑ พญาสุทศนจักร	อันเป็นลูกรัก	แห่งพระราชา	
มาอยู่ด้วยกัน	ได้เจ็ดวันนา	ไปเสียบพารา	เห็นแห่งนางเทวี
๑ นามภรรยา	เทวทิสสงฆา	โฉมงามมีศรี	
นางเป็นธิดา	ยายปาริสุทธิ	จะรับเทวี	มาเป็นชายา
๑ น่องไม่หลงใจ	จึงขัดพระทัย	กริ้วโกรธโกรธา	
เอนอนนิ่งแล	ใส่แพลอยมา	นางแจ้กัจจา	แต่หลังทุกประการ

ดังตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในสังคมสมัยโบราณยังมีแนวคิดสังคมแบบชายเป็นใหญ่และมีภรรยาหลายคน เห็นได้จากในเรื่องที่นางพรมจารีขัดใจไม่ยอมให้รับนางเทวทิสสงฆามาเป็นชายา สวามีก็กริ้วโกรธจนจับมเหสีของตนลอยแพมา

๑ เมื่อนั้นจึงนางนาฏ

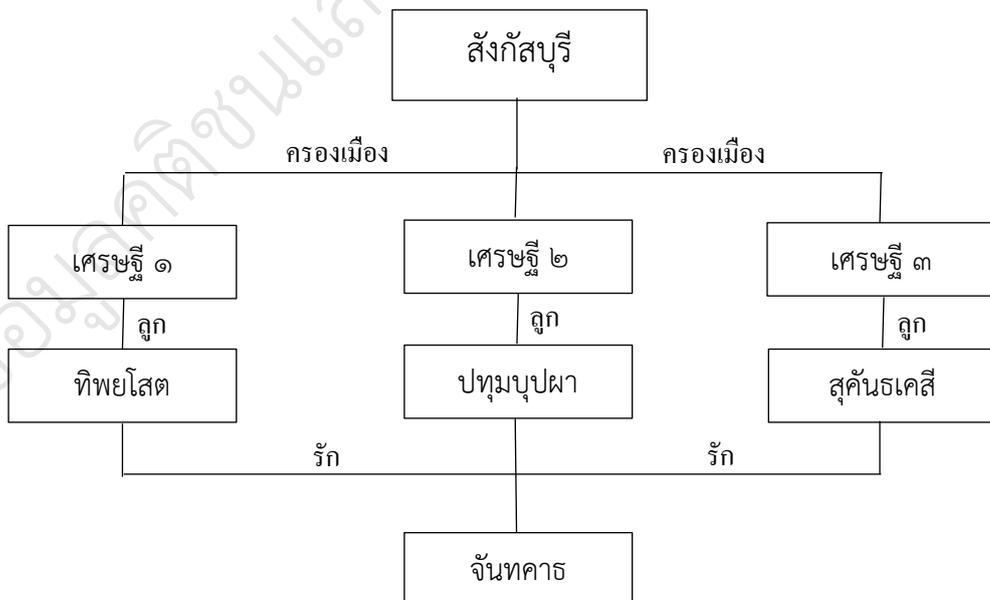
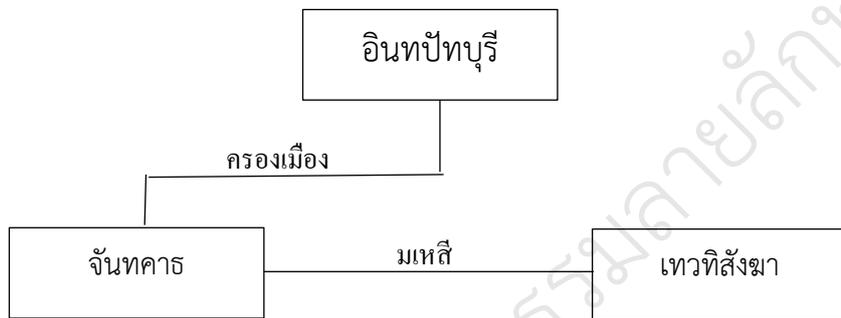
อนุญาตแล้วอวยพร

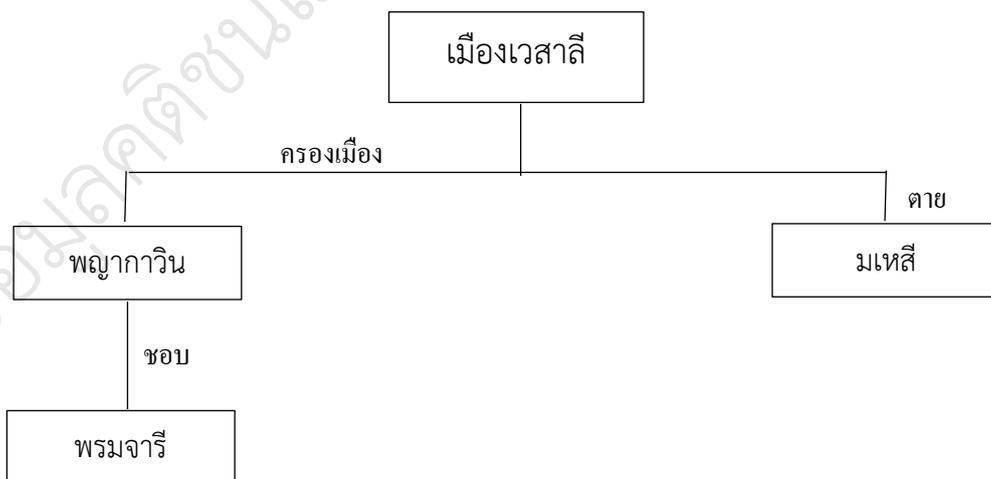
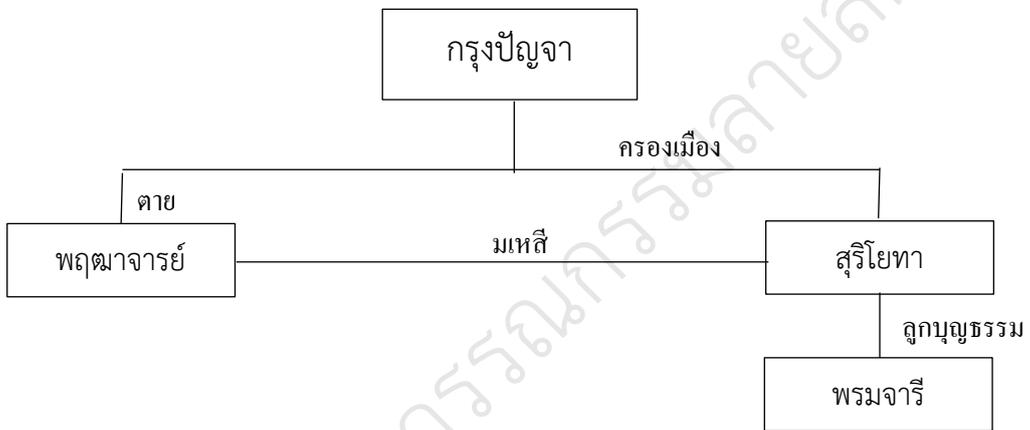
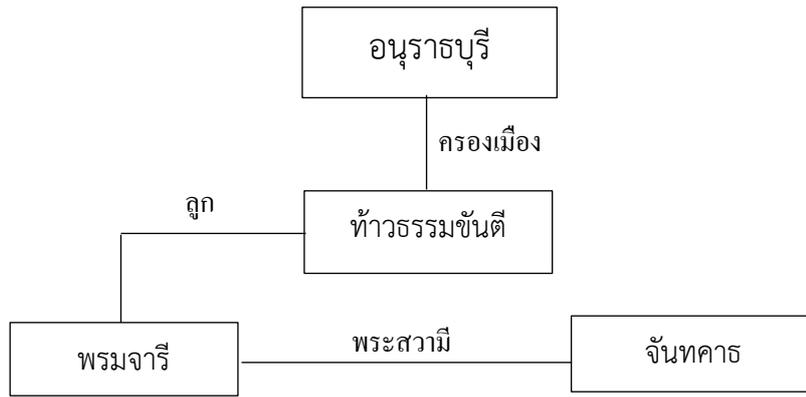
ทั้งสองทรมามั่งอร

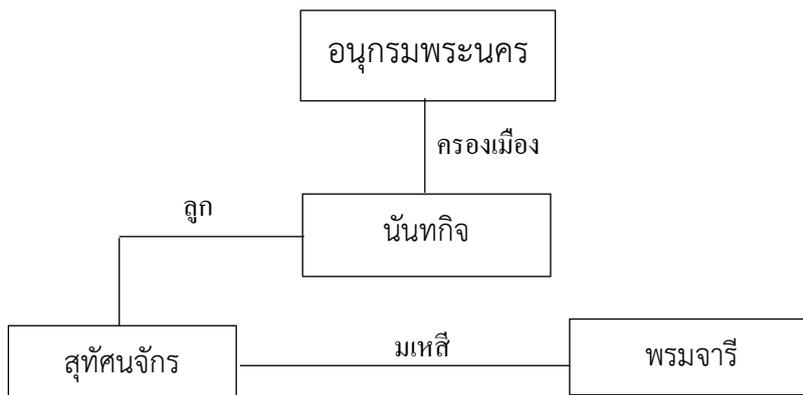
อย่าได้มีอันตราย

ดังตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นบทนี้เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการอวยพรในการเดินทาง ให้อยู่รอดปลอดภัย แสดงให้เห็นค่านิยมวัฒนธรรมที่มีมาอย่างช้านาน

แผนภูมิแสดงวงศ์กษัตริย์เมืองต่างๆที่ปรากฏในเรื่อง จันทকার เล่ม ๒

ศูนย์ข้อมูลศิษย์และวารณกรรมลายลักษณ์อักษรบุรี

๑ หน้าตั้นหนังสือจันทคาร

๑ หน้าตั้นจันทคารเล่ม ๒ หน้าน้องเอยมแม่ทรมายเอย อย่างนั่งเฉยอยู่เลยนะแก้วตา

ก ข ข ฆ ง จ ฉ ช ซ

๑

..... ทั้งสามเทวี จะว่าฉันใด

๑ ทั้งสามอักเรศ เห็นเจ้าลิมเนตร สามนางดีใจ

ชวนกันเข้ามา เจรจาปราศรัย ด้วยพระภูณัย ที่เง้อมศิรี

๑ ฉบับ

๑ เมื่อนั้นยังมียักษ์ อยู่ในพงพี

ยักษ์ก็เล็งแลมา

๑ เห็นเพลิงรุ่งโรจน์โชตนา ที่เง้อมภูผา

แต่ก่อน บ่ ห่อนจะมี

๑ เห็นหลากอักจรจรยวันนี้ ไครกอง^๑อักคี

จึงมีขึ้นที่ภูผา

๑ จับได้กระบองเพชรระเห็จมา สู่ที่ภูผา

เข้ามายังกองอักคี

๑ จึงเห็นจันทคารภูมี กับนางนารี

เทวีทั้งสามธิดา

๑ ยักษ์จึงมีวาจา บุรุษนี้หนา

พาเมียมาทั้งสามคน

๑ อันนางทั้งสามนิรมล เราขอสักคน

ตามท่านจะให้คนไร

๑ จึงเจ้าจันทคารทรมวย คิดในพระทัย

จะลองดูใจธิดา

๑ จึงว่าทิพโสตฉายา ตัวเจ้านีนา

ไปอยู่ด้วยขุนยักษ์

^๑ กอง คือ ก่อ หมายถึง ทำให้เกิดขึ้น, ทำให้มีขึ้น, ทำให้เป็นรูปขึ้น, สร้างขึ้น

๑ จิ้งนางทิพโสตเทวี	ได้ฟังวาที
เทวีตระหนกตกใจ	
๑ กราบลงกับบาทภูวนัย	ขอเป็นข้าหทัย
อย่าให้แก่นมารยักชี	
๑ เมื่อนั้นจึงพระภูมิ	ตรัสแก่เทวี
นวลนางปทุมบุปผา	
๑ เจ้าไปอยู่ด้วยขุนยักษา	น้องเจ้าพี่อา
อย่าเข้าไปด้วยขุนมาร	
๑ นางปทุมบุปผาฟังสาร	อกใจพลุ่งพล่าน
นางคราญเจ้าไม่สมประดี	
๑ เข้ากอดเอาบาทภูมิ	โปรดเกล้าเกศี
พันปีอย่าให้มรณา	
๑ ขออยู่เป็นทาสทาสา	ขอรองบาทา
ฤ่ว่าจะเอาเป็นเมีย	
๑ เมตตอย่าให้ตายเสีย	จะเอาเป็นเมีย
ฉันทนี้ไม่ขัดเลยนา	
๑ พระองค์จึงมีวาจา	แก่นางฉายา
ชื่อว่าสุคันธเกสี	
๑ ไปอยู่ด้วยยอสุรี	จงนางเทวี
เจ้าไปกับขุนยักษา	
๑ สุคันธเกสีฉายา	ได้ฟังวาจา
ตั้งกว่าจะสิ้นชีวา	
๑ บังอรอ้อนวอนภูมิ	ขอทานชีวี
อย่าให้กับขุนยักษา	
๑ ชำนาญขออยู่เป็นข้า	ปรนนิบัติราชา
ไปกว่าจะสิ้นชีวี	
๑ ได้ฟังสามนางพาที	จึงพระภูมิ
ก็คิดรำพึงไปมา	

๑ ว่านางทั้งสามนี้มา กลัวความมรณา
โศกาอันวอนงูมี

๑ โภธิสัตว์จับพระขรรค์^๒มณี ลูกขึ้นจากที่
งูมีก็แกว่งพระขรรค์ชัย

๑ วาบแวนแปลบแสงแกว่งไกว ขึ้นดังแสงไฟ
ก็ไล่พิฆาตยักษ์

๑ อสุรีวิงหนีราชา ความกลัวฤทธา
ยักษ์ก็วิงหนีไป

๑ กุมภัณฑ์ความกลัวพระขรรค์ชัย ประลาต^๓หนีไป
ก็วิงเข้าไปหิมวา

๑ นางกล่อม

๑ ยักษ์หนีไปแล้ว	สมเด็จพระแก้ว	มาสู่เงื่อมผา	
นวลนางทั้งสาม	หายความโศกา	กราบกับบาทา	นางมายินดี
๑ สมเด็จพระราชา	พระเจ้าเข้ามา	ในเงื่อมศิริ	
กับนางทั้งสาม	ในยามราตรี	พูดจาพาที	ด้วยกันไปมา
๑ จึงเจ้าจันทคาร	จะดูนางนาฏ	ทั้งสามก็ลยา	
ทำเป็นนอนไป	มิได้นำพา	พระไม่เจรจา	ด้วยสามนารี
๑ นวลนางทั้งสาม	เห็นพระทรงนาม	เจ้าไม่พาที	
จึงมีวาจา	ถามพระงูมี	อันตัวน้องนี้	ทั้งสามธิดา
๑ มาอยู่ด้วยท้าว	ที่ในเงื่อมผา	พระไม่นำพา	
ซ่งมานอนนิ่ง	ไม่กลิ้งกายา	มิได้ผินหน้า	มาเจรจากัน
๑ อันหญิงกับชาย	ย่อมจะอธิบาย	แยบคายคมสัน	
ทำเมยเฉยอยู่	ดูหลากอัศจรรย์	ฤว่าเจ้านั้น	ถือวิปีสสนา
๑ ทั้งสามทรมวย	เข้ามาให้ใกล้	นอนเคียงราชา	
สะกิดสกา	คลึงเกล้าไปมา	หวังเสนาหา	ด้วยพระงูมี
๑ เจ้าจันทคาร	เห็นสามนางนาฏ	เข้ามาवनยิ	
ทำเป็นมารยา	แกลิ่งผินหน้าหนี	จะดูท่วงที	นางจะว่าอย่างไร

^๒ พระขรรค์ หมายถึง อาวุธมีคม ลักษณะคล้ายดาบ มีคมสองด้าน ตรงกลางคอด สมมุติเป็นอาวุธของเทพเจ้า

^๓ ประลาต หมายถึง หนีไป

๑ สามนางจึงว่า	นำเวทนา	นำบัดสีใจ	
ผู้หญิงมาหา	ผินหน้าหนีไป	ฤทธานนี้ไซ้	มิใช่ผู้ชาย
๑ นางว่าตัดตอน	เหมือนเรามาอน	ด้วยหญิงทั้งหลาย	
ช่างเฉยอยู่ได้	เหมือนไม่ใช่ชาย	ฤทธานโถมฉาย	นี่เป็นกะเทย
๑ เห็นที่จะจริง	มาพบผู้หญิง	จึงมานิ่งเฉย	
แม่นเจ้านี้ไซ้	มิใช่กะเทย	ที่ไหนจะเฉย	อยู่ได้ดังนี้
๑ นางจึงร้องหัว	จะเอาเป็นผัว	ฤทธานสตรี	
นางเข้าไปซิด	สะกิดภูมิ	ยักเย้าเข้าซี่	ยียวนกามา
๑ ว่าเราดังนี้	ไกลได้สับห้าปี	กำลังเสน่หา	
อันหญิงกับชาย	ไกลพ่อแม่มา	ที่ในกลางป่า	เหมือนอยู่ในมือ
๑ โปธิสัตว์เจ้าฟ้า	ยิ้มแยมไปมา	หัวเราะฮือฮือ	
เห็นสามนางไทย	อยู่ในเนื้อมือ ^๔	พระผู้ปูนฤ	แกลังกล่าววาจา
๑ เข้าซี่ไปใย	ตัวเรานี้ไซ้	มิปรารถนา	
ที่จะเอาท่าน	เป็นภรรยา	เจ้าอย่าเจรจา	ข้าไม่อยากฟัง
๑ สามนางว่าเล่า	ตัวของข้าเจ้า	มีน้ำใจหวัง	
จะว่าสิ่งไร	ข้าอยากฟัง	จะเอาตั้ง	ไว้เป็นสามี
๑ จันทศรว่าไป	ซังเจ้าประลัย	ข้าไม่ไยดี	
แม่นพ่อแม่ให้	จะเป็นไรมี	ถึงชั่วถึงดี	มิพอเป็นไร
๑ ทำเล่นเป็นแห่	ไม่มีพ่อแม่	เป็นกระแต่ไต่ไม้	
พ่อแม่ยังอยู่	ดูหาดีไหม	ทำอย่างนี้ไซ้	เห็นไม่ชอบกล
๑ สามนางจึงตอบ	พระว่านชอบ	ขอบใจจุมพล	
พ่อแม่รู้เห็น	จึงเป็นมงคล	เจ้าอย่าร้อนรน	เราพากันไป
๑ ให้ถึงพ่อแม่	ตัวท่านนั้นแล	จะมายกให้	
จะยอมทั้งสาม	งามงามตามใจ	จะทำอย่างไร	ไม่ขัดเลยนา
๑ กลางคืนวันนั้น	แต่พุดจากัน	ด้วยสามธิดา	
แล้วนอนหลับไป	ที่ในเงื่อมผา	ชวนกันนิทรา	จนรุ่งราตรี
๑ ครั้นรุ่งสุริยน	เจ้าทั้งสี่คน	ฝันสมประดี	
บัวนปากล้าพักตร์	ชำระอินทรี	ชวนนางเทวี	ออกจากเงื่อมผา

^๔ เนื้อมือ คือ เงื่อมมือ หมายถึง อานาจที่จะครอบงำจะไม่ให้หลุดพ้นไปได้

๑ พานางสามคน	เข้าในไพรสมนต์	ชมผลพฤษภา	
ทรงผลบนต้น	ดอกสารระพันนานา	จำปีจำปา	หอมมาเอาใจ
๑ สุกรม ^๕ พยอม	มีกลิ่นอันหอม	ขจรในไพร	
ภุมราภุมริน	เอากลิ่นดอกไม้	ชมชิตพิสมัย	รสกลิ่นเกสร
๑ ชมนักจักช้า	พานางเดินมา	ทั้งสามบทร	
มาพบหนทาง	ที่กลางดงดอน	หนทางนั้นจร	ไปยังบุรี
๑ เมืองปาฐลีสบุตร	เมืองนั้นกว้างสุด	ช่างม้ามากมี	
พระมาเอกรวัน	ถึงพระบุรี	พานางบทรศรี	ดำเนินเดินมา
๑ พากันมาถึง	ยังบ้านเรือนหนึ่ง	อยู่ไกลพารา	
ชื่อบ้านหัตถี	บ้านปาลคาม	นายบ้านนั้นหนา	ชื่อหัตถาจารย์
๑ เจ้าพากันมา	มาพบศาลา	ริมบ้านปาลคาม	
พานางเข้าไป	อาศัยมีนาน	สิ่งคั่นงคราญ	ค่อยสำราญใจ
๑ นายหัตถาจารย์	อันเป็นนายบ้าน	เป็นคนผู้ใหญ่	
เลี้ยงช้างพระที่นั่ง	ของเจ้ากรุงไกร	ช่างตั้นนั้นไซ้	ปลอกแตก ^๖ วุ่นวาย
๑ หลุดออกจากแหล่ง	เที่ยวไล่ที่มแห่ง	ฝูงคนทั้งหลาย	
ออกจากโรงแล้ว	คลาดแคล้วผันผาย	ตั้งใจมุ่งหมาย	วิ่งเข้าในไพร
๑ ยานี			
๑ จึงนายหัตถาจารย์		ออกจากบ้านติดตามไป	
บุกซ้ภูลัดพงไพร		ตามช้างในป่าพฤษภา	
๑ ช้างนั้นวิ่งเข้าไพร		ถึงเขาใหญ่มิได้ช้า	
เข้าไปในชอกผา		จึงเทวดาในศิริ	
๑ รักษาช้างนั้นไว้		อันตรายมิได้มี	
กำบังนายหัตถี		มิพบไอยรา	
๑ นายช่างติดตามไป		ในพงไพรห้วยเหวผา	
เทพเจ้ากำบังตา		ให้นายช่างไม่พบพาน	

^๕ สุกรม หมายถึง ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่ ใบรี ผลเมื่อสุกสีแดง ใช้ทำยา

^๖ แตกปลอก คือ ปลอกแตก หมายถึง ไม่อยู่ในการควบคุม หรือมีอาการสติวิกลจริตหรือเป็นบ้า

๑ ตามข้างมานานหึ่ง ^๗ มิได้จะพบพาน	ได้เดือนเจ็ดวันวาน กลับมามิทันช้า
๑ กลับมาแต่พงไพร จึงเห็นพระราชา	บัดเดียวถึงศาลา ถามว่าท่านมาแต่ไหน
๑ ท่านมาในกลางทาง ข้างต้นอาละวาดไป	มาพบข้างมั่งฤไโร เรานี้ไซ้รู้ไปตามหา
๑ จันทคารจึงบอกไป ว่าท่านจะไปหา	เราไม่พบไอยรา หมอลายยามดูเป็นไร
๑ นายข้างว่าบ้านนี้ หรือว่าท่านเดาใจ	ไม่มีหมอลงจะดูได้ ช่วยนุเคราะห์สักหน้อยรา
๑ เมื่อนั้นพระภูเบศร์ อมไว้มิได้ซ้ำ	เอาแก้วทิพย์เนตรแก้วจินดา พิจารณาถึงแลไป
๑ เห็นข้างพระที่นั่ง อยู่ในชอกเขาใหญ่	เทวอารักษ์กำบังไว้ รักษาไว้ในชอกผา
๑ บอคนายหัสตาดำรง อยู่ในที่ชอกผา	ว่าคชสารอันตัวกล้า เทพยดากำบังไว้
๑ อยู่ตรงมือเราชี้ เหล่าข้าวและเบ็ดไก่อ	ตัวท่านนี้แต่งไป เครื่องพลีกรรมไปบวงสรวง
๑ เทพดาเจ้าทั้งผอง เทวดาในเขาหลวง	รับสิ่งของอันบวงสรวง จะปล่อยมาในราตรี
๑ จึงนายหัสตาดำรง เบ็ดไก่อทำบายศรี	เข้าไปบ้านทำบัตรพลี ^๘ ทั้งขนมและสุรา
๑ ครั้นแล้วจึงเข้าไป บวงสรวงแก่เทวา	ที่เขาใหญ่มิได้ซ้ำ ที่ชอกเขาลำเนาธาร
๑ เทพเจ้าในเขาหลวง ครั้นคำราตรีกาล	รับบวงสรวงมิทันนาน เอาคชสารนั้นเข้ามา
๑ เทวาเอามาส่ง รุ่งเช้านายหัสตา	จนถึงโรงมิได้ซ้ำ ตื่นออกมาในที่นอน

^๗ หึ่ง หมายถึง นาน

^๘ บัตรพลี หมายถึง ภาชนะทำด้วยกาบกล้วย เป็นรูปกระบะสี่เหลี่ยม สำหรับวางเครื่องเช่นสังเว

๑ เพื่อนจะเหลือบแลมา	เห็นพญาชกฤษณ์
เทพเจ้าในสิงขร	เอามาส่งยังสถาน
๑ ผูกถือไว้ดั่งเก่า	จึงนายเธอค่อยสำราญ
แต่งเครื่องบรรณาการ	ทั้งข้าวน้ำโภชนา
๑ อีกทั้งเงินแลทอง	ทั้งสิ่งของมาบูชา
เมื่อนั้นนายหัสดา	เอามาให้แก่ภูมี
๑ ว่าท่านดูแมนหนักหนา	เห็นประจักษ์ดังพาที
สิ่งของสิ้นทั้งนี้	ข้าเอามาทำบูชา
๑ กิตติศัพท์ฟุ้งชาน	ไปทั่วบ้านนายหัสดา
เลื่องลือกันไปมา	ว่าหมอนี้แมนเหลือใจ
๑ ชาวบ้านสิ้นทั้งหลาย	ที่ของหายชวนกันไป
ไปหาพระภูวนัย	จันทคาราชกฤษณ์
๑ มาหาให้ช่วยทนาย	ว่าของหายมาช้านาน
ชวนกันบอกการ	ว่าท่านช่วยพิจารณา
๑ เมื่อนั้นพระภูเบศ	เอาทิพนตรแก้วจินดา
อมไว้มิได้ซ้ำ	พิจารณาแลเห็นไป
๑ เห็นว่าของคนนั้น	อยู่ที่นั้นไม่อยู่ไกล
ของท่านคนนี้ไซ้	หลงเอาไว้ในตนเรือน
๑ เจ้าบอกซึ่งตำแหน่ง	ได้ทุกแห่งทุกตำบล
ว่าท่านสิ้นทุกคน	กลับไปค้นดูเถิดนา
๑ ชาวบ้านทั้งนั้นเล่า	จึงลาเจ้ามาค้นหา
ได้ของของอาตมา	เหมือนเจ้าบอกทุกประการ

๑ ชวนกันมาพร้อมหน้า	ทำบูชาพระกุมาร
เงินทองของตระการ	มาให้เจ้าตัวทุกคน
๑ กิตติศัพท์เลื่องฤ	อยู่อ้ออึงทุกตำบล
ไปมาไม่ขาดคน	มาหาเอาทุกเวลา

๑ สุรางคนางค์๒๘

๑ แต่ก่อนยังมา	ทั้งห้าเศรษฐี	มั่งมีนักหนา	
ช่างม้าเข้าไทย	วัวควายไร่นา	เงินซื้อผ้า	คณนาเท่าใด
๑ แต่ก่อนมั่งมี	ครั้งนั้นเศรษฐี	ทั้งห้าตกใจ	
ผู้คนล้มตาย	วัวควายบรรลัย	ทรัพย์สิ้นสิ้นไป	ข้าไทหน่ายหนี
๑ เงินทองนับโกฏิ ^๔	ย่อยยับอัปรีดิ์	
เป็นคนทรพล	ยากจนบัดสี	ทั้งห้าเศรษฐี	มาตกเข็ญใจ
๑ ยิ่งแต่ผู้กับเมีย	คอยเก็บคอยเขี่ย	หาเลี้ยงปากไป	
ได้ยืนกิตติศัพท์	ฤท้าวกรุงไกร	ว่าเจ้าทราวมวย	จันทคารกฐมี
๑ อยู่ที่ศาลา	ดูแมนหนักหนา	ผู้ใดไม่มีปาน	
จึงพากันมา	ทั้งห้ามีมาน	มายังสถาน	จันทคารกฐมี
๑ นั่งลงแทบใกล้	เจรจาทราศรัย	เป็นทางไมตรี	
ช่วยพิจารณา	ข้าห้าเศรษฐี	แต่ก่อนมั่งมี	บัดนี้ตกไร้
๑ เจ้าได้ฟังเหตุ	เอาแก้วพระเนตร	อันมีฤทธิ์ไกร	
อมไว้มิช้า	พิจารณาไป	เห็นชุมทองใหญ่	ริมบ้านเศรษฐี

^๔โกฏิ หมายถึง ชื่อมาตรา นับ เท่ากับ ๑๐ ล้าน

๑ ขุมทองนั้นหนา	มีภูตรักษา	อยู่เฝ้าทั้งสี่	
เห็นแล้วจึงว่า	ทั้งห้าเศรษฐี	ว่าท่านทั้งนี้	อย่าได้ร้อใจ
๑ ขุมทองหนึ่งนั้น	อยู่ริมรั้วท่าน	ขุมหนึ่งเติบโตใหญ่	
ภูตอยู่พิทักษ์	รักษาทองไว้	จงท่านเร่งไป	หาหมอกุตมา
๑ แก้วกุตเสียก่อน	จึงท่านผันผ่อน	ขุดเอาเถิดนา	
ทั้งห้าเศรษฐี	จึงมีวาจา	หายากนักหนา	หมอกุตไม่มี
๑ โปธิสัตว์จึงว่า	ถ้ากระนั้นอย่าช้า	ไปหาบัตร์พลี	
ให้แต่งเครื่องเช่น	นั้นให้จงดี	ไปเช่นไหว้ที่	ตรงปากขุมทอง
๑ อยู่ที่ตรงนั้น	ทั้งห้าชวนกัน	ไปเร่งทำของ	
เช่นไหว้แล้วมา	บอกข้าโดยปอง	ทั้งห้าหาของ	เอามาเช่นไหว้
๑ เศรษฐีทั้งห้า	ได้ฟังวาจา	ดีเนื้อดีใจ	
ชวนกันอำลา	ตระบัด ^{๑๐} คลาไคล	ถึงเรือนตนไซ้	แต่งเครื่องบัตร์พลี
๑ เครื่องเช่นทั้งหลาย	สิ่งของมากมาย	สำหรับเช่นผี	
ทำแล้วทันใจ	เอาใส่บัตร์พลี	เอาเช่นไหว้ที่	ตรงปากขุมทอง
๑ จึงกุตทั้งนั้น	มันจึงชวนกัน	ขึ้นมากินของ	
เศรษฐีจึงมา	หาเจ้าโดยปอง	ข้าเจ้าเอาของ	นั้นไปวางไว้
๑ จึงพระทรงเดช	เอาแก้วทิพยเนตร	อมไว้ทันใจ	
จึงเอาพระขรรค์	กายสิทธิ์ฤทธิไกร	สมเด็จพระวานย์	เจ้าลินลา ^{๑๑} มา
๑ มาถึงขุมทอง	เห็นกุตทั้งหลาย	กินของบูชา	
เห็นด้วยทิพยเนตร	มณีจินดา	จึงพระราชา	เอาพระขรรค์ชัย

^{๑๐} ตระบัด หมายถึง ประเดี้ยว, บัดใจ, ทันใด

^{๑๑} ลินลา หมายถึง ไปอย่างนวนานา

๑ เข้าไล่ฟันฆ่า	จึงผีภูตปีศาจ	ประลาดหนีไป	
จึงบอกเศรษฐี	ทั้งห้าทันทใจ	ให้ชุดลงไป	ตรงนี้เกิดนา
๑ ทั้งห้าเศรษฐี	ได้ฟังภูมิ	หาจอบเสียมมา	
ทั้งชุดทั้งฟัน ^{๑๒}	รื้อขึ้นมิช้า	เศรษฐีทั้งห้า	จึงมาได้ทอง
๑ ขนเอาทองมา	ไว้ในเคหา	มากมายกายกอง	
ครั้งนั้นเศรษฐี	มั่งมีเงินทอง	อีกทั้งข้าวของ	เหมือนหนหลังมา
๑ จึงเอาข้าวของ	ชวนกันมาสนอง	คุณเจ้าหนักหนา	
ทองแสนนิกยะ	ให้พระราช	นิโรธโกชนา	บูชาภูบาล
๑ มีพราหมณ์สองคน	มีลูกสาวตน	ทั้งเจ็ดนคราญ	
สะคราญ ^{๑๓} สันทัด	ฟังก่าตัด ^{๑๔} พาน	หนุ่มหนุ่มชาวบ้าน	เห็นแล้วพอใจ
๑ พราหมณ์ทั้งสอง	ชื่นชมสมพอง ^{๑๕}	ผิวเมียได้ทอง	กระสือมาไว้
ซื้อขายจ่ายทอง	กินวันละสองไฟ ^{๑๖}	ยังเหลืออยู่ไซ้	มากมายครามครัน
๑ ตั้งแต่ได้ทอง	ผิวเมียทั้งสอง	ชื่นชมเหตุหรรษ์ ^{๑๗}	
ครั้นอยู่นานมา	เวรา ^{๑๘} ตามทัน	พราหมณ์ทั้งสองนั้น	ก็กระสือไป
๑ เทียวหาอาหาร	เครื่องเนาสาธารณ ^{๑๙}	ทุกวันว่าได้	
ชาวบ้านรู้แท้	เห็นแน่แก่ใจ	ว่าพราหมณ์นี้ไซ้	เป็นกระสือมันคง

^{๑๒} ฟัน หมายถึง ถอนขึ้น

^{๑๓} สะคราญ หมายถึง หลิงงาม

^{๑๔} ก่าตัด หมายถึง ก่าถั่งรูน

^{๑๕} สมพอง คือ สมปอง หมายถึง ได้ตั้งใจหมาย

^{๑๖} ไฟ หมายถึง มาตรการเงินตามวิธีประเพณี ๒ อัฐ เท่ากับ ๑ ไพ

^{๑๗} เหตุหรรษ์ หมายถึง ยินดี, ชื่นชม, ร่าเริง

^{๑๘} เวรา คือ เวร หมายถึง ความพยาบาท, ความปองร้าย, บาป

^{๑๙} สาธารณ์ หมายถึง ต่ำ, เลว

๑ พราหมณ์ทั้งสอง มหาพระทอง จันทคาธโฌมยง
 บอกว่าพราหมณ์นี้ เป็นกระสือโดยจง จงเจ้าโฌมยง ช่วยพิจารณา

๑ จึงอมทิพยนตร์ จึงเล็งเห็นเหตุ แต่หนหลังมา
 ว่าพราหมณ์ทั้งสอง ได้ทองหนักหนา จึงมีวาจา ถามพราหมณ์สืบไป

๑ ว่าท่านนี้ฤ ได้ทองกระสือ มามากมายเหลือใจ
 ซื่อขายจ่ายกิน สิ้นเสียเท่าไร ยังเหลืออยู่ไซ้ไร บอกไปด้วยดี

๑ พราหมณ์ทั้งสองเล่า จึงบอกแก่เรา โดยสัจจะวาที
 จ่ายสิ้นเท่านั้น ยังอยู่เท่านี้ จงได้ปราณี ให้พ้นเวทนา

๑ เจ้าบอกพราหมณ์ทั้งสอง เร่งไปแต่งของ เครื่องเช่นนานา
 ไปไว้ที่ปาก ชุมทองนั้นนา จึงท่านกลับมา บอกเราทั้งสอง

๑ พราหมณ์สองรา จึงลาเจ้ามา เร่งหาโดยปอง
 ทำเครื่องเช่นไป ไหว้ที่ชุมทอง ผีกระสือทั้งผอง กินของบูชา

๑ พราหมณ์ทั้งสองนั้น จึงกลับมาพลัน บอกเจ้ามิช้า
 จึงหนอนเรศ เอาแก้วทิพยนตร์ อมไว้มิช้า จับพระขรรค์ชัย

๑ ลีลาผันผยอง สมเด็จพระทอง แลมาแต่ไกล
 เห็นผีกระสือ กินของอยู่ใน จับพระขรรค์ชัย เข้าไล่บุกบัน

๑ หวดซ้ายบ้ายขวา ด้วยเดชเดชา อำนาจพระขรรค์
 เจ้าจันทคาธ เข้าไล่พาดฟัน ผีกระสือนั้น ถึงแก่ความตาย

๑ กระสืออาสัญ พราหมณ์ทั้งสองนั้น ค่อยมาสบาย
 หายจากกระสือ เลื่องลือมากมาย พราหมณ์ผิวเมียหาย พ้นจากเวทนา

๑ เอาลูกสาวตน สิ้นทั้งเจ็ดคน แล้วพากันมา
 กับทองพันหนึ่ง ให้พระราชา ว่าตัวของข้า มาสนองพระคุณ

๑ เจ้าจึงว่าเล่า	ตัวของข้าเจ้า	มิได้ปองปุน	
จึงยกธิดา	เอามาแทนคุณ	เราจะเอาบุญ	มาช่วยแก้ไข
๑ ตัวข้านี้	เราจะขอลา	ไปหนทางไกล	
ถ้าอยู่ที่นี้	มิพอเป็นไร	จะพากันไป	สั่งกัสนคร
๑ พรหมณ์จึงว่าไป	หนทางกลางไพร	ในพงดงดอน	
กัสนครหนักหนา	กว่าจะถึงนคร	อย่าได้บ่ทจร	ทางบกเลยนา
๑ หนทางกัสนคร	สี่องค์นงคราญ	อย่าได้โคลคลา	
ภูเขากัสนคร	ยักษ์มารหนักหนา	มีทั้งโจรป่า	จะมาย่ำยี
๑ ไปทางคองคา	จะหานาวา	ให้เจ้าทั้งสี่	
ไปทางเรือไซร์	ในกลางนที	เห็นว่าจะดี	กว่าเดินในไพร
๑ เจ้าจันทคาธ	จึงตอบพจนารถ ^{๒๐}	ว่าเราชอบใจ	
จะหานาวา	ให้ข้าคลาโคล	ตัวข้านี้ไซร์	ลาแล้วนะท่านอา
๑ ครั้งหนึ่งนั้นเล่า	เข้ามาสำเภา	ในกลางคองคา	
สำเภาอับปาง	พลัดนางฉายา	ผู้เป็นบริจา	ยังไม่พบพาน
๑ ลูกสาวของพรหมณ์	ทั้งเจ็ดนางงาม	รูปร่างอย่างสรรค์	
เจ้าไม่รับไว้	คืนให้โดยพลัน	เอาแต่ทองพัน	หนึ่งฉะนั้นมา
๑ จันทคาธกุมาร	ได้ลาภพัศการ	ฝูงคนบูชา	
เจ้าจึงให้ทาน	สมณพรหมณา	ง่อยเปลี้ยเสียตา	ยากจกทั้งหลาย
๑ เจ้าให้ทานแล้ว	เมื่อนั้นพระแก้ว	เจ้าจึงธิบาย	
ข้าจะขอลา	พี่น้องทั้งหลาย	ฝูงชนมากมาย	มาช่วยอวยพร

^{๒๐} พจนารถ หมายถึง เนื้อความของคำพูด

๑ ยานี้

๑ เจ้าลาชาวบ้านแล้ว	พานางแก้วบทร
ล่องค้ำเข้าดงดอน	พากันมาได้เจ็ดวัน
๑ มาถึงภูเขาสไต	สูงสามโยชน์นั้นทางกัน
จึงบอกสามนางนั้น	เราจะโดดข้ามเขาไป
๑ ยึดพีให้มั่นคง	แผ่นดินกลางจะบรรลัย
สามนางไม่ไว้ใจ	ยึดให้มั่นคง
๑ สามนางกอดพระเพลา	นางหนึ่งเล่ากอดกลางองค์
จันทคารผู้โฉมยง	เจ้านั้นยังมีไว้ใจ
๑ จึงเอาพระภุษา	ผูกกล้ายาสามอรไท
ครั้นแล้วจึงสอดใส่	ซึ่งฉลองพระบาท
๑ จึงพานางทั้งสาม	เจ้าโดดข้ามเขานั้นมา
พ้นจากยอดภูผา	พาสามนางลงในไพร
๑ จึงเสวยผลไม้	พระสุริยาสิ้นแสงสี
บรรทมด้วยเทวี	มิได้ทำอะไรกัน
๑ สามนางไม่รังเกียจ	เข้านอนเบียดพระทรงธรรม
เจ้าจันทคารนั้น	เจ้ามิได้จะนำพา
๑ นอนอยู่ด้วยเปล่าเปล่า	ครึ่งรุ่งเช้าพากันมา
ทั้งสี่เจ้าลีลา	จากนั้นมาได้สามวัน
๑ เดินตัดรัศตุเรศ	ในหิมเวศ ^{๒๑} ป่าอรัญ
เจ้ามาได้เจ็ดวัน	มาถึงบ้านโจรคาม

^{๒๑} หิมเวศ หมายถึง ที่อยู่อันหนาว คือ ป่าหิมพานต์

๑ ไปบ้านนายโจรป่า	เจ้าจึงพานางทั้งสาม
โจรเห็นก็ร้องถาม	บุรุษนี้มาแต่ไหน
๑ เจ้าบอกแก่โจรป่า	ว่าเรานี้มาแต่ไกล
เราจะไปพระเวียงชัย	เมืองสังกัสพระบุรี
๑ นายโจรจึงว่าเล่า	เมียของเจ้าทั้งสามนี้
รูปทรงงามมีศรี	ขอให้เราเกิดเป็นไร
๑ จึงเจ้าจันทคาร	มีจวนรถหลวงอรไท
บอกโจรไปทันใจ	ว่าทั้งสามนางนารี
๑ มิใช่เมียของเรา	เป็นลูกสาวของเศรษฐี
อันอยู่ในบุรี	เมืองสังกัสพระนคร
๑ สามนางฟังจันทคาร	ใจจะขาดอยู่รอนรอน
เข้ากอดพระภุช	นางอ่อนวอนอยู่ไปมา
๑ ขึ้นว่ามีใช่เมีย	จะทิ้งเสียให้โจรป่า
กว่าตัวข้า	ไม่ยินยอมเจ้าเมื่อไร
๑ จนเข้านอนให้ซิด	ข้าสะกิดให้พิสมัย
เจ้าไม่เอาใจใส่	ขึ้นว่าไปมิใช่เมีย
๑ จนชวนเจ้าสังวาส ^{๒๒}	จันทคารทำเฉยเสีย
แล้วว่ามีใช่เมีย	เจ้าไม่เฝ้า ^{๒๓} แต่สักที
๑ สามนางมาวิงวอน	เจ้าทุกร้อนแสนทวิ
กอดบาทพระภุมิ	นางเทวีเจ้าโศกา

^{๒๒} สังวาส หมายถึง การร่วมประเวณี

^{๒๓} เฝ้า หมายถึง ทำ

๑ จันทคารรู้เนื้อความ	นางโหมงามกอดบาทา
จึงให้นางกัลยา	ยิดราชาให้มั่นคง
๑ จึงเอาพระภุษา	ผูกกัลยาทั้งสามองค์
จันทคารเจ้าจึงทรง	ใส่ฉลองพระบาทา
๑ จึงพานางทั้งสาม	โดดข้ามฝั่งคงคา
พ้นจากนายโจรมา	ถึงปากฝั่งน้ำนที
๑ พวกโจรสิ้นทั้งนั้น	เห็นทรงธรรมสิ้นเกศี
จึงว่าบุรุษนี้	มีนุภาพล้ำแดนไตร
๑ แม่น้ำกว้างกว่าโยชน	พานางโดดข้ามไปได้
สรรเสริญฤทธิไกร	แล้วก็ชวนกันกลับมา
๑ เจ้าข้ามน้ำมาแล้ว	พานางแก้วเจ้าลินลา
ครั้นใกล้พระสุริยา	จะลับเหลี่ยมยุคนธ ^{๒๔}
๑ เห็นร่มไม้ชอบกล	ทั้งสี่คนชวนกันนอน
ทั้งสามบังอร	เจ้านอนด้วยภูมิ
๑ เจ้านอนผินหลังให้	ไม่เหยยไรรในราตรี
ครั้นเข้าเจ้าจรลี	สามนารีเจ้าตามมา
๑ เจ็ดวันบ่ ทันทึง	จึงลุถึงแดนยักษ์
ยักษ์แกทั้งสองรา	อยู่ในป่าพนาลี

^{๒๔} ยุคนธ หมายถึง ชื่อภูเขาชั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นชั้นในที่สุดในหมู่เขาสัตบริภัณฑ์ที่ล้อมเป็นวงกลมรอบเขาพระสุเมรุ

๑ ฉบับ

๑ ยังมียักษ์แก่สองศรี

ภริยาสามี

อยู่ที่ในป่าพนาลัย

๑ ตายักษ์ผู้ผัวนั้นไซ้ไร

วันนั้นเที่ยวไป

หาเนื้อในป่าหิมวา

๑ ยายยักษ์อยู่เฝ้าเคหา

ยักษ์แก่แลมา

เห็นแล้วก็คิดในใจ

๑ ทั้งสี่นี้มาแต่ไหน

วันนี้จะได้

มนุษย์เป็นภักษา

๑ เนรมิตเหย้าเรือนเคหา

เสื่อสาดดาชดา

ลาดปูบนมากมาย

๑ ยายยักษ์เนรมิตบิดกาย

เป็นมนุษย์โดยหมาย

นั่งบนหอเรือนตน

๑ เนรมิตคนใช้เจ็ดคน

สาวสาวทั้งตน

ใช้สอยอยู่ในเคหา

๑ คนหนึ่งตักน้ำขึ้นมา

กลางคนนั้นหนา

ตบแต่งอาหารด้วยพลัน

๑ คนหนึ่งนั่งขัดจอกขัน

กลางคนหนึ่งนั้น

หุงข้าวอยู่ในครัวไฟ

๑ คนหนึ่งหาฟืนส่งให้

คนหนึ่งเล่าไซ้ไร

จีบพลู^{๒๕}แลปูที่นอน

^{๒๕} จีบพลู หมายถึง ม้วนพลูที่ป้ายปูนไว้แล้วให้เป็นรูปกรวย แล้วพันด้วยใยฝ้าย

- ๑ ตายักษ์ตามมาด้วยดี ครั้นใกล้เทวี
 สามนางเห็นแล้วก็ตกใจ
- ๑ จึงบอกแก่พระภูวนัย ยักษ์ามาใกล้
 ขอเชิญท้าวไทขึ้นมา
- ๑ ได้ฟังทั้งสามธิดา สมเด็จพระเจ้าฟ้า
 เจ้าขึ้นมาจากสระสรง
- ๑ จึงให้นางทั้งสามองค์ ยึดให้มั่นคง
 พระองค์จึงเอาภูเขา
- ๑ ผูกนางเหมือนอย่างหนหลังมา จึงพระราช
 พานางทั้งสามเหาะไป
- ๑ ตายักษ์จึงโกรธคือไฟ เนรมิตตัวไซ้
 เต็บใหญ่พิลึกกมहिมา
- ๑ วิ่งไล่ติดตามพระราช ขนทั้งซ้ายขวา
 ยาวได้เจ็ดชั่วลำตาล
- ๑ ไล่คว้าจับเอา ปุ นาน จึงพระภูบาล
 เจ้าหวดด้วยพระขรรค์ชัย
- ๑ แขนยักษ์ขาดออกทันใจ พานางเหาะไป
 ยังในอากาศผาดผัน
- ๑ ตายักษ์ยังไม่อาลัย เนรมิตกายนั้น
 เต็บโตพิลึกกมहिมา
- ๑ โดดขึ้นขวางหน้าราชา โลดโผนโจนมา
 ไล่คว้าจับองค์ทรงฤทธิ์

๑ เจ้าฟันด้วยพระขรรค์กายสิทธิ์ ประหารชีวิต

ตายก็ถึงความตาย

๑ ยายยักษ์จึงโกรธพุ่มพ่าย ครั้นเห็นผู้ตาย

ก็ไล่เล่นติดตามมา

๑ โดดขึ้นยังพื้นเวหา ตามไล่เจ้ามา

ไล่คว่ำจับเจ้าโดยพลัน

๑ เจ้าจึงฟันด้วยพระขรรค์ ตัดเศียรยักษ์นั้น

ก็ถึงแก่ความมรณา

๑ สุธรางคนางค์ ๒๘

๑ ฆ่ายักษ์ตายแล้ว สมเด็จพระแก้ว ลงจากเวหา

พานางสามองค์ เข้าดงพฤกษา แต่จากนั้นมา ได้เจ็ดราตรี

๑ ออกจากดงสัก มาถึงบ้านยักษ์ อยู่ในพงพี

มียักษ์ตนหนึ่ง หนุ่มน้อยมีศรี แลเห็นภูมิจึง กับนางสามคน

๑ เห็นแล้วมีน่าน จึงกลับเข้าบ้าน บอกพรรคพวกตน

ไปพบมนุษย์ หนุ่มหนุ่มสี่คน เดินในไพรสนธ์^{๒๖} ตันตันมาใน

๑ เล่าพวกกุมภภัณฑ์ ครั้นมาพร้อมกัน เร่งรีบออกไป

เห็นเจ้าจันทราศร กับนางทราวม้วย พากันเหาะไป ยักษ์ไล่ตามมา

๑ มาถึงต้นไม้ ต้นหนึ่งเติบโตใหญ่ สูงเทียมเวหา

พระหฤดาภัย ต้นไม้นั้นนา ผุ่งมารักษา ติดตามเจ้าไป

^{๒๖} ไพรสนธ์ หมายถึง แนวป่า

๑ ล้อมไว้ด้วยพลับ	ยักษ์จำพวกนั้น	มันเหาะไม่ได้	
จึงพวกขุนมาร	เอาขวานเข้าไป	จะโค่นต้นไม้	นั่นให้ล้มลง
๑ เจ้าจันทรา	จึงพานางนาฏ	เจ้าทั้งสามองค์	
เห็นมารนั้นไซ้	ล้อมไว้มั่นคง	พานางโฉมยง	จากตั้นนั้นมา
๑ อยู่ตั้นหนึ่งเล่า	สูงยิ่งกว่าเก่า	แลสุดลูกตา	
ฝูงยักษ์ตามไป	ล้อมไว้สองครา	จึงลาพระราชา	พานางเหาะไป
๑ ฝูงยักษ์นั้นนา	มันเห็นฤทธา	สรรเสริญท้าวไทย	
.....	ย่อมมีฤทธิไกร	ถ้าเราตามไป	จะม้วยมรณา
๑ ว่าแล้วเท่านั้น	ฝูงยักษ์ชวนกัน	กลับมาเคหา	
เจ้าจันทรา	จึงเหาะลงมา	ยังพื้นพสุธา	พานางเดินไป
๑ เดินมาสามวัน	มาเห็นสำคัญ	แห่งหนึ่งนั้นไซ้	
มีอ่างน้ำทิพย์	อยู่ที่กลางไพร	ที่ปากอ่าวนั้น	ท่านจารึกไว้
จึงพระภูวนัย	เห็นอักษรศรี		
๑ เจ้าอ่านอักษร	เห็นแท้แน่นอน	ในใจภูมิ	
ว่ากษัตรา	มหาเศรษฐี	เสนาบดี	ทั้งพราหมณ์มหาศาล ^{๒๗}
๑ ถ้าจะปรารณา	ให้ลูบอาตมา	โหมงามสะคราญ	
ให้ลงอาบน้ำ	ในอ่างสำราญ	รูปงามใครจะปาน	ดังเทพเมืองบน
๑ เจ้าคิดในใจ	ตัวกูนี้ไซ้	เป็นลูกทรพล ^{๒๘}	
จะลงอาบไซ้	นั้นไม่ชอบกล	ด้วยชื่อทรพล	ไม่มีเลยนา
๑ คิดแล้วเท่านั้น	จึงพระทรงธรรม	บอกนางกัลยา	
ให้ลงอาบน้ำ	ในอ่างนั้นหนา	ทั้งสามธิดา	อาบน้ำมีนาน

^{๒๗} มหาศาล หมายถึง ผู้ยิ่งใหญ่ในวรรณะนั้นๆ, ถ้าเป็นพราหมณ์ก็จะหมายความว่า มีศิษย์มาก

^{๒๘} ทรพล หมายถึง เลวทราม

๑ นางทั้งสามคน	ได้ฟังจุมพล	ลงสรงสนาน ^{๒๙}	
ในอ่างน้ำทิพย์	ทั้งสามเยวมาลย์	รูปทรงสะคราญ	ตั้งนางในสวรรค์
๑ งามยิ่งกว่าเก่า	ได้สักร้อยเท่า	ใครเลยจะทัน	
ดั่งเทพกนิษฐ	นางอัปสรสวรรค์	อยู่ในฉ้อ ^{๓๐} ชั้น	แกลั่งสรรลงมา
๑ จันทศากุมาร	เห็นนางนงคราญ	รำพึงในใจ	
จะอยู่ที่นี้	มิได้เลยนา	กลัวนางจะหมาง	ให้สรงนที
๑ เมื่อนั้นภูเบศ	จึงชวนอัคเรศ	ทั้งสามจรลี	
จากอ่างน้ำมา	ได้สามราตรี	มาถึงคีรี	สูงสุดลูกตา
๑ เขาสูงห้าโยชน์	จะพานางโดด	ข้ามยอดภูผา	
จะถึงลมกรด ^{๓๑}	พัดแรงหนักหนา	พานางเสียบมา	ตามเชิงคีรี
๑ มาได้เจ็ดวัน	พันภูเขานั้น	แรมนอนในไพร	
มาในพงพี	จากเขาคีรี	สามโยชน์นั้นนา	
๑ มาได้เจ็ดวัน	ถึงเขาอัศกัณ	สูงสุดเมฆา	
โดยสูงนั้นโสด	เจ็ดโยชน์โดยตรา	รำพึงไปมา	จะข้ามกลใด
๑ หัวเขาท้ายเขา	ยักขานั้นเล่า	ตั้งบ้านเต็บใหญ่	
มีหนทางน้ำ	ในถ้ำนั้นไซ้	ที่กลางเขาใหญ่	เดินในนที
๑ ไปทางในถ้ำ	เดินไปในน้ำ	ได้สามราตรี	
จึงไปผุดขึ้น	ในป่าพงพี	พากเขาคีรี	ข้างหนึ่งได้หมาย

^{๒๙} สนาน หมายถึง การอาบน้ำ

^{๓๐} ฉ้อ คือ ช่อง หมายถึง ใบไม้ หรือดอกไม้ที่จับ หรือผูกเป็นกลุ่มเป็นพวง

^{๓๑} ลมกรด หมายถึง กระแสลมแรงจัดในบรรยากาศชั้นบนในระดับสูงตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ เมตร มีลักษณะเป็นลำคล้ายท่อรูปรีขนาดใหญ่

๑ เมื่อนั้นโพธิสัตว์ เจ้าจึงไปตัด เอาไม้โดยหมาย
มาทำเป็นหีบ ใส่นางโคมฉาย พระภูฏาย ทำให้มั่นคง

๑ ทำแล้วมิช้า ให้นางธิดา เข้าหีบโดยจง
เจ้าจึงเอาชั้น^{๓๒} ยาให้มั่นคง ครั้นแล้วพระองค์ ลากหีบลงมา

๑ ลากลงสู่ถ้ำ เดินมาในน้ำ ตามถ้ำคูหา
อำนาจพระขรรค์ กายสิทธิ์ฤทธา แหวกน้ำนั้นมา ในถ้ำคีรี

๑ อีกทั้งอำนาจ ฉลองพระบาท เกือกแก้วมณี
ดำดินบินบน โดยหนวิถึ อันตรายไม่มี ที่จะปีทา^{๓๓}

๑ เดินในถ้ำนั้น สามเดือนสามวัน มาในคูหา
ปากถ้ำนั้นดู ทะลุขึ้นมา ผุดขึ้นในป่า พากเขาคีรี

๑ ถึงปากถ้ำแล้ว เมื่อนั้นพระแก้ว ขึ้นจากนที
ลากหีบขึ้นไป พาออกด้วยดี สามนางนารี ยินดีหนักหนา

๑ จึงพระโคมงาม พานางทั้งสาม มาในหิมวา
ชมนกชมไม้ ในไพรพฤกษา ชมสัตว์นานา ในป่ามากมาย

๑ ยานี

๑ ชมสัตว์จตุบาท บ้างแผดบ้างผาดผันผาย
นกเนื้อทั้งเสื่อร้าย กระต่ายกระเต็นเล่นในไพร

๑ กระทั่งเถื่อนเกลื่อนกล่นกล้า อาศัยน้ำพ้อธารไหล
ช้างโขลงโยงกันไป ทั้งละมั่งแลควางทอง

^{๓๒} ชั้น หมายถึง ยกตั้งตรง, ตั้งขึ้น, ตรงขึ้นไป

^{๓๓} ปีทา หมายถึง เบียดเบียน, บีบคั้น, รบกวน, เจ็บปวด

๑ เลียงผาโคเถลิง	วังลองเชิงผันผยอง
เสื่อเหลืองคอยเยื้องย่อง	ไต่ตามองมฤคา
๑ ชมหมู่คณานก	บ้างโผนผกจำนรรจา
เรไรทั้งไก่อ่า	มยุราพญาหงส์
๑ นกแก้วร้องแกรกรกริ่ง	นกกะลิงจับกาหลง
กะเรียนร้องก้องดง	ทั้งโพระดกนกหัสถ์
๑ เจ้าชมรุกขชาติ	งามเดียรดาชอุยไสว
เรียบเรียงเคียงกันไป	เป็นท้องแถวแนวดงดาน
๑ ชมนกเจ้าชมไม้	มาในไพรสามวันวาน
ได้สามราตรีกาล	เข้าไปในแดนพระบุรี
๑ ยังมีนายพรานป่า	เที่ยวหาเนื้อในพงพี
เพื่อนมาแต่บุรี	เมืองสังกัสพระนคร
๑ เพื่อนเที่ยวหาเนื้อมา	นายพรานป่าพเนจร
เที่ยวมาในดงดอน	รอนแรมมาหลายราตรี
๑ สื่งศ์ผู้นงคราญ	แลเห็นพรานก็ยินดี
จึงถามว่าพรานนี้	มาแต่บ้านเมืองอันใด
๑ เมื่อนั้นนายพรานป่า	จึงบอกมาด้วยฉับไว
เข้ามาแต่เวียงชัย	เมืองสังกัสพระนคร
๑ เจ้าถามสืบไปเล่า	จงบอกเราให้แน่นอน
สังกัสพระนคร	ยังไกลใกล้ไหนท่านอา
๑ พรานป่าจึงบอกให้	ว่าจะไปพระพารา
ถ้าแม่นจะลีลา	สักห้าวันถึงนคร

๑ จิ้งสถานายพรานป่า	พาธิดาทั้งสามจร
ห้าวันถึงนคร	เมืองสังกัสพระบุรี
๑ ทั้งสามนางธิดา	พาราชาจรลี
มายังบ้านเศรษฐี	ผู้บิดาแลมารดา
๑ หยุดอยู่นอกบ้านไซ้	เจ้าอาศัยร่มพฤษภา
ทั้งสามนางธิดา	เจ้าจึงว่าแก่ภูมี
๑ ขอเชิญพระภูบาล	เข้าไปบ้านด้วยน้องนี้
ไปหาท่านเศรษฐี	พระบิดาแลมารดา
๑ พระโพธิสัตว์จะลงใจ	จะให้ไปเรือนใครก่อน
ทิพย์โสตนางบังอร	ว่าไปเรือนน้องก่อนรา
๑ นางปทุมบุปผาชาติ	จึงนางนาฏกล่าววาทา
ไปเรือนน้องก่อนรา	ก่อนเรือนนางทั้งสองคน
๑ นางสุคันธเกสี	ว่าภูมีบัดนี้ยวตล
ขอเชิญพระจุมพล	ไปเรือนน้องก่อนเถิดรา
๑ เมื่อนั้นพระทรงฤทธิ์	รำพึงคิดอยู่ไปมา
แล้วจึงมีวาทา	ว่าตัวข้ายังไม่ไป
๑ จะไปเรือนคนนั้น	นางคนนี้จะน้อยใจ
ไปเรือนคนนี้ไซ้	นางคนนั้นจะโกรธา
๑ ทั้งสามนางไปก่อน	หาบิตรแลมารดา
เจ้าไปก่อนเถิดรา	ตัวข้ายังไม่ไป
๑ บัดนั้นนางธิดา	จึงอำลาภูวนัย
ทั้งสามนางอรไท	จึงเข้าไปในเรือนตน

๑ วันนั้นเศรษฐีนั้น	อยู่พร้อมกันทั้งสามคน
พูดกันถึงลูกตน	อันไปในคงคา
๑ เศรษฐีสามคนนั้น	มาโศกศัลย์ถึงธิดา
ช้านานเจ็ดเดือนตรา	หมอว่าไม่วายปราณ
๑ สามนางจึงเข้าไป	ก้มลงไหว้แล้วกราบกราน
บิดาแลชนมาร	แปลกธิดาทั้งสามคน
๑ นางอาบนํ้าทิพย์มา	รูปธิดางามเลิศล้ำ
ตั้งนางในชั้นบน	งามกว่าเก่าก็แปลกไป
๑ เศรษฐีแปลกลูกตน	ทั้งสามคนคิดสงสัย
คล้ายคล้ายจะจำได้	คิดสงสัยอยู่ไปมา
๑ เศรษฐีจึงไถ่ถาม	เจ้าทั้งสามงามโสภาค
รูปร่างอย่างกิงรา	นางฉายามาแต่ไหน
๑ ทั้งสามนางธิดา	แจ้งกิจจาด้วยฉับไว
ชานี้ใช่อื่นไกล	ตัวข้าไซร์คือธิดา
๑ ที่น้ำพัดแหงไป	ช้านานได้เจ็ดเดือนตรา
ไปอยู่เป็นนานช้า	จึงผิดตามมาแปลกไป

๑ สุรางคนางค์ ๒๘

๑ ทั้งสามเศรษฐี	ได้ฟังคดี	ทั้งสามอรไท
รู้ว่าธิดา	เจ้ากลับมาได้	ดีเหนือดีใจ
		จึงวิ่งลงมา

๑ เศรษฐีทั้งสาม	สวมกอดโถมงาม	ทั้งสามธิดา	
จูบกระหม่อมจอมเกล้า	ว่าเพาพังงา ^{๓๔}	แม่นี้คิดว่า	เจ้าน่าบรรลีย์
๑ แม่ไม่มีสุข	เข้าคำพร่ำทุกข์	เกล้าน้ำตาไหล	
คิดถึงเพื่อนยาก	เจ้าจากแม่ไป	คิดว่าบรรลีย์	ตายในคงคา
๑ หาหมอทายยาม	ดูลูกทั้งสาม	ว่าไม่มรณา	
หมอว่าเจ็ดเดือน	บุญเรือนจะมา	บิดามารดา	ยังไม่ไว้ใจ
๑ ทำบุญให้ทาน	ลูกรักทั้งสาม	ส่งส่วนบุญไป	
ให้แก่นางงาม	ทั้งสามอรไท	ให้ช่วยทรมวย	อย่าให้มรณา
๑ แม่จะขอลาม	ลูกรักทั้งสาม	ไปตามคงคา	
น้ำแทงเจ้าไป	ถึงไหนลูกอา	ทั้งสามฉายา	ไม่มาววยชนม์
๑ สามนางจึงว่า	น้ำเซียวพัดพา	เพียงจะตายตน	
สามวันยังคำ	ถึงถ้ำน้ำวน	ที่นั่นสายชล	พัดวนเข้าไป
๑ ไกลฝั่งสมุทร	ลูกทั้งสามยัด	ฉวยได้กิ่งไม้	
ขึ้นฝั่งได้แล้ว	ลูกแก้วคลาไคล	พากันเที่ยวไป	ได้ถึงเจ็ดวัน
๑ เก็บแต่พฤกษา	กินต่างโภชนา	พากันจรจัน	
แต่กินลูกไม้	มาได้เจ็ดวัน	มาพบทรงธรรม	จันทคารกุมาร
๑ อยู่ที่เงื่อมผา	คนเดียวเอกา	ในป่าไพโรสานต์	
ไปอยู่ด้วยกัน	กับพระกุมาร	ได้สามวันวาน	จึงพากันมา
๑ มาในกลางเดือน	มาได้สามเดือน	จึงถึงนครา	
นางเล่าให้ฟัง	เหมือนหนหลังมา	เศรษฐีบิดา	จึงถามสืบไป

^{๓๔} พังงา หมายถึง พงงา, นางงาม

๑	ดูราเยาวมาลย์	จันทคารกุมาร	บัดนี้อยู่ไหน	
รูปโฉมโฉมพรรณ	นั้นสักคราวใคร	อายุเจ้าไฉร	สักเท่าใดนา	
๑	นางทั้งสามคน	บอกว่าพระชนม์	สิบหกพระวสา	
รูปทรงสถาน	งามปานเทวา	เจ้าไม่เข้ามา	นั่งอยู่ร่มไม้	
๑	เศรษฐีทั้งสาม	ได้ฟังนางงาม	มีความสงสัย	
จันทคารกับนาง	อยู่ที่กลางไพร	กับเขานี้ไฉร	ยังกะไรฤณา	
๑	ทั้งสามนางนาฏ	เป็นเมียจันทคาร	แล้วฤฤกยา	
ทั้งสามนวลนาง	อย่าพรางบิดา	จงแจ้งกิจจา	ให้รู้คดี	
๑	ทั้งสามธิดา	จึงแจ้งกิจจา	บอกแก่เศรษฐี	
ยังมีได้เป็น	ภรรยาสามี	บิดาชนนี	อย่าแห่งพระทัย	
๑	ทั้งสามเศรษฐี	ได้ฟังบุตร	มีความสงสัย	
เจ้าว่านี่หนา	ยังหาเชื่อไม่	สาวกับหนุ่มไฉร	ไกลพ่อแม่มา	
๑	ลับหลังพ่อแม่	จะทำสอพลอ	และเลียมเจรจา	
น้ำผึ้งไกล้มด	อดได้ฤณา	เจ้าอย่าเจรจา	เห็นผิดที่ไป	
๑	สามนางจึงว่า	บิดามารดา	อย่าได้กินใจ	
จันทคารคนนี้	มีอัชฌาสัย	ลูกอ่อนมิได้	เป็นคนลามลวน	
๑	เขานอนให้ซิด	ข้าแกล้งสะกิด	ทำสนทซิดชวน	
เจ้าผินหลังให้	มิได้หันทวน	ที่จะยียวน	ในการโลกีย์	
๑	ลูกนี้แกล้งถาม	เจ้าจึงบอกความ	โดยสัจวาที	
พ่อแม่ไม่รู้	จู้จู้ ^{๓๕} ไม่ตี	บิดาชนนี	ท่านให้จึงเอา	

^{๓๕} จู้จู้ หมายถึง วูวาม, หุนหันพลันแล่น

	๑ ลับหลังพ่อแม่	การอย่างนั้นแล	เจ้าไม่ดูเบา
มิใช่คนชั่ว	ที่จะมัวเมา	สะกิดสะเกา	เจ้าไม่นำพา
	๑ เศรษฐีสามคน	ได้ฟังลูกตน	เล่าเนื้อความมา
รู้ว่าโพธิสัตว์	เจ้ามีอัชฌา	ว่าแกธิดา	เจ้าเร่งออกไป
	๑ รับเจ้าเข้ามา	บอกว่าบิดา	เชิญเจ้าคลาไคล
เข้าไปในบ้าน	ให้สำราญใจ	เจ้าเร่งออกไป	เชิญเจ้าเข้ามา
	๑ ทั้งสามบุตร	จึงลาเศรษฐี	บิดามารดา
นางทั้งสามนั้น	ตามกันออกมา	ครั้งถึงราชา	จึงแจ้งคดี
	๑ บิดามารดา	ให้ช้อออกมา	เชิญพระภุมมี
เข้าไปในบ้าน	ของท่านเศรษฐี	เชิญพระภุมมี	ไปยังเคหา
	๑ เจ้าจันทคาธ	จึงมีวจนารถ	แก่สามธิดา
เจ้าจงสำแดง	ให้แจ้งกิจจา	จะให้ตัวข้า	ไปเรือนผู้ใด
	๑ ทั้งสามธิดา	ต่างคนต่างมา	จะให้ภูวนัย
ไปเรือนข้าก่อน	อ่อนวอนท้าวไท	ต่างคนต่างให้	ไปเรือนของตน
	๑ เจ้าจึงว่าไป	จะไปเรือนใคร	ยังไม่ชอบกล
ข้าช้านานนาน	คิดอ่านผ่อนปรน	ไม่ให้สามคน	เจ้าน้อยใจกัน
	๑ ยังไม่ไปได้	เจ้ากลับเข้าไป	อย่าได้เดียดฉันท
เอาเนื้อความไป	ให้บอกด้วยพลัน	ตัวของข้า นั้น	ยังไม่เข้าไป
	๑ ทั้งสามธิดา	จึงลารราชา	กลับมาพลันไฉ
ครั้งถึงเคหา	ธิดาเข้าไป	บอกว่าเจ้าไซ้	ยังไม่เข้ามา
	๑ ว่านางทั้งนี้	เห็นจะเอาที่	บิดามารดา
จะให้ออกไป	รับเจ้าเข้ามา	ขอเชิญบิดา	ออกไปด้วยกัน

๑ ทั้งสามเศรษฐี	ได้ฟังคดี	ขมิขมัน	
ทั้งสามเศรษฐี	จรรโลงด้วยพลัน	มาหาเจ้านั้น	ที่ไต้ร่มไม้
๑ ครั้นมาเห็นเจ้า	เศรษฐีนั้นเล่า	พิศวงหลงไหล	
ด้วยจันทคาร	พิศวาสอาลัย	เศรษฐีมีใจ	รักใคร่กุมาร
๑ นั่งลงแทบใกล้	ลูบหลังลูบไหล่	น้ำใจชื่นบาน	
ปราศรัยไถ่ถาม	ด้วยความอ่อนหวาน	จันทคารกุมาร	อยู่บ้านเมืองใด
๑ เมื่อนั้นจันทคาร	เจ้าจึงอภิวัต	เศรษฐีทันใจ	
บอกว่าตัวข้า	มาแต่ไกล	อยู่เมืองเวียงชัย	อินทปัตบุรี
๑ ข้ามาภคตรา	จะไปพารา	กาลิกบุรี	
ไปเยี่ยมเชษฐา	อยู่ในธานี	มาด้วยมเหสี	เทวทิสั่งษา
๑ มาในกลางชล	เกิดจุลาจล	มีดমনเวหา	
เป็นพายุกใหญ่	ในกลางคองคา	ฟ้าผ่าลงมา	นาวาอัปปาง
๑ คนทั้งภคตรา ^{๓๖}	เป็นเหยื่อเต่าปลา	ในนทีธาร	
ละลอกซัดซ้า	มาในท่ามกลาง	มาพลัดกับนาง	เทวทิสั่งษา
๑ เจ้าเล่าความหลัง	ให้เศรษฐีฟัง	มากมายนักหนา	
ทั้งสามเศรษฐี	จึงมีวาจา	เชิญไปเคหา	ให้สำราญใจ
๑ โพธิสัตว์ว่าเล่า	จะให้ข้าเจ้า	ไปเรือนผู้ใด	
ท่านจงบอกเล่า	ให้ข้าเข้าใจ	จะไปเรือนใคร	ก่อนเล่าท่านอา
๑ เศรษฐีคนก่อน	อันเป็นบิดร	ทิพยโสศกัลยา	
วันนั้นเศรษฐี	จึงมีวาจา	เจ้าไปเรือนข้า	ก่อนเกิดทราวมัย

^{๓๖} ภคตรา หมายถึง เรือ, เรือสำเภา

๑ ทิพยโสตฉายา	ลูกสาวของข้า	เจ้ามาตั้งใจ	
ให้ช้านี้เล่า	รับเจ้าเข้าไป	ภายนอกภายใน	เจ้านี้ดีจริง
๑ เศรษฐีบิดา	นางปทุมบุพผา	ออกว่าทุกสิ่ง	
ลูกสาวช้านี้	ท่วงทีดีจริง	เจ้ามาอนวิง	ให้รับเจ้าไป
๑ สูเรือ่นข้าก่อน	อย่าให้ลูกอ่อน	มาเสียน้ำใจ	
ที่หลับที่นอน	ลูกอ่อนแต่งไว้	คำวันนี้ไซ้	เห็นจะชอบกล
๑ เศรษฐีที่สาม	อวดนางโฉมงาม	ลูกสาวของตน	
นางสุคันธเกสี	เป็นที่สุดคน	เหน็บแนบแยบยล	รู้ในท่วงที
๑ นางแต่งโภชนา	เครื่องมือจระมั่งสา ^{๓๗}	แต่ล้วนดีดี	
ไปเรือ่นข้าก่อน	บ่ ห่อนเสียที	ในคำวันนี้	จะมีแยบคาย
๑ เจ้าได้ฟังความ	เศรษฐีทั้งสาม	จึงค่อยอภิปราย	
จะไปเรือ่นใคร	เหมือนตั้งใจหมาย	กลัวท่านทั้งหลาย	จะน้อยใจกัน
๑ แม้นท่านเมตตา	ไปท่าเคหา	ทั้งสามด้วยกัน	
เรือ่นใครแล้วก่อน	ไปเรือ่นคนนั้น	ไม่น้อยใจกัน	เลยหนาท่านอา
๑ เศรษฐีทั้งสาม	เห็นพระโฉมงาม	เจ้ามีปัญญา	
เจ้าว่าเห็นชอบ	ขอบใจหนักหนา	ไม่ให้ใครมา	น้อยใจแก่ใคร
๑ จึงทำที่อยู่	ให้พระโฉมตรู	เข้าอยู่อาศัย	
ครั้นแล้วมิช้า	สั่งให้ข้าไท	อยู่ด้วยเจ้าไซ้	พิทักษ์รักษา

^{๓๗} มั่งสา หมายถึง เนื้อของคน และสัตว์

๑ ยานี

๑ เมื่อนั้นสามเศรชฐี	ลาภุมิเจ้ากลับมา
ถึงบ้านมิทันช้า	ทำปราสาทด้วยเร็วไว
๑ เร่งทำประกวดกัน	เศรชฐีนั้นแข่งกันไป
บิดานางทราวม้วย	ทิพยโสดเจ้าเทวี
๑ กลางคืนมิได้งด	ทำแล้วก่อนสองเศรชฐี
จึงรับพระภุมิ	เจ้าเข้ามาเร็วทันใจ
๑ เชิญเจ้าขึ้นปราสาท	ให้จันทคารอยู่อาศัย
ทิพยโสดนางทราวม้วย	เจ้าใจอยู่ด้วยภุมิ
๑ พอลับสนธยา	เป็นเพลาคำราตรี
สมเด็จพระภุมิ	ชวนเทวีเจ้าเข้านอน
๑ ทั้งสองเจ้าพิศवास	ร่วมสังวาสสโมสร
สมเด็จพระภุธร	ยกดวงสมรแล้วชมเชย
๑ แต่ก่อนนางเทวี	เจ้าว่าพี่เป็นกะเทย
บัดนี้เจ้าเอย	เจ้าจะว่าเป็นอย่างไร
๑ ได้ฟังพระภุมิ	นางเทวีเจ้าอายใจ
ค่อนข้าง ^{๓๘๘} ให้ภุณัย	ว่าอะไรน่าบัดสี
๑ เจ้าอยู่ด้วยนางนั้น	ได้เจ็ดวันเจ็ดราตรี
จะว่าด้วยเศรชฐี	อันเป็นที่ค้ำบสอง
๑ ถัดมาได้เจ็ดวัน	ปราสาทนั้นแล้วโดยปอง
วันหนึ่งจึงนางน้อง	เจ้าปทุมบุพผา

^{๓๘๘} ค่อน หมายถึง ดี, ว่าจะให้สะเทือนใจ

๑ เจ้าแต่งที่ไสยาสน์	เจ้าจันทคารจึงลีนลา
มาสู่ยังปรางค์ปรา	นางบุผาในราตรี
๑ ขึ้นนั่งบนแท่นทอง	จึงนางน้องเจ้าชูลี
จึงเจ้าทั้งสองศรี	จึงพาที่กันไปมา
๑ สองเจ้าเข้าที่นอน	สมสมรเส่นหา
ส่องเสพ ^{๓๙} พระกามา	ในเพลาราตรีกาล
๑ ภิรมย์สมสวาท	ด้วยนางนาฏผู้นงคราญ
อยู่ด้วยนางเยาวมาลย์	ถ้วนคำรบเจ็ดราตรี
๑ เศรษฐีที่สามนั้น	อีกเจ็ดวันแล้วปรางค์ศรี
จึงให้นางเทวี	เจ้าขึ้นสู่ปราสาทจันทน์ ^{๔๐}
๑ นางสุคันธเกสี	นางเทวีแต่งที่พลัน
ลาดปูที่นอนนั้น	พระยี่ภู่ ^{๔๑} เขนยทอง
๑ เพดานทั้งม่านบัง	ลายกระจ่างงามเรืองรอง
แต่งไว้ทำพระทอง	เจ้าจะมาในวันนั้น
๑ เจ็ดวันจันทคาร	เจ้าลีนลาดมาด้วยพลัน
ยังปรางค์ปราสาทจันทน์	นางสุคันธเกสี
๑ ขึ้นสู่ปราสาททอง	จึงนางน้องดูสระศรี
ขอเชิญพระภูมิ	เจ้าขึ้นนั่งบนแท่นทอง
๑ เจ้าจึงเชิญพาที	ในราตรีนอนด้วยน้อง
เขยชมเจ้าสมสอง	อยู่ด้วยน้องในเจ็ดวัน

^{๓๙} ส่องเสพ หมายถึง คบหากัน

^{๔๐} ปราสาทจันทน์ หมายถึง ปราสาทที่ทำด้วยไม้จันทน์

^{๔๑} พระยี่ภู่ หมายถึง ที่นอน, พูก, ผ้าปู

๑ แล้วเจ้าจึงกลับมา	หาทิพย์โศตเป็นต้นนั้น
อยู่ด้วยนางเจ็ดวัน	พระทรงธรรมเจ้าจึงมา
๑ อยู่ด้วยนางทราชม	เจ้าปทุมบุปผา
เจ็ดวันแล้วจึงมา	หาสุคันธเกสี
๑ ส่วนเจ้าจันทาคธ	อยู่ด้วยนางสามเทวี
ร่วมรสยินดี	คนละเจ็ดวันเสมอกัน
๑ อันว่านางทั้งสาม	ไม่มีความจะเด็ดฉันท
เสมอคนละเจ็ดวัน	มิได้มีใจหึง
๑ เจ้าอยู่สามเดือนตรา	พระราชเจ้ารำพึง
ตรีกกรักรำลึกถึง	นางเทวทิสังฆา
๑ แต่พี่จากน้องแก้ว	สามเดือนแล้วไม่เห็นหน้า
ปานนี้จะโศกา	เปลี่ยวกลมเอากล้าย
๑ ปานนี้จะทุกข์ตรม	จะผ่ายผอมมาตรอมใจ
จะนอนทอดใจใหญ่	ให้หาพี่ทุกเวลา
๑ ทำวน้องไม่มีสุข	จะเป็นทุกข์อยู่เอกรา
น้องรักจะคอยหา	กินน้ำตาทุกราตรี
๑ คิดแล้วพระภูวนัย	จึงปราศรัยด้วยเทวี
ว่าเจ้าทั้งสามนี้	ตัวของพี่จะลาไป
๑ เทียวหานางเพื่อนยาก	แต่เจ้าจากมาจรไกล
ตายเป็นหาเห็นไม่	พี่จะไปเทียวตามหา
๑ ถ้าไม่พบนางนั้น	จะพากันกลับคืนมา
พี่ทุกข์เท่าภูผา	มาทับทรวงแทบปางตาย

๑ สามนางครั้นได้ฟัง	ด้งหัวใจจะทำลาย
ความรักยังไม่คลาย	จะนิราศคลาดคลา ^{๔๒}
๑ แต่เจ้าอยู่ร่วมเรือน	ได้สามเดือนเจ็ดวันมา
ทั้งสามนางธิดา	มาร่ำฟังคิดแต่ในใจ
๑ คิดว่าจะห้ามทัด	กลัวขัดอัชฌาสัย
ด้วยเจ้าทั้งสามไซ้	พลัดกันไปเป็นช้านาน
๑ เมื่อนั้นสามนางนาฏ	จึงอนุญาตพระภูบาล
ไปพบนางนงคราญ	พระจงพานางกลับมา
๑ นवलนางทั้งสามคน	อัศสุชล ^{๔๓} คือธารา
เจ้าแข็งใจเจรจา	สามธิดามาหมองศรี
๑ เมื่อนั้นจันทคาร	จึงพระบาทจรลี
ไปบอกสามเศรษฐี	ว่าลูกนี้จะขอลา
๑ จะไปตามเทวี	นางเทวทิสังฆา
จากกันวันนั้นมา	จนวันนี้มิพบเห็น
๑ จากมาหลายเดือน	นางอุ่นเรือนเพื่อนยากเย็น
ครั้งนี้ก็จำเป็น	จำไปตามนางเทวี
๑ เศรษฐีทั้งสามคน	ฟังจุมพลเจ้าพาที
เมื่อนั้นสามเศรษฐี	จึงอนุญาตว่าตามใจ
๑ เมียเจ้าทั้งสามคน	จะจรดลหนทางไกล
เจ้าจะพากันไป	ฤฉันไदनะลูกอา

^{๔๒} คลาดคลา หมายถึง

^{๔๓} อัศสุชล หมายถึง น้ำตา

๑ เจ้าวาสามนางไซรี	จะพาไปยากนักหนา
ขอฝากแก่บิดา	แต่ตัวข้าขอลาไป
๑ ครั้นลาเสร็จแล้ว	จึงพระแก้วจรคลาไคล
มายังปราสาทชัย	จึงแต่งองค์ทรงภูษา
๑ เสวยสุชาโภชน	อันเอมไอสรสโอชา
เสร็จแล้วมิได้ช้า	พระหัตถ์ถ้ำเอาพระขรรค์
๑ เอาแก้วทิพยเนตร	อันวิเศษอมไว้พลัน
สอดใส่ซึ่งเกือกนั้น	พระทรงธรรมก็เหาะมา
๑ กำสรด ^{๔๔} นางทั้งสาม	แลดูตามพระราชา
จรไกลสุดลูกตา	ลับแล้วมาปราสาทชัย
๑ เห็นแต่ที่นอนเปล่า	นางโศกเศร้าเปล่าเปลี่ยวใจ
สามนางรำร้องไห้	มิได้วายซึ่งน้ำตา
๑ เมื่อนั้นพระจุมพล	เหาะมาบนพระเวหา
วันหนึ่งถึงคางคา

๑ สุรางคนางค์ ๒๘

๑ จักกล่าวถึงเทวี	นางพรหมจารี	เจ้าต้องอาญา	
ผู้รักเจ้าโกรธ	ลงโทษโทษา	ใส่แพลอยมา	ในกลางนที
๑ นางร้องไห้รำ	ตามกระแสน้ำ	อจิริวดี	
ลอยมาตามสาย	อันตรายไม่มี	มาตามนที	ได้เดือนหนึ่งตรา

^{๔๔} กำสรด หมายถึง สลด, แห้ง, เศร้า

๑ ลอยมาคล้ายคลาย	ตามกระแสนาย	กลางชลธารา	
สร้อยเศร่าเปล่าเปลี่ยว	องค์เดียวเอกา	แพนั้นลอยมา	ตรงหน้าภูมิ
๑ จันทคาราราช	ทอดพระเนตรมา	เห็นนางเทวี	
ชี้แพลอยมา	ในกลางวารี	โฉมงามมีศรี	ดังเทพกนิษฐ
๑ มีจิตพิศวาส	จึงมีพจนารถ	ถามนางบงอร	
อันลอยแพมา	ในกลางสาคร	พุ่มพวงดวงสมร	เจ้าจะไปแห่งไร
๑ นางพรหมจारी	เห็นพระภูมิ	เจ้ามาดีใจ	
ร้องเรียกจอมจักร	กวักมือภูวนัย	พี่เจ้าข้าไหว	รับน้องด้วยรา
๑ น้องนี้เป็นโทษ	สามิท่านไกรธ	ให้ลงอาญา	
เอน้องนี้แล	ใส่แพลอยมา	ช่วยน้องด้วยรา	ให้รอดชีวิ
๑ ได้ฟังนางนาฏ	ใส่ฉลองพระบาท	เกือกแก้วมณี	
เดินมาล้าล้ง	บนหลังนที	น้ำท่าไม่มี	จะท่วมบาทา
๑ มาถึงแพแล้ว	สมเด็จพระแก้ว	ลากแพเข้ามา	
ครั้นมาถึงฝั่ง	นั่งร่วมพฤษา	จึงมีวาจา	ถามนางเทวี
๑ เจ้านี่ชื่อไร	บ้านเมืองอยู่ไหน	นะนางมารศรี	
จึงลอยแพมา	ในกลางวารี	บิดุเรศชนนี	เจ้านี่ชื่อไร
๑ นางว่าน้องนี้	ชื่อพรหมจारी	บุตรีท้าวไท	
ท้าวธรรมขันตี	ภูมิฤทธิไกร	สมเด็จพระท้าวไท	เป็นพระบิดา
๑ มาลาเทวี	เป็นพระชนนี	บังเกิดเกศา	
ท้าวทั้งสองนั้น	ครองขันทเสมา ^{๔๕}	เป็นเจ้าพารา	อนุราชบุรี

^{๔๕} ขันทเสมา คือ ขันทสีมา หมายถึง เขตแดน, เขตแดนส่วนหนึ่งๆ

๑ พญานันทกิจ	สมเด็จพระพิตร	ให้ราชสารศรี	
มาขอนางไซรั	ไปจากบุรี	ให้เป็นมเหสี	แห่งพระลูกยา
๑ พญาสุทัศน์จักร	อันเป็นลูกรัก	แห่งพระราชา	
มาอยู่ด้วยกัน	ได้เจ็ดวันนา	ไปเลียบพารา	เห็นแห่งนางเทวี
๑ นามกรฉายา	เทวทิสั่งขมา	โฉมงามมีศรี	
นางเป็นธิดา	ยายปารีสุทธิ	จะรับเทวี	มาเป็นชายา
๑ น้องไม่หลงใจ	จึงขัดพระทัย	กริ้วโกรธโกรธา	
เอน้องนี้แล	ใส่แผลอยมา	นางแจ้งกิจจา	แต่หลังทุกประการ
๑ น้องจะขอถาม	พระองค์ทรงนาม	ชื่อไฉนระภูบาล	
เหตุไรจึงมา	ในป่าไพรสาณท์	จงเล่าอาการ	ให้รู้คดี
๑ จึงบอกนางนาฏ	พี่ชื่อจันทคาร	นะนางเทวี	
เล่าความแต่หลัง	ให้แจ้งถ้วนถี่	จึงพระภูมิ	แกลังกล่าววาจา
๑ ดุราทรามวัย	จะไปแห่งไร	ตามใจปรารถนา	
เจ้าจะไปหา	บิดามารดา	ฤกัลยา	จะไปแห่งใด
๑ ตัวพินี้เล่า	จะขอลาเจ้า	จรเข้าในไพร	
พลัดพรากนางคราญ	ช้านานเหลือใจ	ไปตามมอไร	เทวทิสั่งขมา
๑ แต่จากอุ้นเรือน	ได้ถึงเจ็ดเดือน	ไม่ได้เห็นหน้า	
บัดนี้ร้อยชั่ง	ถึงฝั่งคงคา	ตามใจฉายา	จะไปแห่งใด
๑ นางพรหมจारी	ได้ฟังภูมิ	นางจึงว่าไป	
มาพบพระพี่	เป็นที่อาศัย	กล่าวน้ำตาไหล	พิไรเจรจา
๑ น้องมาคนเดียว	สร้อยเศร่าเปล่าเปลี่ยว	กินแต่น้ำตา	
มาพบพี่ชาย	ค่อยวายโศกา	ควรฤจะมา	ตัดรอนน้องเสีย

๑ จะเอาเป็นข้า ฤ่ว่าจะมา เอน้องเป็นเมีย
 พี่เจ้าข้าไหว อย่าได้ทิ้งเสีย จะยอมเป็นเมีย จงพาน้องไป
 ๑ โปริสตร์ว่าเล่า อันตัวของเจ้า เปล่าอยู่เมื่อไร
 ผัวของเจ้านั้น รู้ว่าฉันใด พ่อแม่เจ้าไซร์ ยังไม่หลงคำ
 ๑ พี่เจ้ายังอยู่ จะมาจู่จู่ พี่ไม่สู้ทำ
 ผัวนางค่างคา เป็นเวรกรรม การเมณฑทำ นั้นใช่พอดี
 ๑ นางคิดในใจ ชายคนนี้ไซร์ ดูน่าบัดสี
 ทำเนียมบุรุษ พบบุษนารี ที่ในพงพี แต่สองต่อสอง
 ๑ ไกลพ่อไกลแม่ ชายทั้งปวงแล จะชวนปรองดอง
 เทียมเสียเทียมได้ จะใคร่สมสอง จับมือถือต้อง ประคองไปมา
 ๑ นีมานิ่งเฉย จะเป็นกะเทย ดอกกระมังนา
 มาพบสตรี มิได้นำพา คิดแล้วฉวยา โศการ่าไร
 ๑ เมื่อนั้นจันทรา ครั้นเห็นนางนาฏ โศกาอาลัย
 จึงถามนางน้อง เจ้าร่าร้องไห้ ด้วยเหตุอันใด สงสัยหนักหนา
 ๑ นางพรหมจารี บอกแก่ภูมิ ว่าน้องโศกา
 ด้วยว่ามีกรรม น้องได้ทำมา อยู่ด้วยพิสดา ได้แต่เจ็ดวัน
 ๑ เอามาลอยแพ คิดอย่างนี้แล น้องมาโศกศัลย์
 มาครั้งนี้เล่า พบเจ้าจอมธรรม จะฝากตัวท่าน ท่านไม่ใยดี
 ๑ น้องคิดขึ้นมา แม้นม้วยมรณา ไปสู่เมืองผี
 ดึกว่าอยู่เป็นคน ร้อยเท่าพันทวี ว่าแล้วโศก ร่าไรไปมา

- ๑ เมื่อนั้นพระบาท จึ่งพลอบนางนาฏ เจ้าอย่าโศกา
 พี่ไม่ทิ้งเจ้า ลำเพา^{๔๖}พี่อา ฟังคำพี่ว่า เจ้าอย่ารำไร
- ๑ นางพรหมจารี ได้ฟังภูมิ เจ้าค่อยดีใจ
 พอเป็นเพลลา พระสุริโยทัย ลับเหลี่ยมเมรุไกร คำลงรอนรอน
- ๑ ในเมื่อราตรี เจ้าทั้งสองศรี จึ่งพากันนอน
 อยู่ไต้ร่มไม้ ริมฝั่งสาคร นางทรมบังอร นอนด้วยราชา
- ๑ เทียงคีนราตรี นางพรหมจารี จะใคร่เส่นหา
 จึ่งนางโฉมตรู ต้องกายา ว่าพระราชา หลับแล้วฤไฉน
- ๑ รู้ว่าราชา ยังไม่นิทรา นางจึ่งปราศรัย
 น้องนี้ตั้งใจ หวังว่าจะได้ อาศัยภูมิ
- ๑ เอาเป็นที่พี่จึ่ง เจ้ามานอนซึ่ง ไม่มาไยดี
 ทำเนียบบุรุษ พบขุนนารี เราสองคนนี้ มาอยู่ในไพร
- ๑ ไกลหูไกลตา บิดามารดา ใครจะมาว่าไร
 ช่างมานิ่งเฉย ออกเอยหลากใจ ฤหนึ่งเจ้าไซ้ไร มิได้ปรารถนา
- ๑ นางงามกามกวน เลียบเลียงเคียงชวน ยีวนกามา
 จะใคร่พิศวาส จันทศารราชา จึ่งทำมายา ด้วยกลสตรี
- ๑ นางจึ่งว่าไป ฤหนึ่งภูวนัย เจ้าไม่ปราณี
 นอนผินหลังให้ เจ้าไม่ยินดี จึ่งนางเทวี กอดเอารราชา
- ๑ อิงแอบแนบชิด แล้วนางสะกิด ให้เสพกามา
 พระมานอนซึ่ง ไม่ตึงกายา นางแกล้งเจอร์จา เป็นพิหรานัย^{๔๗}

^{๔๖} ลำเพา หมายถึง โฉมงาม

^{๔๗} พิหรานัย คือ พิธา มากจากคำว่า พิโร หมายถึง รำพัน, คร่ำครวญ

นัย หมายถึง ข้อสำคัญ

พิหรานัย หมายถึง พุดกล่าวเป็นเชิงนัย

๑ บุรุษสตรี	เป็นประเวณี	ตามโลกวิสัย	
หนุ่มกับสาวนี้	ยอมมีน้ำใจ	พูดจาปราศรัย	เป็นทางไมตรี
๑ นี้ชั่งกระไร	นอนนิ่งเสียได้	เจ้าไม่ปราณี	
นอนชิตนอนเคียง	จนถึงเพียงนี้	เหตุไรหม่อมพี่	จึงไม่เมตตา
๑ พระคิดในใจ	ครั้งนี้เล่าไซ้ไร	สามนางธิดา	
ลูกสาวเศรษฐี	อย่างนี้แลเนา	ครั้งนี้ก็มา	เหมือนกันอย่างนั้น
๑ นิ่งอยู่ขณะนี้	นางจะหมองศรี	ร้อนโรคโศกศัลย์	
จึงมีวาจา	ว่ามาด้วยพลัน	ไม่เป็นอย่างนั้น	อย่าได้กินใจ
๑ ตัวเจ้านี้	มีบิดามารดา	มิได้ยกให้	
ลับหลังชนนี้	จะดีที่ไหน	ผิวของเจ้าไซ้ไร	จะผูกไฟรี
๑ นางฟังภูวนัย	คิดขึ้นมาได้	ว่าชายคนนี้	
ไซ้คนอันธพาล	สันดานเดียดริย ^{๔๘}	ชะรอยเจ้านี้	หน่อพระศาสดา
๑ คิดแล้วเทวี	ยอกรชูลี	ขึ้นเหนือเกศา	
กราบลงกับบาท	จันทคารราชา	น้องขอโทษา	แก่พระทรงธรรม
๑ ว่าแล้วมิช้า	นางจึงนิทรา	หลับไปด้วยพลัน	
เพลาดึกตื่น	เที่ยงคืนวันนั้น	พระองค์ทรงธรรม	ตื่นจากนิทรา
๑ ยานี้			
๑ ครั้นตื่นจากบรรทม		คิดปรารมภ์ ^{๔๙} อยู่นักหนา	
เอาแก้วทิพยเนตรมา		ใส่ในโอษฐ์เข้าทันใจ	

^{๔๘} เดียดริย หมายถึง นักบวชนอกพระพุทธศาสนาในอินเดียสมัยพุทธกาล

^{๔๙} ปรารมภ์ หมายถึง วิตก, ราฟิง, ครุ่นคิด

๑ แล้วพิจารณา	เห็นพาราอันกว้างใหญ่
นามกรเมืองนั้นไซ้	กรุงปัญจาพระบุรี
๑ นางสุริโยทา	ครองเสนาและมนตรี
ปกป้องครองธานี	เจ้าเป็นใหญ่ในราชฐาน
๑ เป็นเมียแห่งพฤตมา ^{๕๐}	คือปาโมกข์ ^{๕๑} อาจารย์
นางนั้นย่อมชำนาญ	ศิลปศาสตร์การสงคราม
๑ ชำนาญทั้งอาวุธ	จะต่อยุทธ์ไม่เข็ดขาม
นางรู้ฤกษ์ยาม	ทั้งความรู้อันมั่นคง
๑ ล่องหนทั้งจิตใจ	กำบังได้ไม่เห็นองค์
กุมารต้องประสงค์	มาร่ำเรียนทุกบุรี
๑ เห็นแจ้งแล้วทุกอัน	ผันพระพักตร์ดูเทวี
เห็นนางพรหมจารี	หลับสนิทไม่พินกาย
๑ พระจิ้งค้อยประคอง	อุ้มนางน่องแล้วผันผาย
พานางผู้โฉมฉาย	เจ้าเหาะมาในราตรี
๑ มาถึงเมืองปัญจา	เหาะลงมายังธรณี
วางองค์นางเทวี	ให้บรรทมที่ร่มไม้
๑ เพลารุ่งสว่าง	จึงนวลนางผู้ทราวมวัย
เจ้าตื่นขึ้นทันใจ	เล็งแลดูทั้งชายขวา
๑ คือนี้อยู่กลางไพร	นอนแทบใกล้ฝั่งคางคา
วันนี้หลากหนักหนา	มาอยู่ใกล้พระบุรี

^{๕๐} พฤตมา หมายถึง เจริญ, แข็งแรง, ใหญ่

^{๕๑} ปาโมกข์ หมายถึง ผู้เป็นหัวหน้า, ผู้เป็นประธาน

๑ ชะรอยว่าบุรุษ	เป็นนาคครุฑฤกษ์
วิทยาवासกรี	ฤกษ์ว่าเป็นเทวา
๑ เทพเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์	สำแดงฤทธิ์พาเหาะมา
สงสัยเป็นนักหนา	ไม่รู้ว่่าสิ่งอันใด
๑ ยังมีชายผู้หนึ่ง	จึงออกมาจากเวียงชัย
รุ่งเช้าวันนั้นไซ้	เดินออกไปจากพารา
๑ เดินไปใกล้สององค์	นางโฉมงามมีวาจา
เรียกชายผู้นั้นมา	นางฉายาเจ้าถามไป
๑ ถามว่าพระนคร	นามกรเมืองชื่อใด
ชายนั้นจึงบอกไป	ชื่อกรุงไกรเมืองปัญญา
๑ นางรู้แจ้งประจักษ์	จึงนงลักษณ์เจ้าถามหา
นางสุริโยทา	เป็นมารดาเลี้ยงเทวี
๑ ถามว่านางฉายา	สุริโยทาอยู่เมืองนี้
นางนั้นมีฤทธิ	ศิลปศาสตร์อันเชี่ยวชาญ
๑ นางนั้นเป็นภริยา	แห่งปาโมกข์อาจารย์
ผัวตายมาช้านาน	เป็นแม่หม้ายมาหลายปี
๑ เจ้าเมืองอนุราช	คือพระบาทธรรมขันตี
ขอมานางเทวี	แก่พระเจ้ากรุงปัญญา
๑ ไปบอกศิลปศาสตร์	ราชกุมารในพารา
พระเจ้ากรุงปัญญา	จึงให้นางมาสองคน
๑ กับนางธรรมวิชา	ทั้งสองรานั้นเป็นต้น
จึงส่งนางนิถุมล	ไปให้ท้าวธรรมขันตี

๑ ไปบอกศิลปศาสตร์	ในอนูรธาณหลายปี
เห็นข้าแต่ผู้มี	พระกรุงเมืองปัญญา
๑ ยกทัพไปติดตาม	ทำสงครามกันหนักหนา
นางสุริโยทา	ฆ่าทำวั้นให้บรรลัย
๑ ทำวธรรมขันตี	ให้เทวีเจ้าคลาไคล
กลับมาเมืองนี้ไซ้	นางเป็นใหญ่ในเมืองพารา
๑ ชายนั้นฟังนางถาม	บอกเนื้อความมิได้ช้า
ว่านางสุริโยทา	เจ้าได้เป็นพันปีหลวง
๑ นางเป็นกษัตริย์	อันสมบัติสิ้นทั้งปวง
เวียงวังพระคลังหลวง	ให้ลูกนางธรรมวิชา
๑ บัดนี้นางไม่อยู่	ไปสู่สวนอุทยาน
ไปบอกซึ่งวิชา	แก่กุมารสิ้นทั้งหลาย
๑ อันมาแต่เมืองไกล	อยู่ในสวนอันมากมาย
เรียนศิลปสิ้นทั้งหลาย	นางให้ไปบอกอยู่ทุกวัน
๑ นางพรหมจารี	รู้คดีเป็นสำคัญ
จึงลาพระทรงธรรม์	จะไปหาพระชนนี
๑ พระองค์อนุญาต	จึงนางนาฏจรี
ลามายังสวนศรี	นางเทวีจึงเข้าไป
๑ นางสุริโยทา	จึงแลมาดูทราวม้วย
ครั้นเห็นก็จำได้	ว่านางพรหมจารี
๑ ให้รับนางมาแล้ว	จึงนางแก้วดุษฎี
บังคมพระชนนี	มารดาเลี้ยงนางทราวม้วย

๑ นางสุริโยทา	มีวาจาตรัสถามไป
เหตุการณ์เป็นไฉน	เจ้าจึงมาแต่ผู้เดียว
๑ เจ้าบอกแก่มารดา	ตามสั่งจากผู้ทรมเปลี่ยน
จึงมาแต่ผู้เดียว	เจ้าจงเล่าให้แม่ฟัง
๑ นางพรหมจารี	เอาคดีแต่หนหลัง
มาเล่าให้แม่ฟัง	ถ้วนทุกสิ่งทุกประการ
๑ ได้ฟังค่านางเล่า	ให้ร้อนเรือดั่งเพลิงกาฬ
จึงว่าแก่นางคราญ	ไปรับเจ้าจันทศาธมา
๑ นางพรหมจารี	ลาพระชนนีแล้วลนลา
มารับพระราช	ไปเฝ้าองค์พระชนนี
๑ ทั้งสองจึงเข้าไป	บังคมไหว้ด้วย
เมื่อนั้นนางชนนี	พาสองเจ้าเข้าวังใน
๑ ให้เจ้าทั้งสององค์	มาสรรเสริญน้ำดอกไม้
ครั้นแล้วด้วยฉับไว	ให้เสวยโภชนา
๑ จึงสั่งนางสาวศรี	ตบแต่งที่ให้โอฬาร
จะให้เจ้าไสยา	ที่หน้ามุขปราสาทชัย
๑ เมื่อนั้นนางสาวศรี	ตบแต่งที่ด้วยฉับไว
พรมปูเตรียมนไว้	พานพระศรีกระโถนทอง
๑ เพดานทองม่านวง	งามบรรจงอยู่เรืองรอง
ยี่ภู่คู่แท่นทอง	เขนยทองรองเกศ
๑ เสร็จแล้วมิทันช้า	พอเวลาเข้าราตรี
สมเด็จพระภูมิ	เสด็จเข้าที่มีได้ช้า

๑ นางพรหมจารี	มาเข้าที่มารดา
นางสุริโยทา	ว่าแก่นางพรหมจารี
๑ เอาทองแสนนิกขะ ^{๕๒}	มาให้พระชนนี
ศิลปศาสตร์สิ้นทั้งนี้	แม่จะบอกให้ลูกยา
๑ นางพรหมจารี	นางเทวีมีวาจา
เชื่องใจมาในป่า	จะได้ทองมาแต่ไหน
๑ นางสุริโยทา	มีวาจาจึงเล่าไป
ดูรานางทราวม้วย	เจ้าไปบอกแก่สามี
๑ ผัวเจ้านี้ประเสริฐ	อันล้ำเลิศในโลกี
ทองแสนนิกขะนี้	เห็นพอเป็นไร
๑ นางพรหมจารี	ลาชนนีมาโดยไว
มาหาพระภูวนัย	นางจึงบอกซึ่งกิจจา
๑ บัดนี้พระแม่เจ้า	จะเอาทองเราสองรา
แสนนิกขะนั้นมา	ให้แก่ชนนี
๑ จะให้ซึ่งโอกาส	ศิลปศาสตร์สองประการ
อาวุธให้ชำนาญ	ทั้งพระเวทย์ให้เกรียงไกร
๑ เมื่อนั้นจันทคาร	ฟังนางนาฏกัศิใจ
จึงพระภูวนัย	คิดในใจอยู่ไปมา
๑ จึงเอาแก้วทิพยเนตร	อันวิเศษเรื่องฤทธา
อมไว้แล้วพิจารณา	เห็นขุมทองอันหนึ่งมี

^{๕๒} นิกขะ หมายถึง ชื่อมาตราน้ำหนักของเงินอินเดีย ๕ สุวณณะ เป็น ๑ นิกขะ

๑	จึงให้คนทั้งผอง มาให้ชนนี้	รื้อชุมทองขึ้นด้วยดี แสนนิทชะไกรกรรา
๑	นางพรหมจารี เจ้าเรียนซึ่งวิชา	กับผู้มีทั้งสองรา ศิลปศาสตร์สองประการ
๑	ในการเครื่องอาวุธ แล้วเรียนวิชาชาล	จะต่อยุทธ์ให้ชำนาญ อันอาจองคกระพัน
๑	จะต่อด้วยสงคราม อาวุธจะแทงฟัน	ไม่เกรงขามเลยทั้งนั้น นั้นมีได้ต้องพระกาย
๑	ล่องหนแลกำบัง นางเรียนได้มากมาย	ทั้งจิ้งจกสิ่งทั้งหลาย จบพระเวทย์แล้วทูลลา
๑	ว่าลูกนี้เล่าไซ้ จะไปสู่พารา	ขอลาไทพระมารดา อนุราชพระนคร
๑	เมื่อนั้นจึงนางนาฏ ทั้งสองทราบบังอร	อนุญาตแล้วอวยพร อย่าได้มีอันตราย
๑	รับพรพระมารดา จึงอุ้มนางโฉมฉาย	ใส่เกศาแล้วผันผาย เหาะมาบนพระเวหา

๑ สุรางคนางค์ ๒๘

๑	เรื่องนี่ยกไว้	จะกล่าวบทไป	ถึงพระราชา
พญากาวิน	เป็นปิ่นโลกา	ครองพระพารา	เมืองเวสาลี
๑	พระสนมกรมใน	สามนพลไกร	เกลื่อนกล่นบุรี
มนตรีเสนา	พฤตพาพรหมณ์ซี	รถรัตน์หัตถี	มิ่งม้าอาชา

๑ สมเด็จพระบาท	มีศิลปศาสตร์	ในเครื่องศัสตรา	
ประกอบเวทมนตร์	ล่องหนนิทรา	กำบังกายา	ไม่ให้เห็นองค์
๑ เดินน้ำดำดิน	ได้จับครบสิ้น	อีกทั้งอยู่คง	
แคล้วคลาดศาสตรา	ไม่มาต้ององค์	ทำการณรงค์	มีชัยทุกที
๑ แต่ทำสงคราม	กำราบปราบปราม	ทุกกรุงธานี	
แต่เป็นเมืองขึ้น	สามหมื่นบุรี	รู้พลมนตรี	พื้นที่จะประมาณ
๑ กษัตริย์ทั้งสามแสน	อยู่ในแคว้นแคว้น	เมืองขึ้นภูบาล	
อยู่ในโอวาท	พระราชสมภาร	ทแก้วทหาร	ย่อมมีฤทธา
๑ อันพวกพลชั้นธ	เอาแต่ฉกรรจ์	เข้าในบัญชี	
ได้ถึงสิบแปด	อักโขเกณี่	แต่ล้วนคนดี	ชำนาญการณรงค์
๑ กาวินภูมิ	พระอัक्रमเหสี	มาสิ้นชิวง	
จึงปลงศพนาง	เสร็จแล้วโดยจง	สมเด็จพระองค์	ถามเสนาใน
๑ ดุราเสณี	ยังมีบุตร	พญาองค์ใด	
คือว่านางแก้ว	ควรครองเวียงชัย	มีอยู่ที่ไหน	จะได้รับมา
๑ มนตรีผู้ใหญ่	คนหนึ่งเล่าไซรั	จึงทูลราชา	
ยังมีนางแก้ว	คนหนึ่งโสภา	อยู่ในพารา	อนูราชบุรี
๑ เป็นพระธิดา	สมเด็จพระราชา	ท้าวธรรมขันตี	
นางงามทราชม	ชื่อพรหมจารี	ได้สิบหกปี	ตั้งนางในสวรรค
๑ ท้าวกวินราช	ได้ฟังอำมาตย์	ตรัสสั่งด้วยพลัน	
แต่งบรรณาการ	ให้จงครบครัน	ไปถวายทรงธรรม	ท้าวธรรมขันตี

๑	แต่จะให้ถึงขนาด	โคสุภราช	ฉัททันต์หัตถี ^{๕๓}
	เงินร้อยทองร้อย	ทั้งแก้วมณี	ทาสาทาสี
			สิ่งละร้อยเสมอกัน
๑	แต่แก้อักษรสาร	ไปขอเยาวมาลย์	แก่พระทรงธรรม
	เจ้ากรุงอนูราช	อนุญาตจอมขวัญ	จึงส่งนางนั้น
			ลงสำเภามา
๑	เสนารับสั่ง	แต่งสารโดยหวัง	ตั้งท้าวปรารถนา
	แล้วบรรทุกของ	เงินทองนานา	ขนลงเกตรา
			เสร็จแล้วด้วยปล้น
๑	มาได้เดือนหนึ่ง	จึงบรรลุลถึง	อนูราชพารา
	ราชทูตสี่นาย	นั้นจึงไปหา	แล้วแจ้งกิจจา
			แก่เสนาบดี
๑	อันเป็นภูวนัย	ข้าเฝ้าท้าวไท	ท้าวธรรมขันตี
	จึงแจ้งอาการ	ว่ามีสารศรี	เสนาบดี
			แจ้งเหตุทุกประการ
๑	นำเอาเข้ามา	เฝ้าพระราชา	สมเด็จพระภูบาล
	ราชทูตทั้งหลาย	ถวายบรรณาการ	แก่เจ้าจักรพาพ
			ท้าวธรรมขันตี
๑	พระผู้ทรงนาม	มีโองการถาม	ราชทูตทั้งสี่
	มาแต่เมืองใด	บอกได้ด้วยดี	ท่านมาทั้งนี้
			ด้วยกิจอันใด
๑	ราชทูตกราบทูล	แก่พระนเรนทร์สูร	ให้ทราบพระทัย
	อันว่าตัวข้า	ทั้งสี่นี้	มาแต่พารา
			เมืองเวสาลี
๑	จึงถวายราชสาร	แก่พระภูบาล	อันผ่านกรุงศรี
	สมเด็จพระท่านท้าว	รับเอาด้วยดี	ขยายคลายคลี่
			ทรงอ่านสารตรา
๑	ในราชสารศรี	ว่าพระภูมี	กาวินราชา
	ด้วยองค์นงลักษณ์	นางอัครชชยา	เจ้าม้วยมรณา
			สู่สวรรคาลัย

^{๕๓} ฉัททันต์หัตถี หมายถึง ชื่อช้างตระกูล ๑ ใน ๑ ตระกูล กายสีขาวบริสุทธิ์ตั้งสี่เงินยวง แต่ปากและเท้าสีแดง

๑ ไม่มีบริรักษ์	จะเป็นเอกอัคร	มเหสีร่วมใจ	
ที่จะปกป้อง	ครองกำนัลใน	ครองพระเวียงชัย	ท้าวธรรมขันตี
๑	แจ้งในสารศรี	รำพึงในใจ	
จึงมีขงคา ^{๕๔}	ท้าวตรัสปราศรัย	ว่านางทราวม้วย	ผู้เป็นธิดา
๑ พญานันทกิจ	สมเด็จพระพิตร	ให้ราชสาส์นมา	
ขอนางทราวม้วย	ให้เป็นบริจา	พญาอุปราชา	ลูกยาภุธร
๑ เราส่งนางให้	อยู่ในเวียงชัย	อนุกรมนคร	
ท่านกลับไปทูล	แก่พระภุธร	ว่านางบังอร	เจ้ามีคู่แล้ว
๑ หาไม่เป็นไร	เราจะยกให้	ตั้งพระทัยปอง	
บัดนี้จนอยู่	เจ้ามีคู่ครอง	จงท่านทั้งผอง	กลับไปพารา
๑ ไปทูลแจ้งกิจ	สมเด็จพระพิตร	กาวิณราชา	
ว่านางมีคู่	จงรู้จักจา	ดุดคำเราว่า	ตั้งนี้ทุกอัน
๑ ราชทูตถือสาร	รับพระโองการ	ถวายบังคมคัล ^{๕๕}	
ลาท้าวออกมา	ลिनลาผายผัน	มาสำนักนั้น	ที่โรงแขกเมือง
๑ วันนั้นจันทคาธ	อุ้มนุชสุดสาวท	นางผู้บุญเรือง	
เหาะมา บ่ หึ่ง	บรรลุลถึงเมือง	พานางบุญเรือง	เจ้าเหาะลงมา
๑ จากที่อากาศ	ลงสู่ปราสาท	แห่งนางพญา	
สองเจ้าเข้าไป	ที่ในปรารค์ปรา	ที่พระมารดา	เจ้าอยู่อาศัย
๑ ทั้งสองทราวมชม	จึงถวายบังคม	พระมารดาไท	
พระมาตุรงค์	เจ้าเร่งสงสัย	ด้วยสองอรไท	เจ้าพากันมา

^{๕๔} ขงคา หมายถึง คำสั่ง, คำพูด

^{๕๕} คัล หมายถึง เฝ้า

๑	จึงนางสาวใช้	เห็นนางทรมวย	กลับมาพารา	
	กับเจ้าจันทคาร	ประหลาดแก่ตา	จึงเอากิจจา	ไปแจ้งคดี
๑	แก่พระบิดุราช	สมเด็จพระบาท	ท้าวธรรมขันตี	
	บัดนี้ทรมชม	นางพรหมจारी	พระอรเทวี	เจ้ากลับคืนมา
๑	หลากหนักที่สุด	มากับบุรุษ	ผู้หนึ่งโสภา	
	บัดนี้เข้าไป	เฝ้าให้มารดา	ขอพระราชา	จงทราบพระทัย
๑	ท้าวธรรมขันตี	ได้ฟังคดี	รำพึงในใจ	
	ว่าพระธิดา	กลับมาเวียงชัย	พระองค์สงสัย	ว่านางมีชู้
๑	จึงให้สาวใช้	ไปบอกหน่อไท	ให้มาทั้งคู่	
	จะได้ไถ่ถาม	นางงามโฉมตรู	เราจะได้รู้	เนื้อความทั้งนั้น
๑	ท้าวธรรมขันตี	จึงให้แต่งที่	ทั้งสองด้วยพลัน	
	ให้เจ้าทั้งสอง	นั่งคนละอัน	ให้นางกำนัล	ไปรับเทวี
๑	สาวใช้รับสั่ง	วิ่งมาละลึง ^{๕๖}	ถึงวังชนนี	
	จึงถวายบังคม	นางพรหมจारी	ว่าพระภูมิ	สมเด็จพระบิดา
๑	ให้เชิญสองเจ้า	ขึ้นไปที่เฝ้า	ปิ่นเกล้าโลกา	
	ฟังสาวศรี	ภูมิลินลา	มาเฝ้าบิดา	ในปราสาทชัย
๑	นางพรหมจारी	เจ้านั่งบนที่	สาวศรีแต่งไว้	
	ฝ่ายพระโพธิสัตว์	รู้อัชฌาสัย	เจ้าไซรมิได้	นั่งบนอาสนะ
๑	ท้าวธรรมขันตี	เห็นพระภูมิ	โฉมงามพอดา	
	จึงถามทรมวย	เป็นโฉมนางพะงา	จงแจ้งกิจจา	บอกให้พ่อฟัง

^{๕๖} ละลึง หมายถึง รีบเร่ง

๑ นางพรหมจารี เจ้าเล่าคดี มาแต่หนหลัง
 บิดาส่งให้ ลูกไปจากวัง อุปราชนั้นตั้ง ให้เป็นมเหสี

๑ ครองพระกำนัล อยู่ได้เจ็ดวัน ไปเสียบบุรี
 ไปเห็นลูกสาว ยายปารีสุทธิ เนื้อความทั้งนี้ เหมือนหนหลังมา

๑ นางทูลปิตุราช เหมือนเล่าจันทคาร ที่ฝั่งคองคา
 เนื้อความเหมือนกัน ครั้นจะพรรณนา แต่หนหลังมา ซ้ำท่วงทีไป

๑ ท้าวธรรมขันตี ได้ฟังคดีบุตรี มีความสงสัย
 เจ้ามาสองคน แต่หนทางไกล ตัวเจ้าเล่าไชรั เป็นกษัตริย์

๑ ตกเนื้อมือชาย ลูกรักย่ออาย จงบอกคดี
 ได้สมัครสังวาส จันทคารนี้ เป็นพระสามี เจ้าแล้วฤไฉน

๑ นางพรหมจารี จึงทูลภูมิ ให้ทราบพระทัย
 เจ้าจันทคาร มีอชฌาสัย นอนทางกลางไพร ด้วยกันสองรา

๑ เห็นว่าไม่ควร ที่จะลามลวน สมเสพกามา
 นอนผินหลังให้ มิได้นำพา ลูกแกลิ่งเจรจา ชวนชิตพิศสมัย

๑ เจ้าไม่หยาบหยาม จะทำลวนลาม ตามอำเภอใจ
 บิดามารดา ไม่มายกให้ เจ้าไม่นอกใจ บิตุเรศชนนี

๑ ได้ต้องกายา แต่เมื่อเหาะมา ในกลางวิถี
 นอนอยู่กลางป่า ได้หลายราตรี เจ้าจันทคารนี้ มิได้ต้องกาย

๑ ท้าวธรรมขันตี ครั้นแจ้งคดี แห่งนางโฉมฉาย
 จึงถามนวนายภู จันทคารฤสหาย ว่าเจ้าโฉมฉาย อยู่บ้านเมืองใด

๑ มาไยในป่า จึงพบฉายา ที่กลางพงไพร
 จงบอกแก่เรา ให้มาเข้าใจ เจ้ามาแต่ไหน บอกให้รู้รา

๑ เมื่อนั้นโพธิสัตว์	จึงสำแดงอรรถ	แก่พระราชา	
เล่ามาแต่หลัง	จนถึงอวสา	ตั้งพรรณนามา	แล้วแต่หนหลัง
๑ บรมกษัตริย์	ครั้งได้ฟังอรรถ	ตรัสมาโดยหวัง	
อาสนะนั้นไซ้ไร	ใยเจ้าไม่นั่ง	เราแกลังแต่ตั้ง	เจ้านั่งเถิดนา
๑ จึงเจ้าจันทคาร	กราบทูลพระบาท	โดยความสัจจา	
ด้วยว่านางนาฏ	เจ้าเป็นขัตติยา	นั่งเหนืออาสนา	นั่นจึงบังควร
๑ ข้าพเจ้านี้ไซ้ไร	ทุกตะ ^{๕๗} เชิญใจ	จึงไม่ลวนลาม	
ครั้นจะขึ้นนั่ง	นั้นไม่บังควร	มิได้ลามลวน	นั่งที่กษัตรา
๑ สมเด็จพระบาท	ว่าเจ้าจันทคาร	รู้ชัฒมาสัย	
จึงอุ้มภวนัย	นั่งเหนืออาสนา	มีความเสนาหา	รักใคร่กุมาร
๑ เรื่องนี้ยกไว้	จะกล่าวบทไป	ราชทูตถือสาร	
สิ้นนายยังอยู่	ครั้งรู้อาการ	ว่านางนงคราญ	เจ้ากลับขึ้นมา
๑ ครั้นเพลาเช้า	ราชทูตขึ้นเฝ้า	แล้วทูลกิจจา	
นางพรหมจารี	บัดนี้กลับมา	ทรงพระกรุณา	จะโปรดประการใด
๑ สมเด็จพระบาท	มีพระโองการ	ตรัสมาทันใจ	
บัดนี้ธิดา	กลับมาเวียงชัย	มิใช่อรไท	เจ้ามาแต่ตัว
๑ เจ้ามาด้วยคู่	เราจงใจอยู่	ที่ท้าวประสงค์	
ท่านเอาเนื้อความ	ไปทูลพระองค์	บอกท้าวตามตรง	อย่าได้สงสัย
๑ ราชทูตถือสาร	รับพระโองการ	ทูลลาคลาไคล	
ลงสู่นาวา	ออกเกณฑ์ไป	ออกจากเวียงชัย	มาในนที

^{๕๗} ทุกตะ หมายถึง ยากจน, เชิญใจ

๑ ยานี

๑ ราชทูตออกเกรา	จึงพระเจ้าธรรมขันธ์
ตรัสสั่งแก่เสนี	ให้ตบแต่งเครื่องทั้งปวง
๑ อุปภิเชก ^{๕๘} ทั้งสอง	ให้ครอบครองซึ่งเมืองหลวง
อันการสิ้นทั้งปวง	ให้สำเร็จในเจ็ดวัน
๑ อำมาตย์รับสั่งท้าว	จึงก้มเกล้าอภิวัน
หมายเวร ^{๕๙} เร่งเกณฑ์กัน	ให้ทันการสยุมพร
๑ ครั้นว่าได้ฤกษ์เอก	อุปภิเชกสองบังอร
พระยาอยู่สลอน	จึงอวยพรสวัสดิ์
๑ ให้เจ้าครองสมบัติ	เป็นกษัตริย์เรื่องฤทธิ
ครอบครองพระบุรี	อย่าได้มีซึ่งโรคา
๑ พระเดชจงฟังเฟื่อง	ให้ฤเลื่องทุกพารา
ทั้งร้อยเอ็ดพญา	มาก้มเกล้าถวายกร
๑ แม่นว่าหมู่ข้าศึก	พิลึกมาจะราญรอน
พ่ายแพ้พระภูธร	ฤขจรทุกกรุงไกร
๑ ครั้นแล้วโพธิสัตว์	ครองสมบัติด้วยทราวมวัย
สมสนิทพิสมัย	เป็นผาสุกทุกเวลา
๑ เจ้าครองพระสนม	เป็นบรมสุขา
ไม่มีซึ่งโรคา	พระราชาสำราญใจ

^{๕๘} อุปภิเชก หมายถึง พิธีการสงฆ์บำรุงรักษา ในคราวมงคลสมรส ราชภิเชก

^{๕๙} หมายเวร หมายถึง ทำหน้าที่สอดแนม

๑ จึงมีคำโจทย์ถาม	ด้วยเนื้อความยังสงสัย
ว่านางผู้ทราเมีย	เป็นฉันทัดต้องลวยแพ
๑ อาจารย์ผู้รู้กรรม	จึงกล่าวคำว่าโดยแท้
ว่านางคนนี้แล	แต่บุพชาติ ^{๖๐} ปางหลังมา
๑ เป็นลูกสาวเศรษฐี	พรหมจารีเลี้ยงวิฬาร์
ครั้นเข้าเป็นเพลา	นางฉายากินอาหาร
๑ นางให้โภชนา	แก่วิฬาร์มีพันนาน
กินแล้วแมวสาธารถ	ยังร้องอ้อนจะกินปลา
๑ นางนั้นจึงซึ้งโกรธ	ให้ลงโทษแก่วิฬาร์
จึงใช้ให้ทาสา	ทำแพหยวกมาด้วยไว
๑ นางโกรธกริ้วโกรธา	แก่วิฬาร์นั้นเหลือใจ
ให้เอาแมวนั้นไซ้	ลวยแพไว้ในสระศรี
๑ แต่เข้าค้ำแล้ว	นางน้องแก้วผู้บุตรี
คิดถึงวิฬาร์	นางเทวีคั้นเอามา
๑ เลี้ยงดูไปดั่งเก่า	กรรมนั้นเล่าติดตามมา
เพราะทำแก่วิฬาร์	มาชาตินี้ต้องลวยแพ
๑ นางพรหมจารี	กรรมเจ้ามืออย่างนี้แล
อาจารย์ผู้รู้แท้	ท่านกล่าวแก้ตามบาลี
๑ ราชทูตถือสารตรา	แต่ออกมาจากบุรี
เดือนหนึ่งถึงกรุงศรี	เวสาลีพระเวียงชัย

^{๖๐} บุพชาติ หมายถึง ชาติก่อน

๑ ครั้นถึงจึงเข้าเฝ้า	พระผ่านเกล้าแล้วทูลไช
คดีอันมีใน	ข้อเนื้อความแต่หนหลัง
๑ ท้าวภาวินบพิตร	ครั้นแจ้งกิจพระทัยหวัง
อกุศลมากำบัง	ให้มีตมอันทำการ
๑ บังเกิดโลโหมมาก	ด้วยไพเราะอันเผาผลาญ
จึงมีพระโองการ	ให้ราชทูตกลับคืนไป
๑ ทูลแก่พระภูมี	ธรรมชั้นตื้นอันเป็นใหญ่
แม่นให้นางทราวม้วย	มาทางพระไมตรี
๑ ถ้าแม่นให้นางแก้ว	ส่งมาแล้วก็ตามที
ไมให้นางเทวี	จะทำศึกพิลึกไป
๑ ท่านจงเอาข่าวสาร	ไปแจ้งการอย่างอนใจ
เร่งออกสำเภาไป	ไปให้ได้เนื้อความมา
๑ ราชทูตผู้ถือสาร	ลาภูบาลออกเขตตรา
เดือนหนึ่งถึงพารา	อนุราชพระบุรี
๑ ราชทูตจึงเข้าเฝ้า	ทูลพระเจ้าธรรมชั้นดี
ตามมูลคดี	แก้ท่านท้าวทุกประการ

๑ สุรางคนางค์ ๒๘

๑ เมื่อนั้นภูมี	ท้าวธรรมชั้นดี	ครั้นแจ้งข่าวสาร	
มาถึงสองครั้ง	เรานี้ขัดสน	เป็นพันกำลัง	ด้วยว้าร้อยชั่งลูกฝวนางมี
๑ ท่านจงไปถาม	ให้รู้แจ้งความ	ว่าร้ายกับดี	
ไต่ยินแก้หู	ให้รู้ท่วงที	นางพรหมจารี	จะว่าฉันใด

๑ ท้าวให้พนักงาน	นำผู้ถือสาร	ไปเฝ้าอรไท	
จึงพาราชทูต	นั้นมาทันใจ	เฝ้านางทราวม้วย	นางพรหมจารี
๑ เมื่อนั้นเยาวมาลย์	เห็นผู้ถือสาร	จึงมีเสาวนีย์	
ถามราชบุรุษ	ราชทูตทั้งสี่	ว่าท่านทั้งนี้	มาแต่เมืองใด
๑ ราชทูตถือสาร	ทูลแก่นางคราญ	ให้ทราบพระทัย	
พญากาวิน	เป็นปิ่นภพไกร	ครองพระเวียงชัย	เมืองเวสาลี
๑ ท้าวมี่พระทัย	รำจวนครวญใคร่	จงรักภักดี	
ด้วยว่าบริรักษ์	นางอัครมเทสี	ของพระภูมี	นั้นมาม้วยมร
๑ บรมกษัตริย์	ครองราชย์สมบัติ	แต่องค์ภูธร	
ไม่มีอัครเรศ	ภูเบศอวรณ์	จงจำเริญพร	อันเป็นมงคล
๑ มาถึงท้าวน้อง	จะเชิญไปครอง	พิภพมณฑล	
เป็นมเหสีเอก	อุปภิเชกนิมล	เป็นใหญ่กว่าคน	สิ้นทั้งปรางค์ศรี
๑ พระสนมกำนัล	แปดหมื่นสี่พัน	มอบให้ด้วยดี	
อยู่ในโอวาท	พระราชเทวี	เป็นยอดนารี	ที่สุดแก่นาง
๑ เมื่อนั้นวรนุช	ตอบราชบุรุษ	มาในท่ามกลาง	
ท้าวอวยพรมมา	ให้ผิดท่าทาง	กษัตริย์แต่ปาง	ก่อนนั้นไม่มี
๑ เหมือนท้าวกาวิน	น้ำใจเดือดดั้น	กระสันโลกีย์	
บอกให้รู้ตัว	ว่าผัวนางมี	ยังมาเข้าซี้	บัดสิ้นกนกนา
๑ บอกแล้วไม่ฟัง	คือตันทุรัง	โอหังเจรจา	
ไม่อยู่ในธรรม	หน้าดำเหมือนกา	มัวเมาตมทา	พญาจัญไร
๑ ใจบาปหยาบหยาม	เห็นท่านงาม	คิดหวังตั้งใจ	
จะเอาผัวเก่า	เราไปเสียไหน	จะรับเอาไป	ครองพระบุรี

๑ พญาใจบาป	ลาปลั่งจ้วงจาบ	ทำผิดประเวณี	
จะตกลงไป	ในอเวจี	ราชทูตทั้งสี่	ท่านกลับไปพลัน
๑ เอาถ้อยคำเรา	ไปทูลแก่ท้าว	ให้สิ้นทุกอัน	
เหมือนคำเราว่า	พญาว่าท่าน	เห็นแก่เท่านั้น	กระสันโลกีย์
๑ ท่านเร่งกลับไป	ทูลแก่ท้าวไท	เราไม่ไยดี	
อันว่าสมบัติ	เมืองเวสาลี	ว่าตัวเรา	มิได้ปรารถนา
๑ ราชทูตทั้งสี่	รับพระเสาวนีย์	แล้วกราบทูลลา	
ออกมาจากวัง	ลงยังเกศรา	ออกสำเภามา	จากพระเวียงชัย
๑ ราชทูตไปแล้ว	จึงนวลนางแก้ว	เจ้าไม่ไว้ใจ	
รู้ว่าบุรี	จะมีเหตุใหญ่	จะเกิดเหตุใหญ่	เพียงแท้แลนา
๑ เร่งให้ขับต้อน	บ้านป่าเมืองดอน	กวาดต้อนเข้ามา	
หัวเมืองน้อยใหญ่	อย่าให้อยู่ช้า	ขับไล่เข้ามา	ไว้ในนคร
๑ เสนารับสั่ง	แต่งสารละล้ง	ออกไปกวาดต้อน	
บ้านนอกคอกนา	หาหาบหาคอน	บ้านป่าเมืองดอน	ขับต้อนเข้ามา
๑ เกณฑ์นางกษัตริย์	แสนหนึ่งให้หัด	รำเรียนวิชา	
ในศิลปศาสตร์	ชำนาญศาสตรา	เวทย์มนต์คาถา	แคล้วคลาดอยู่คง
๑ นางขัตติยราช	เรียนศิลปศาสตร์	ทั้งแสนองค์	
ชำนาญอาวุธ	ต่อยุทธ์ณรงค์	ทั้งอยู่ทั้งคง	ชำนาญสงคราม
๑ แสนองค์นงนุช	ในเครื่องสรรพยุทธ์ ^{๖๑}	มิได้เกรงขาม	
รู้สู้รู้ถ้วน	กระบวณสงคราม	ชนช้างกลางสนาม	ไม่เข็ดขามใคร

^{๖๑} สรรพยุทธ์ คือ สัประยุทธ์ หมายถึง รบพุ่งชิงชัยกัน

๑ นางพรหมจารี	สั่งแค้นตรี	ให้ตระเวนไป	
เที่ยวสอดแนมดู	ศัตรูหมู่ภัย	กองตระเวนเกณฑ์ไป	สุดแดนพารา
๑ ในเมืองให้แต่ง	ประดับประแดง	ขอבחันธ์เสมา	
หอรบเชิงเทิน	เนินแท่นปิ่นผา	ที่ไหนคร่ำคร่า	เร่งทำให้ดี
๑ ปีนใหญ่ใส่ป้อม	เตรียมไว้ให้พร้อม	รอบพระบุรี	
ให้บอกรู้พล	พหลมนตรี	อย่าให้จรลี	ไปหนทางไกล
๑ ว่าพระบุรี	เมืองแห่งเรานี้	เห็นจะมีภัย	
อย่าให้มุลนาย	จับจ่ายข่าวไพร่	ไปหนทางไกล	ถึงสามราตรี
๑ ราชทูตนั้นเล่า	แต่ออกสำเภา	มาในนี้	
มาได้เดือนหนึ่ง	ถึงเวสาลี	พากันทั้งสี่	เข้าเฝ้าทรงธรรม
๑ สี่นายทูลสาร	แก่พระภูบาล	กลางธารกำนัล ^{๖๒}	
ตามคำฉายา	สั่งมาทุกอัน	หยาบซ้ำสากัณฑ์	ตามถ้อยคำนาง
๑ นางว่าเท่าไร	สี่นายทูลไ้	มิได้อำพราง	
ถ้อยคำหยาบคาย	มากมายหลายอย่าง	ทูลแจ้งในกลาง	เสนามนตรี
๑ กาวินราชา	ครั้นแจ้งกิจจา	โกธธาแสนทวี	
คูคูลินลม ^{๖๓}	อิพรหมจารี	จะสิ้นชีวี	ยังไม่รู้ตัว
๑ เหม่อปากกล้า	กล่าวถ้อยคำมา	อวดว่ามีผิว	
ทำอหังกา	ไม่มาเกรงกลัว	กูจะตัดหัว	เสียไปไว้ประจาน
๑ ท้าวทำสิงหนาท	กระเทิบพระบาท	ตบพระหัตถ์ฉาดฉาน	
โกรธว่าถ้อยคำ	นางรำประจาน	ดั่งเพลิงเผาผลาญ	ทั่วทั้งกายา

^{๖๒} กำนัล หมายถึง หญิงสาววัง มีหน้าที่รับใช้พระมหากษัตริย์ เรียกว่า นางกำนัล

^{๖๓} ลินลม หมายถึง ถ้อยคำที่คมคาย, สำนวน

๑ จะยกทัพไป	จับเอาตัวมัน	อีคนปากร้าย	
ตักน้ำล้างตีน	กษัตริย์ทั้งหลาย	ให้ได้ความอาย	แก่ชาวเมืองหลวง
๑ จึงมีบัญชา	สั่งแก่เสนา	สิ้นทุกกระทรวง	
เมืองวังคลังนา	วังหน้าวังหลวง	เกณฑ์ทัพทั้งปวง	มาให้พร้อมกัน
๑ ทั้งเวรเกณฑ์ไป	หัวเมืองน้อยใหญ่	ที่ในเขตชั้น	
สามหมื่นพารา	ให้มาพร้อมกัน	ทหารตัวกลั่น	สรรเอาแต่ดี
๑ เอาแต่สักัน	เรียวแรงแข็งขัน	เข้าในบัญชี	
ให้ได้สิบแปด	อักโขภณี	เร่งให้สัสดี	ทำบัญชีมา
๑ สัสดีจ่ายเลข	เมืองโทเมืองเอก	เมืองตรีจัตวา	
เมืองขึ้นเมืองออก	เมืองนอกเมืองนา	พิการชรา	สูงอายุอย่าเอา
๑ เอาแต่ฉกรรจ์	อาจองค์คงกระพัน	ฟันแทงไม่เข้า	
แลเห็นศัตรู	วิ่งพुरुเข้าเอา	เสื่อป่าแมวเครา ^{๖๔}	เลือกเอาแต่ดี
๑ สามหอกเจ็ดหอก	ที่เข้าที่ออก	หลอนหลอกไพร่	
กองแล่นเริงแรง	คำแห่งฤทธิ	กองชัยคนดี	สืบข่าวราชการ
๑ เริงกะเกณฑ์เอา	ไอยราพวกหนึ่งเล่า	มันเป็นคนพาล	
ซื้อสอซื้อเสียด	ซื้อเกียรจราชการ	ประสมประสาน	เข้าอยู่วัดวา
๑ ยังพวกหนึ่งเล่า	กินเหล้าเมาเมา	แล้วอวดวิชา	
ว่ากูสันทัด	อาพัตสุรา ^{๖๕}	หอกดาบคมกล้า	ไม่มากินเรา
๑ เห็นได้ท้วงที	ทำเขาเล่นหนี	ไล่กระโจมเอา	
ครูให้ประสิทธิ	แทงผิดไม่เข้า	ไอพวกหนึ่งเล่า	อวดความรู้ตน

^{๖๔} เสื่อป่าแมวเครา คือ เสื่อป่าแมวเขา หมายถึง กองทหารโบราณ มีหน้าที่สอดแนมและช่มคอยดักตีข้าศึกเพื่อตัดเสบียงอาหาร

^{๖๕} อาพัตสุรา หมายถึง เสกเหล้ากินเพื่อให้คงกระพัน

๑ ปีน้อยปีใหญ่	ยิงมาเท่าไร	ให้เป็นท่าฝน	
เข้าแอบต้นไม้	มิได้ถูกตน	ภูประจัญ	มาแล้วหลายที
๑ ยังพวกหนึ่งเล่า	มันเป็นคนเก่า	กำบังมันดี	
ลักเอาลับหลัง	ไม่เห็นสักที	ไอ้คนเหล่านี้	เร่งเกณฑ์มันมา
๑ เกณฑ์เอกษัตริย์	แสนหนึ่งสั้นตัด	เร่งรัดโยธา	
เครื่องสัพพุทธ์	อาวุธนานา	ถือเครื่องศาสตรา	ให้ครบมือกัน
๑ ธนุกำชาบ ^{๖๖}	ถือหอกถือดาบ	โล่เขน ^{๖๗} สารพัน	
ถือตั้ง ^{๖๘} ถือตรี	กระบี่เกาทัณฑ์ ^{๖๙}	โตมร ^{๗๐} ศรคัน	เกณฑ์ตามกระบวน
๑ ปีน้อยปีใหญ่	ล้วนแหลนแพนชัย	ดูให้สมควร	
ไอ้แขกกริชยาว	พวกลาวถือทวน	พวกจีนกับยวน	ถือ้าวยาวรี
๑ พลช้างพลม้า	รจัดหัตถา	เสนามนตรี	
เกณฑ์ล้วนสิบแปด	อักโขเกณฑ์ ^{๗๑}	พร้อมแล้วเสนี	จึงกราบทูลสาร
๑ เกณฑ์ทัพพร้อมแล้ว	ขอทูลพระแก้ว	จงทราบพยาน	
พญาภาวีน	ปรีเปรมเกษมศานต์	สมเด็จจุฑบาล	ตรัสถามโหรา
๑ ตาโหราจารย์	ดูในฤกษ์ผา	วันยามเพลา	
วันใดคืนใด	จะได้ฤกษ์ผา	จะยกโยธา	ยาตราทวยหาญ
๑ เมื่อนั้นโหรา	ดูในลักณา	ชั้นชาอากาศ	
เห็นว่าอึดคัด	จึงทูลตัดทาน	พระเคราะห์จุฑบาล	ร้ายนักเหลือใจ

^{๖๖} ธนุกำชาบ หมายถึง ธนุอาบยาพิช

^{๖๗} เขน หมายถึง เครื่องป้องกันศัสตราวุธ รูปกลมคล้ายกระทะ ทำด้วยโลหะ ด้านหลังมีห่วงสำหรับสอดแขนและมือจับ

^{๖๘} ตั้ง หมายถึง เครื่องถือสำหรับป้องกันศัสตราวุธ รูปคล้ายกาบกล้วย, โบราณใช้ว่า ดั้ง ก็มี

^{๖๙} เกาทัณฑ์ หมายถึง ธนู

^{๗๐} โตมร หมายถึง อาวุธสำหรับชั้ด, หอกชั้ด

^{๗๑} อักโขเกณฑ์ หมายถึง จำนวนน้อยอย่างสูง คือ ๑ มีศุนย์ตาม ๔๒ ตัว

๑ จะเสียโยธา	พระเดชเดชา	จะถดถอยไป	
สตรีซึ่งโกรธ	จะทำโทษภัย	จะอัปราชัย	แต่ไม่มรณา
๑ จะได้ความทุกข์	ไม่มีความสุข	จะทนทุกข์	
ปีหน้าจึงไป	ได้สมปรารถนา	ปีนี้ย่ำตรา	จะเสียท่วงที
๑ ท้าวทรงพระสรवल	ว่าไยไม่ควร	สงครามเท่านั้น	
โยธาสิบแปด	อักโขเกษี	อนุราชบุรี	จะเป็นจูลไป
๑ สามหมื่นบุรี	ยากยิ่งกว่านี้	ยังปราบลงได้	
ท้าวธรรมขันตี	ฤทธิเป็นไฉน	ศึกครั้งนี้ไซ้	ดังไปจับปลา
๑ จะให้ทหาร	เข้าบุกรุกราน	ปล้นเอาพารา	
ถ้าจะรบกัน	มีทันพริบตา	ว่าแล้วเสด็จมา	เข้าที่สระสรง
๑ ทรงสุธารส	หอมฟุ้งปรากฏ	ตระหลบอบองค์	
ทรงภูษาชิต	วิจิตรบรรจง	สังวาลย์ท้าวทรง	ทองแนมแกมนิล
๑ มงกุฎกฤษณทล	เลิศล้ำอำพล	สร้อยสนรุจี	
สะอึ้งประดับ	ด้วยทับทิมสี	แต่ล้วนมณี	ด้วยสีโมรา
๑ ทับทรวงชายแครง	รัศมีสีแสง	ดังจะแข่งสุรียา	
สอดใส่เนาวรัตน์	นิ้วพระหัตถ์ซ้ายขวา	เสร็จแล้วมีข้า	สั่งเสนาใน
๑ เร่งให้ทัพหน้า	ยกพลโยธา	ยাত্রาคลาไคล	
ยิงปืนลั่นซ้อง	โห่ร้องเอาชัย	ทัพหน้าคลาไคล	ออกจากบุรี
๑ ปีกซ้ายปีกขวา	ยกกระบัดเกียกกาย	มุ่งหมายไฟรี	
แมวเขาเสือป่า	แคล้วคลาดฤทธิ	กองแสนคนดี	ยกไปตามกัน

๑ ฅบั้ง

๑ เมื่อนั้นกาวันทรงธรรม์

เสด็จขึ้นเกยบรร

จึงทรงพญาคชสาร

๑ เกณฑ์หัดแห่แต่ด่าน

นำเสด็จภูบาล

ออกจากทวารพารา

๑ แวดวังจตุรงค์บาทา

โห้ร้องสามลา

แล้วให้ยิงปืนสามครา

๑ คชสารชาญชัยฤทธา

หมอควาญหาญกล้า

โยธาก็มาอื้ออึง

๑ ได้ฤกษ์ลั่นฆ้อง บ่ หึง

เสียงดั่งหึงหึง

แตรสังข์ประดั่งวงเวง

๑ คชสารหาญกล้า บ่ เกรง

เงงจากล้าเอง

จำย่ำจะยี่สงคราม

๑ แก่ล้ากล้าไม่มาเกรงขาม

ชำนาญสูงคราม

จะหักจะโหมกระโจนแทง

๑ ซีมซาบอบมันเรียวแรง

ออกไล่ที่มแทง

พิฆาตประหารไพรี

๑ ทั้งแสนกษัตริย์อธิบดี

ทรงคชหัตถ์

ทั้งแสนพระองค์เสมอกัน

๑ ซ้ายขวาหน้าหลังทรงธรรม์

พร้อมด้วยพลชั้น

สะเทือนสะท้านธรณี

๑ เร่งรัดจตุรงค์มนตรี

มาโดยวิถี

เดือนหนึ่งก็ถึงปลายแดน

๑ หยุดทัพยั้งพลแสน	ตั้งอยู่ปลายแดน
ตรัสสั่งเสนาีรี้พล	
๑ ให้เกณฑ์ตัวนายสี่คน	ให้คุมรี้พล
ไปให้ครบทั้งสี่นาย	
๑ ไปทั่วหัวเมืองทั้งหลาย	อำมาตย์สี่นาย
ก็ไปทั้งสี่ทิศา	
๑ เทียวไปนอกคอกนา	ทั้งสี่ทิศา
มิได้จะมาพบคน	
๑ เทียวไปทั่วทุกตำบล	ไม่เห็นผู้คน
เห็นแต่เรือนเล่าเปล่าตาย	
๑ ไม่ได้เห็นผลต้นปลาย	อำมาตย์สี่นาย
ก็ชวนกันกลับขึ้นมา	
๑ กราบทูลสมเด็จพระราชา	สี่นายนี้
เทียวไปทั่วทุกตำบล	
๑ มิได้พานพบผู้คน	ข้าพเจ้าเทียวจน
สิ้นทั้งป่าเมืองดอน	
๑ ทำวธรรมขันตีภูธร	ทำวให้กวาดต้อน
ครอบครัวเข้าในพารา	
๑ พญาภาวินราชา	ได้ฟังเสนา
ให้ยกโยธาคลาไคล	
๑ กองตระเวนแห่งนางทรมวย	คอยดูเหตุภัย
ก็แจ้งว่าพวกไพร่	

๑ ยกมาในป่าพงพี	มากมายพันที่
อเนกอนันต์คณนา	
๑ จึงเอาเนื้อความเข้ามา	กราบทูลราชา
แล้วทูลนางพรหมจารี	
๑ ไปตระเวนได้เห็นท่วงที	บัดนี้ไพร่
เข้าศึกพิลึกมาใน	
๑ ไร้พลเคลื่อนกล่นในไพร่	ประมาณนับได้
สืบแปดอักโขเหนื	
๑ เมื่อนั้นนางพรหมจารี	จึงมีเสาวนีย์
เร่งพลให้ขึ้นเชิงเทิน ^{๗๒}	
๑ ตรวจตราอย่าได้ละเมิน	ลากปืนขึ้นเนิน
ใส่ไว้ทุกช่องเสมา	
๑ ตั้งกระหะคั่วทรายหนักหนา	ให้รอบพารา
ที่บนเชิงเทินกำแพง	
๑ นั่งยามตามเพลิงทุกแห่ง	จงรอบกำแพง
ให้พร้อมทั้งเครื่องศาตรา	
๑ ปิดทวารขานยามเวลา	นายประตุนั้นหนา
ให้เร่งรักษาพระทวาร	
๑ พญาภาวินภูบาล	เร่งให้ทวยหาญ
ทัพหน้าให้ยกเข้าไป	

^{๗๒} เชิงเทิน หมายถึง ดินที่สูงขึ้นเสมอด้านหลังกำแพงเมือง ลาดเอียงประมาณ ๔๕ องศา สำหรับไพร่พลขึ้นตรวจการณ์หรือต่อสู้ข้าศึก

๑ ทัพทหลวงรีบริรณพลไกร	ติดตามกันไป
บัดใจก็ถึงพารา	
๑ สั้งให้ทหารซ้ายขวา	เข้าปล้นพารา
เพลานี้ว่าย่านาน	
๑ เสนารับสั่งโองการ	บรรดาทหาร
รีพลเข้าปล้นนคร	
๑ ช้างม้าโยธาสลอน	อาชาภูธร
เข้าปล้นพระนครทันใจ	
๑ บ้างปืนกำแพงเข้าไป	บ้างยิงปืนไฟ
บ้างเข้าที่ตรงพระทวาร	
๑ โยธาแห่งนางเยาวมालย์	รักษาหน้าด่าน
ที่บนเชิงเทินพารา	
๑ คั้วทรายโปรยปรายลงมา	ถูกต้องโยธา
มีอาจจะรอเข้าไป	
๑ บ้างยิงปืนน้อยปืนใหญ่	ปืนกำแพงเข้าไป
มิได้ถอยหลังออกมา	
๑ ขึ้นบนเชิงเทินนั้นหนา	น้ำร้อนก้อนศิลา
บ้างทิ้งบ้างสาตงุ่นวาย	
๑ ถูกต้องโยธาทั้งหลาย	อกคว่ำปางตาย
ถลกถลากทั้งตน	
๑ ไม่อาจจะทานทน	กลับมาบัดดล
จึงทูลแก่พระภูมิ	

๑ โยธาทำวธรรมขันตี	มันมีฤทธิ์		
แก้ล้าล้าสามารถเหลือใจ			
๑ รบพุ่งมิได้หวาดไหว	สามลพลไกร		
เข้าไปมิได้กลับมา			
๑ เมื่อนั้นกาวินราชา	กรีวโกรธโกรธา		
จึงสั่งแก่เสนาใน			
๑ เกณฑ์ทัพให้ล้อมเวียงชัย	ตั้งค่ายรายไป		
ให้ได้เจ็ดชั้นมั่นคง			
๑ เสนารับสั่งพระองค์	ตรวจตราจตุรงค์		
กองทัพให้ล้อมเวียงชัย			
๑ ไม่ให้ชาวเมืองคลาไคล	ตั้งค่ายรายไป		
เจ็ดชั้นแล้วตั้งพลับพลา			
๑ คบเพลิงสว่างเวหา	แสงเครื่องศาตรา		
หอกดาบศรแปลบปลาบอัมพร			
๑ สรุจกนางค์ ๒๘			
๑ เมื่อนั้นภูมินทร์	ท่านท้าวกาวิ	สมเด็จพระ	
ท้าวให้โยธา	ล้อมพระนคร	รอบแล้วภูธร	ค่อยสำราญใจ
๑ จึงเอาเชือกมา	เสกด้วยมนตรา	พระเวทย์เรื่องไกร	
ให้เป็นพญา	นาคาเติบโตใหญ่	สั่งให้เข้าไป	ในพระบุรี
๑ ขึ้นอยู่บนปรางค์	จมัดเอานาง	พรหมจारी	
ออกมาให้ได้	เร็วไปบัดนี้	จึงพญานาคี	เข้ามาทันใจ

๑ อยู่บนปราสาท	เจ้าจันทคาร	ไม่ไว้พระทัย	
เอาแก้วทิพย์เนตร	อมเข้าทันใจ	พิจารณาไป	เห็นนาคนาคี
๑ อยู่บนปราสาท	จึงบอกนุชนารถ	นางพรหมจารี	
ว่าทำวาทิน	สำแดงฤทธิ์	ใช้นาคนาคี	มาอยู่ในปรางค์
๑ เห็นแล้วเทวี	นางพรหมจารี	เอาฉลองพระองค์มา	
เสกด้วยพระเวท	วิเศษนักหนา	เป็นพญาปักษา	สำแดงฤทธิ์
๑ จับพญานาคราช	ด้วยฤทธิ์อำนาจ	พญาราชปักชี	
คาบเอานาคนั้น	ลงมาทันที	นางพรหมจารี	เอาไม้ตีลง
๑ เดชะพระเวท	นาคนั้นกลับเพศ	เป็นเชือกคินจ	
นางแก้วเวทย์ได้	ด้วยใจประสงค์	แพ้นางโฉมยง	ครั้งหนึ่งแลนา
๑ กาวินธิดา	คอยทำนาคราช	ได้สามวันมา	
หาเห็นกลับไม่	หลากใจนักหนา	คนดีจะมา	แก้เสียซึ่งมนต์
๑ จึงอ่านคาถา	อันหนึ่งเล่าหนา	นั้นเป็นท่าฝน	
ให้เป็นถ่านเพลิง	ตกลงมาบัดดล	ถูกต้องผู้คน	ร้อนรนนักหนา
๑ นางอ่านพระมนต์	ให้เป็นท่าฝน	อันใหญ่ตกมา	
ให้กองถ่านไฟ	ดับไปมิช้า	จนทั้งพารา	ค่อยสำราญใจ
๑ กาวินธิดา	สมเด็จพระบาท	มาอัปราชัย	
ได้ถึงสองครั้ง	คลุ้มคลั่งพระทัย	ทำวคิดแก้ไข	ในพระปัญญา
๑ จึงให้พลไพร่	ไปเก็บใบไม้	มาให้นักหนา	
จึงอ่านพระเวทย์	วิเศษมนตรา	เป่าลงสามครา	ให้เป็นเหลืออบยุง

๑ อีกทั้งร้าน ^{๗๓}	เข้ามาประหาร	ฝูงคนทั้งกรุง	
มากมายไม่น้อย	ร้อยฝูงพันฝูง	กัดคนทั้งกรุง	ให้ทันเวทนา
๑ ฝูงคนทั้งหลาย	ร้อนรนชวนชวาย	จะวายชีวา	
สุ่มฟันสุ่มไฟ	วุ่นวายนักหนา	คนทั้งพารา	ไม่เป็นสมประดี
๑ พาลูกพาหลาน	เข้ามุงเข้ามาน	เป็นการสังคลี	
เล็กเล็กตกใจ	ร้องไห้อิ่งมี	ชวนกันวิ่งหนี	เข้ามุงวุ่นวาย
๑ จิงนางฉายา	อ่านพระมนตรา	เป็นสัตว์ทั้งหลาย	
แมงป่องจิ้งจก	คางคกมากมาย	ประหารสัตว์ร้าย	เหลือบยุงทั้งปวง
๑ สาบสิ้นสูญหาย	ฝูงคนทั้งหลาย	สิ้นทั้งเมืองหลวง	
ค่อยมาเป็นสุข	สิ้นทุกข์กระทรวง	ชาวเมืองทั้งปวง	ค่อยมาสำราญ
๑ กาวินท้าวไท	แต่อัปราชัย	แก่นางนงคราญ	
ได้ถึงสามครั้ง	คลั่งคลั่งรำคาญ	ท้าวจึงอ่าน	พระเวทย์คาถา
๑ เป็นเมฆอันใหญ่	มีดกลุ้มคลุ้มไป	ครอบทั้งพารา	
อาวุธทั้งหลาย	โปรยปรายลงมา	ถูกชาวพารา	เจ็บปวดมากมาย
๑ ลางคนลำปาก	ล้มตายมายมาก	ร้อนรนชวนชวาย	
ระส่ำระสน	มีดমনใจหาย	ร้องไห้วุ่นวาย	ทั่วทั้งกรุงศรี
๑ จีงองค์อัครเรศ	เล็งเห็นเหตุ	รู้ว่าไฟรี	
แกลิ่งแผลงเภทฤธา	ทำมาทั้งนี้	จิงนางเทวี	อ่านพระมนตรา
๑ เป็นพายุใหญ่	พัดเมฆหายไป	ทั้งสี่ทิศา	
พัดเข้ามาเล่า	หอบเอาศาสตรา	อาวุธนานา	นั้นสาบสูญไป

^{๗๓} ร้าน หมายถึง ชื่อหนอนมีเสื่อกลางคืน มีขนแข็งคล้ายหนามปกคลุมทั้งตัวหรือเป็นกระจุก ปลายขนมีตอมน้ำพิษเมื่อถูกตัวจะเคาการปวดแสบปวดร้อน

๑ ครั้นสว่างรุ่งเรือง ชาวบ้านชาวเมือง ค่อยมาดีใจ
 พญากาวิน เดือดร้อนพระทัย แต่อัปราชัย คำรบสี่ครั้ง

๑ พญากาวิน พระทัยเดือดร้อน แพบสิ้นชีวัง
 แต่อัปราชัย มาได้หลายครั้ง มีโองการสั่ง กษัตริย์เสนาองค์

๑ เราจะดำดิน เข้าไปทั้งสิ้น ในเมืองโดยจง
 ผุดขึ้นกลางเมือง ทั้งแสนพระองค์ จับนางโฉมยง อีพรหมจारी

๑ ให้สิ้นทั้งนั้น ทั้งพระทรงธรรม ท้าวธรรมขันตี
 ออกมาให้ได้ จากในกรุงศรี ประหารชีวี ให้ถึงความตาย

๑ จึงอ่านพระมนต์ แทรกปฐวีดล ลงใช้โดยหมาย
 จึงนำกษัตริย์ ทั้งแสนผันผาย พระทัยท้าวหมาย ผุดขึ้นกลางเมือง

๑ จันทคาธภูเบศ อมแก้วทิพยเนตร อันมีฤทธิ์เรือง
 เห็นพญากาวิน ดำดินเข้าเมือง จึงบอกบุญเรื่อง นางพรหมจारी

๑ พญากาวิน นำกษัตริย์ดำดิน มาในธรณี
 จะมาผุดขึ้น ในกลางบุรี นางอรเทวี เจ้าอย่าน้อยใจ

๑ นางพรหมจारी ได้ฟังภูมิ อ่านเวทย์ด้วยไว
 เป็นตารางเหล็ก ท้าวทั้งเวียงชัย มิให้พวกภัย มาทำร้าย

๑ ตารางเหล็กไซ้ ท้าวทั้งเวียงชัย อยู่ในกรุงศรี
 สี่ตารางเหล็กไว้ ป้องกันไพร่ จะแยกธรณี อย่าให้ขึ้นมา

๑ แม่น้ำศตวรรษนั้น ฟันด้วยพระขรรค์ อย่าขาดคลาดคลา
 สี่ตารางเหล็กแล้ว นางแก้วกลับมา เข้ายังปราสาทปรา ปราสาทแก้วมณี

๑ กาวินราชา ทั้งกษัตริย์ตรา แสนองค์โดยมี
 ดำดินเข้าไป ถึงในบุรี จึงพระภูมิ จะผุดขึ้นมา

๑ ปะตารางเหล็ก	เติบโตใหญ่ไม่เล็ก	แต่ล้วนเหล็กกล้า	
จึงเอาพระขรรค์	ฟันฟาดมิช้า	ตารางเหล็กนั้นนา	ไม่มาหวั่นไหว
๑ ฟาดฟันหลายที	กาวิณภูมิ	ท้าวอดอ้อนใจ	
พระขรรค์ยับย่อย	ให้น้อยพระทัย	ผูกขึ้นมิได้	พากันกลับมา
๑ ทำการที่ไร	แต่อัปราชัย	ทุกครั้งทุกครา	
ให้แต่งสารไป	ที่ในพารา	ถึงพระราชา	อันครองบุรี
๑ ในสารนั้นว่า	ให้พระผ่านฟ้า	ท้าวธรรมขันตี	
ให้ท้าวตบแต่ง	จัดแจงโยธี ^{๗๔}	เราทั้งสองนี้	ชนข้างกลางสนาม
๑ ทั้งพวกพลชั้น	ใครดีได้กัน	อย่าได้เช็ดขาม	
ให้คนออกชื่อ	ฤชาพระนาม	เราสองสงคราม	ให้สนุกด้วยกัน
๑ แต่งสารมิช้า	ส่งให้เสนา	ถือสารไปพลัน	
เสนานั้นเล่า	รับเอาสารนั้น	ลาพระทรงธรรม	ถือสารเข้าไป
๑ ครั้นถึงราชฐาน	จึงบอกอาการ	เสนาผู้ใหญ่	
เสนาเข้าเฝ้า	จึงพาเข้าไป	เฝ้าพระภูวนัย	ท้าวธรรมขันตี
๑ กราบทูลถวายสาร	จึงพระภูบาล	รับเอาด้วยดี	
ปิ่นเกล้าจักรพาฬ	ทรงอ่านสารศรี	ท้าวธรรมขันตี	แจ้งในพระทัย
๑ แจ้งในสารแล้ว	สมเด็จพระแก้ว	ให้เสนาใน	
เอาสารไปทูล	แก่นางอรไท	เสนาผู้ใหญ่	รับเอาสารมา
๑ มายังปราสาท	เข้าเฝ้านางนาถ	แล้วถวายสารตรา	
จึงนางนงเยาว์	รับเอาสารมา	ทรงอ่านสารตรา	แจ้งในพระทัย

^{๗๔}โยธี คือ โยธา หมายถึง พลรบ, ทหาร

- ๑ ครั้นอ่านสารแล้ว จึงนางน้องแก้ว สั่งเสนาใน
ให้เกณฑ์โยธา อย่าช้าแว่นไว จะยกออกไป ชนข้างกลางสนาม
- ๑ นางกษัตริย์แสนองค์ แก่ล้าภรณ์รงค์ ออกชื่อฤนาม
ทรงช้างตัวละองค์ ออกก่อสงคราม ชนข้างกลางสนาม ไม่ขามไพร
- ๑ พลช้างพลรถ แก่ล้าปรากฏ ณรงค์ฤทธิ
หยาบเข้าสามารถ พิฆาตไพร พลเดินธรรณี เอาที่ชำนาญ
- ๑ เอาแต่ฉกรรจ์ อัจฉรงค์กระพัน สามารถหักหาญ
แลเห็นศัตรู หมู่พวกภัยพาล ออกประจัญบาน โล่ฟันกลางแปลง
- ๑ พลถือธนู ครั้นเห็นศัตรู รุกรานผลาญเพลง
พลถือหอกคร่ำ กำยำค้ำแหง ออกให้ทีมแทง เอาพวกไพร
- ๑ โทมรศรครัน โล่เขนครบครัน ให้ทันท่วงที
ให้ได้สับแปด อักโขเหนื อีกสามราตรี จะยกออกไป
- ๑ เสนารับสั่ง แต่งช้างพระที่นั่ง แสนหนึ่งด้วยไว
ผูกเครื่องประดับ สำหรับชิงชัย เอามาเตรียมไว้ แทบยังเกยบัน
- ๑ ฉบับ
๑ ครั้นพร้อมแล้วด้วยพลัน จึงนางจอมขวัญ
กับเสนาवलนางกษัตริย์ตรา
- ๑ ทรงปัญจอาวุธทั้งห้า สำหรับกษัตริย์ตรา
ออกจากชนข้างกลางแปลง
- ๑ ช้ายขวาหน้าหลังวังแวง ถือทวนคอยแทง
ต่อแยงที่กลางสนาม

๑ นางพรหมจารีโถมงาม	ทรงเครื่องเรื่องอร่าม
แล้วทรงอาวุธทั้งปวง	
๑ พร้อมกันที่หน้าพระลานหลวง	โยธาทั้งปวง
สืบแปดอักโขเหนื	
๑ เมื่อนั้นนางเทวี	ทรงคชสารศรี
ทั้งนางกษัตริย์แสนองค์	
๑ นางชัตติยราชโถมยง	ทรงช้างตัวละองค์
ยกจตุรงออกมา	
๑ นางเร่รีบริธโยธา	ออกจากพารา
มายังหน้าค่ายภูบาล	
๑ พญากาวินแจ้สาร	ว่าพระภูบาล
ยกออกมาจากบุรี	
๑ คิดว่าทำวธรรมขันตี	ผูกคชสารศรี
ช้างพระที่นั่งตัวยง	
๑ กับด้วยกษัตริย์แสนองค์	ประดับเครื่องทรง
สำหรับจะสู้สงคราม	
๑ กษัตริย์แสนองค์ทรงนาม	มิได้เข็ดขาม
ทรงช้างพระที่นั่งองค์ละองค์	
๑ ซิมซาบอาบมันเมามัว	ไม่ขามขรามกลัว
เข้าไล่พิฆาตไพร่	
๑ พญากาวินภูมี	ทรงคชสารศรี
ขับพลมนตรีออกมา	

๑ ยืนทัพยับยั้งรั้งรา	ทอดพระเนตรแลมา
ก็เห็นนางพรหมจารี	
๑ โกรธนักคือดั่งอัคคี	ดุตุ้กษัตริ์
บึงอาจมาทำสงคราม	
๑ ออกมาชนข้างกลางสนาม	ทำนนี่มีนาม-
กรปรากฏชื่อไต่	
๑ เมื่อนั้นจึงนางทรมวย	บอกแก้ท้าวไทย
เราไซ้ชื่อพรหมจารี	
๑ นางถามว่าพระภูมี	จะปรารถนา
เอาสิ่งอันใด	
๑ กาวินจึงตอบคำไป	เรายกพลไกร
มารับพระน้องโฉมศรี	
๑ เชิญน้องไปครองบุรี	พระกำนัลชั้นที่
มอบให้สิ้นทั้งเวียงชัย	
๑ นางจึงตอบคำท้าวไท	ตัวเรานี้ไซ้
มิจะมายินดี	
๑ สมบัติเมืองเวสาลี	ดุจดั่งธูลี
หยากเยื่ออันพานบาทา	
๑ เราไม่มัวเมาตันทา	เหมือนหนึ่งพญา
กาวินอันเป็นคนหลง	
๑ เรามีผิวแล้วโดยจง	ควรฤพระองค์
จะลามจะลวนกามา	

๑ ทำผิดด้วยกิจพญา	จะตกจตุรา-
บายภูมิทั้งสี่	
๑ ด้วยตนเป็นกระลี	เห็นแต่เรานี้
จึงเกณฑ์มนตรียกมา	
๑ กาวินได้ฟังวาจา	ซึ่งโกรธโกรธา
สั่งให้พญาแสนองค์	
๑ ไส้ข้างเข้ากลางณรงค์	นางกษัตริย์แสนองค์
ขับข้างเข้าสู่ชนกัน	
๑ นางพรหมจารีสาวสวรรค์	กับพระทรงธรรม
พญากาวินราชา	
๑ ไส้ข้างวางวิ่งเข้ามา	จึงนางฉายา
ขับข้างเข้าสู่ชนกัน	
๑ พลม้าต่อม้าฆ่าฟัน	รานรุกบุกบัน
รบกันตามพวกอาชา	
๑ พลรถต่อรถแกล้วกล้า	ต่างคนต่างมา
ขับรถเข้ามาฆ่าฟันกัน	
๑ พลโลโตมรศรขรรค์	พลจ้าวเกาทันท์
รบกันเป็นพวกพวกไป	
๑ พลทวนต่อทวนสวนใส่	ทิ่มแทงกันไป
เลือดไหลคือดั่งธารา	
๑ พลหอกต่อหอกออกมา	นิตแน่นเช่นฆ่า
เข้าบุกรุกไล่ทิ่มแทง	

๑ พลดาบต่อดาบปลาบแสง	รบกันกลางแปลง
ต่อแยงรบราฆ่าฟัน	
๑ พลปืนต่อปืนยืนยัน	บ้างยิงบ้างฟัน
ครั้นครั้นสนั่นปฐพี	
๑ แสนกษัตริย์รีบรัดหัตถ์	รุกรานราวี
เข้าต่อประจัญชนกัน	
๑ แต่เข้าเท่าถึงสายอินท	แต่ชนข้างกัน
สุรียันก็จวนเวลา	
๑ มิได้พลาดพลั้งทางท่า	ทั้งแสนกษัตรา
ไม่มาพ่ายแพ้แก่กัน	
๑ จึงพญากาวินทรงธรรม	เห็นสุรียัน
ตะวันก็จวนเวลา	
๑ จึงว่าแก่นางฉายา	สงครามกันมา
จนพระอาทิตย์อัสดง	
๑ มิได้อับปางกลางณรงค์	สิ้นแสงสุริยง
มิได้เพลิงพล้ำแก่กัน	
๑ เสนาโยธาพลชั้น	จะแปลกปนกัน
ไม่รู้ว่ใครต่อใคร	
๑ ควรเราจะลาทัพไป	จะรบกันไป
ก็เป็นเพลาราตรี	
๑ เมื่อนั้นนางพรหมจารี	พอได้ฟังภูมิ
เทวีให้พาทัพพลัน	

๑ จึงสั่งกองทัพทั้งนั้น	ให้กลับพลชั้น
กับนางแสนกษัตริย์ตรา	
๑ กลับเข้าเมืองพารา	กาวิณราชา
ก็กลับเข้ายังพลับพลาชัย	
๑ ท้าวคิดละห้อยน้อยใจ	นอนทอดใจใหญ่
ฮึดฮัดคัดแคนแสนทวิ	
๑ ดูอุ้อีพรหมจारी	มันมีฤทธิ
ยิ่งกล้าทั้งแสนกษัตรา	
๑ ชนข้างท่ากลางโยธา	ยังคำแก้ตา
มันไสมิได้ถอยหนี	
๑ พวกมันแต่ลั่นกษัตริ	ออกต่อฤทธิ
ในกลางพยุหโยธา	
๑ ก็อายแก่พลโยธา	แต่ภูนี้ทำศึกมา
สามหมื่นพาราก็ได้สะดวงทุกเมือง	
๑ ครั้งนี้ได้ความแค้นเคือง	จะคืนไปเมือง
ก็อายแก่พลโยธา	
๑ คิดน้อยพระทัยนักหนา	รำพึงไปมา
ครั้งนี้จะทำฉันท	
๑ พระเวทย์อันเลิศไกล	กำบังฮึดใจ
มิให้ใครเห็นกายา	
๑ กำบังทั้งแสนกษัตรา	เข้าในพารา
จับเอาอิพรหมจारी	

๑ อิกทั้งแสนกษัตริ

กำบังอินทรี

มัดเอาให้สิ้นทั้งนั้น

๑ สุรางคนางค์ ๒๘

๑ เมื่อนั้นภูมินทร์

ท่านท้าวกาวิ

รำจวนหวนหัน

เพลาราตรี

เข้าที่ด้วยพลัน

รำจวนป่วนปั่น

มิได้บรรทม

๑ เตือดร้อนรำคาญ

ขึ้นตั้งเพลิงกาฬ

เผาผลาญอารมณ์

จะนั่งจะนอน

ให้ร้อนระงม

ทำไม่บรรทม

จนรุ่งสุริยา

๑ ครั้นว่ารุ่งเช้า

สมเด็จพระเจ้า

ออกหน้าพลับพลา

แสนกษัตริย์นั้นเล่า

เข้าเฝ้าราชา

กาวิณชงคา^{๗๕}

ตรัสมาทันใจ

ไม่เห็นกายา

๑ จึงอ่านพระเวท

มนต์อันวิเศษ

บังเหลื่อม^{๗๖}เข้ามา

คนทั้งเวียงชัย

ไม่เห็นราชา

กำบังกษัตรา

ทั้งแสนพระองค์

๑ เมื่อนั้นพระบาท

ทรงธรรมจันทคาร

รำพึงโดยจง

พระไม่ไว้ใจ

ในการณรงค์

จึงพระผู้ทรง

เอาแก้วมณี

๑ คือดวงทิพยเนตร

อันดีวิเศษ

อมเข้าทันที

จึงพิจารณา

เห็นว่าโพรี

กำบังกายี

แสนหนึ่งเข้ามา

๑ เห็นแล้วภูบาล

บอกนางนงคราญ

ผู้เป็นบาริชา

ข้าศึกทั้งหลาย

บังกายเข้ามา

นวลนางฉายา

เห็นแล้วหรือยัง

๑ นางพรหมจารี

กราบทูลภูมิ

โดยพระทัยหวัง

จงพระผ่านเกล้า

บอกเล่าให้ฟัง

ที่เขากำบัง

น้องยังไม่เห็น

^{๗๕} ชงคา หมายถึง คำสั่ง, คำพูด

^{๗๖} เหลื่อม หมายถึง เลยไป, ล้าไป, ล้ากัน, ไม่เสมอกัน

- ๑ เมื่อนั้นจันทคาธ บอกแก่นางนาถ ด้วยความจำเป็น
 จึงเอาเซพะ^{๗๗} ของพระนเรนทร์ ทาตาจึงเห็น กำบังเข้ามา
- ๑ จึงนางโฉมฉาย รับเอาน้ำลาย จึงทาเนตรซ้ายขวา
 เห็นข้าศึกนั้น พากันเข้ามา เห็นแล้วฉวยา กราบทูลพระองค์
- ๑ พระองค์โปรดเกล้า ข้าแต่พระเจ้า เห็นแล้วโดยจง
 โปรดนางกษัตริย์ ทั้งแสนพระองค์ ให้นางโฉมฉาย เจ้าเห็นด้วยกัน
- ๑ จะได้ทำการ เป็นเพื่อนคิดอ่าน การณ์ทั้งปวงนั้น
 ให้นางเห็นด้วย จะได้ช่วยกัน ขอพระทรงธรรม์ ทรงพระกรุณา
- ๑ พระโพธิสัตว์เจ้า พระองค์จึงเอา เซพะนั้นมา
 ทาพระเนตรนาง ทั้งซ้ายทั้งขวา แสนนางกัลยา ทาแล้วพร้อมกัน
- ๑ จึงนางกษัตริย์ ครั้นเห็นถนัด โดยซึ่งสำคัญ
 จึงองค์อัครเรศ อ่านเวทย์ด้วยพลัน กำบังนางนั้น ทั้งแสนกัลยา
- ๑ นางกษัตริย์ทั้งสิ้น เห็นพญากาวิน ทั้งแสนกษัตรา
 นางพรหมจารี เสาวนีย์สั่งมา ให้จับกษัตรา มัดเข้ามาถวาย
- ๑ กาวินราชา สำคัญสัญญา ว่าองค์บังกาย
 ท้าวไทไม่เห็น นางกษัตริย์ทั้งหลาย ด้วยกำบังกาย นางนั้นออกมา
- ๑ ท้าวประมาทไป สำคัญว่าใคร ไม่เห็นกายา
 จึงพากษัตรา ทั้งแสนเข้ามา รู้พลโยธา ไม่เห็นท้าวไท
- ๑ แสนนางกษัตริย์ ครั้นเห็นถนัด พรุกันออกไป
 นางจึงจับมัด แสนกษัตริย์เข้าไป แล้วมัดท้าวไท พญากาวิน

^{๗๗} เซพะ หมายถึง น้ำลาย

๑	บ้างผูกบ้างมัด	ทั้งแสนกษัตริย์	นางมัดไว้สั้น
	จับมัดไพล่หลัง	เต็มทั้งแผ่นดิน	มัดท้าวกาวิณ
			เหมือนดังผูกปู
๑	พญาภาวีน	สุดที่จะตื่น	หายใจฟูฟู
	นางกษัตริย์มัดไว้	ได้ความอดสู	ครั้งนี้ตัวกู
			มีพันความตาย
๑	สงครามครั้งนี้	แพ้แก่สตรี	คิดแล้วใจหาย
	ท้าวเร่งดานเดือด	ใคร่เชือดคอตาย	พระได้ความอาย
			แก่นางกษัตรา
๑	แสนนางกษัตริย์	จับได้นางมัด	ผูกจงเข้ามา
	ดูจนายโคบาล	จงไปไถนา	จงตามกันมา
			เข้าในบุรี
๑	ตามถนนตลาด	ฝูงคนเกลื่อนกลาด	ส่งเสียงอึงมี
	เห็นท้าวกาวิณ	ทำตายิบหยี	แต่นางกษัตริ
			จงท้าวเข้ามา
๑	บางคนเยาะเย้ย	ท้าวกาวิณเฉย	ครั้งนี้แลนา
	เหมือนหนึ่งตักน้ำ	ท่านจำเข้ามา	ทั้งแสนกษัตรา
			ดูหน้าบดสี
๑	นางกษัตริย์ทั้งหลาย	มัดเข้ามาถวาย	นางพรหมจารี
	พญาภาวีน	เพียงจะสิ้นชีวิ	เสโท ^{๗๘} ภูมิ
			โทรมซาบอบกาย
๑	กษัตริย์แสนองค์	เห็นนางโฉมยง	ประพจน์ขวัญหาย
	อกสั้นร้าวร้าว	ด้วยกลัวความตาย	ลนลานถวาย
			บังคมเทวี
๑	लगองค์ทูลเล่า	แม่อยู่หัวเจ้า	ได้โปรดปราณี
	เกล้ากระหม่อมดิฉัน	ขอประทานชีวิ	ได้ผิดครั้งนี้
			ขอรับอาญา
๑	จึงนางโฉมฉาย	เห็นกษัตริย์ทั้งหลาย	วอนขอโทษา
	นางให้แก้มัด	ทั้งแสนกษัตรา	ถือน้ำสัจจา
			แล้วปล่อยไปเมือง

^{๗๘} เสโท หมายถึง เหยื่อ, เหยื่อไคล

๑	กษัตริย์ทั้งนั้น	ออกจากโทษทัณฑ์	บ่ได้แค่นเคือง	
	ทั้งแสนกษัตรา	ลานางบุญเรือง	แล้วกลับมาเมือง	ที่อยู่แห่งตน
๑	นางพรหมจารี	จึงถามภูมิ	กาวิณจุมพล	
	ท้าวยกกองทัพ	มาทำสาละวน ^{๗๙}	ท้าวพาริพล	มาล้อมเวียงชัย
๑	เราจะขอถาม	ท่านจงบอกความ	แต่ตามจริงไป	
	จะเอาเงินทอง	มากน้อยเท่าใด	เราจะยกให้	ตั้งท้าวปรารถนา
๑	ท้าวกาวิณราช	จึงทูลนางนาถ	โดยความสัจจา	
	ท้าวไม่อำพราง	แก่นางเลยนา	มิได้ปรารถนา	เอาสิ่งอันใด
๑	เจ็บด้วยวาจา	ว่ากล่าวหยาบช้า	แล้วข้าสั่งไป	
	รู้ความมันแมน	คั่งแค้นพระทัย	จึงยกพลไกร	มาล้อมบุรี
๑	จะจับเอาตัว	พระแม่เหนือหัว	องค์นางเทวี	
	จะพาเอาไป	เมืองอภัยสาลี	ใช้นางเทวี	ต่างทาสทาสา
๑	จะให้นางนาถ	ตักน้ำล้างบาท	ทั้งแสนกษัตรา	
	เจ็บด้วยท้าวน้อง	มากกล่าววาจา	ถ้อยคำร่ำว่า	หยาบช้าทุกอัน
๑	พระราชเทวี	จึงมีเสาวนีย์	ตรัสลงมาพลัน	
	คูคู่พระยา	หยาบช้าสักัน	จักสิ้นอาสัญ	ครั้งนี้คิดไฉน
๑	ถ้าแมนบพิตร	ยังรักชีวิต	กลัวจะบรรลัย	
	เรานี้จะโปรด	ให้พ้นโทษภัย	ไม่ให้ท้าวไท	ถึงแก่มรณา
๑	ท้าวมาประมาท	พระนางองอาจ	สามารถเจรจา	
	จะเอาเราไป	ให้ตัดคงคา	ล้างบาทบาทา	กษัตริย์แสนองค์

^{๗๙} สาละวน หมายถึง วุ่นอยู่กับงาน

๑ ด้วยเวรกรรม	ทำว่าจะทำ	แก่เราโดยจง	
บัดนี้กรรมนั้น	มาทันพระองค์	จะให้ท้าวปลง	ชีพม้วยมรณา
๑ เราไม่เอาโทษ	พญาคนโหด	ให้พ้นโทษา	
จงไปตักน้ำ	ขึ้นมาทันใจ	ล้างพระบาทา	นางกษัตรา
ทั้งแสนองค์นาง			
๑ ท้าวกาวิณราช	ได้ฟังนางนาถ	พระทัยอาจนาง ^{๘๐}	
มานะพระทัย	สู้ตายวายวาท	กูไม่ไปล้าง	ดินนางแสนองค์
๑ แล้วถอยหลังคิด	เสียดายชีวิต	จะมาปลดปลง	
จะไม่ไปล้าง	ดินนางแสนองค์	ชีพจะปลดปลง	มอดม้วยมรณา
๑ ถ้า मैंตายไป	กว่าจะเกิดมาได้	ยากนักยากหนา	
เสียดายชีวิต	คิดถึงอาตมา	เสียดายยศลา	ศฤงคารบริวาร
๑ จึงทูลตามสาธุภาพ	ได้การหยาบ	ตามจะโปรดปราน	
ทำผิดทำนอง	จึงต้องประจาน	สุดแต่เยาวมาลย์	จะมาเมตตา
๑ นางพรหมจารี	เห็นพระภูมี	สารภาพโทษา	
จึงสั่งมนตรี	เส็นซ้ายขวา	คุมเอาพญา	กาวิณนั้นไป
๑ อำมาตย์ทั้งสี่	คุมเอาภูมี	กาวิณท้าวไท	
ลงไปตักน้ำ	ขึ้นมาทันใจ	ล้างดินอรไท	นางกษัตริย์แสนองค์
๑ พญากาวิณ	ตักน้ำล้างดิน	นางอรโฉมยง	
นางแกลังประจาน	ทรมานพระองค์	สามเดือนโดยจง	แล้วเอาตัวมา
๑ เผ่าอรเทวี	นางพรหมจารี	จึงมีวาจา	
ดูราบพิตร	ทำผิดกษัตรา	จึงต้องทรมา	เพราะวาจากรรม

^{๘๐} อาจนาง หมายถึง อาย, ขวยเงิน

๑ เราจะพรรณนา จงพระราชา ฟังแล้วเร่งจำ
 อย่าได้ทำผิด ทศพิศราชธรรม จะเป็นบาปกรรม ติดตามอาตมา
 ๑ เหมือนชาตินี้เล่า มาทำแก่เรา จงเวรเวรา
 จึงบาปกรรมนั้น ให้เห็นทันตา ให้ทนเวทนา ลำบากพระกาย
 ๑ แต่วันนี้ไป จงทำอย่าได้ จงเวรทั้งหลาย
 บ้านใดเมืองใด อย่าได้ทำลาย พลเมืองทั้งหลาย อย่าได้เดียดฉันท
 ๑ ท่านจงกลับไป ยังพระเวียงชัย ครอบครองไอศวรรย์
 อันตัวของเรา ไม่เอาโทษทัณฑ์ จะปล่อยทำวนั้น ให้พ้นโทษา
 ๑ ด้วยนางพยาบาท พญาอุปราช ผัวเก่าฉายา
 นางจะยกทัพ ไปล้อมพารา จับเอาพญา สู้ที่ศนจักร
 ๑ ผัวเก่านางลอยแพ มาตามนที นางคิดเขินนั้ก
 คือดังอัคคี จึงมีเสาวนีย์ ตรัสสั่งลงมา
 ๑ ให้พญาภาวิน ขุนนางทั้งสิ้น ถือน้ำสัจจา
 แล้วสั่งมนตรี เสนีชัยขวา ให้เกณฑ์โยธา ทหารชาญณรงค์
 ๑ หัวเมืองน้อยใหญ่ สั่งเวรเกณฑ์ไป อย่าได้ล่อหลง
 เคยต่อเคยสู้ ถืออยู่ถือคง สามารถอาจองค์ ย่ำยีสงคราม
 ๑ สองร้อยพระนคร เคยมาแต่ก่อน ชำนานชาญสนาม
 แมวเขาเสือป่า แก้วกล้าสงคราม ออกชื่อฤนาม สงครามเขี้ยวชาญ
 ๑ เมื่อนั้นมนตรี รับพระเสาวนีย์ ไปเกณฑ์ทวยหาญ
 สองร้อยพารา เข้ามามินาน ตามนางเยาวมาลย์ สั่งไปทุกอัน
 ๑ นางพรหมจารี จึงมีเสาวนีย์ สั่งพระทรงธรรม
 ให้พญาภาวิน กลับไปไอศวรรย์ แล้วเกณฑ์พลชั้น ยกกองทัพมา

๑ เราจะยกไป ล้อมพระเวียงชัย อนุกรมพารา
 เมืองขึ้นเมืองออก เมืองนอกนานา เร่งเกณฑ์เข้ามา ให้ทันท่วงที
 ๑ กาวินราชา จิงกราบทูลลา นางพรหมจารี
 ยกมาเดือนหนึ่ง ถึงพระบุรี เมืองเวสาลี เข้ามาวังใน
 ๑ จิ้งสังเสนา ให้เกณฑ์โยธา อย่าช้าเร็วไว
 บัดนี้รับสั่ง ของนางอรไท จะยกทัพไป ล้อมพระนคร
 ๑ ล้อมพระบุรี จับพระภูมี นันทกัจจกฐร
 สุกทัศน์จักร แค้นนักแต่ก่อน เร่งเร็วรีบร้อน อย่าได้นอนใจ
 ๑ ตำรวจรับสั่ง วิ่งมาละล้ง สั่งเวรหมายไป
 นักการถือหมาย แยกย้ายกันไป เมืองน้อยเมืองใหญ่ ทุกทั่วหัวเมือง
 ๑ ไปเกณฑ์โยธา พลช้างพลม้า มากมายนองเนื่อง
 เกณฑ์แล้วเสร็จสรรพ กองทัพทุกเมือง ยกกันเนื่องเนื่อง มาถึงบุรี
 ๑ กองทัพพร้อมแล้ว สมเด็จพระแก้ว กาวินภูมี
 จิงยกโยธา ออกจากบุรี ชับพลมนตรี เร่งรับกันมา
 ๑ เดือนหนึ่ง ปะคลาด ถึงเมืองอนุราช บัดเดียว ปะช้า
 ยับยั้งกองทัพ อยู่นอกพารา จิงให้เสนา เข้ามาทูลสาร
 ๑ เสนาผู้ใหญ่ เอาข่าวสารไป กราบทูลนางคราญ
 นางพรหมจารี เทวีแจ้งสาร ว่าพระภูบาล ยกกองทัพมา
 ๑ ทัพเวสาลี แปรอักษะเกณี ให้เป็นทัพหน้า
 ทัพเมืองอนุราช องอาจฤทธา แต่ล้วนตัวกล้า สิบสองอักษะเกณี
 ๑ กองทัพสองเมือง ก่ายกองนองเนื่อง เต็มทั้งบุรี
 ได้ถึงยี่สิบ อักษะเกณี นางพรหมจารี ยินดีนันทนา

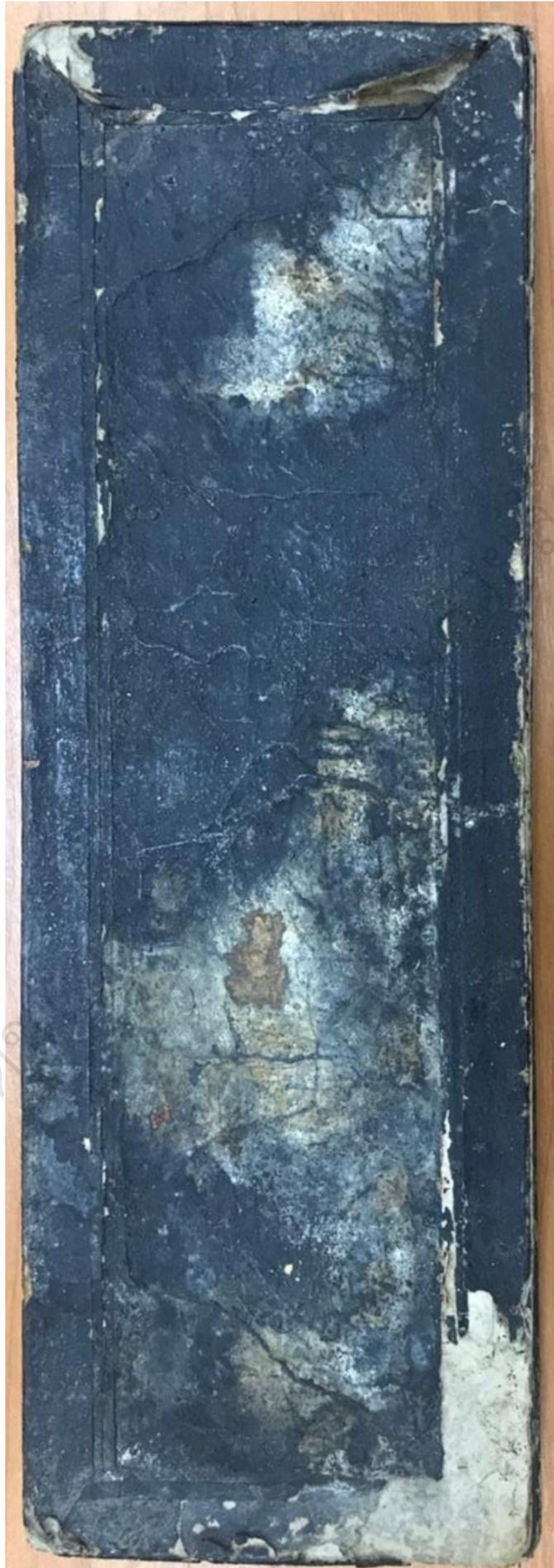
- ๑ ยานี
- ๑ เมื่อนั้นจันทคาร
.....
เห็นนางนาถเจ้าโอรธา
ไปอนุกรมพระนคร
- ๑ เจ้าคิดในพระทัย
ว่าแล้วพระภูธร
ตัวกูไซ้จะไปก่อน
จึงไปเฝ้าพระภูมิ
- ๑ เจ้าจึงกราบทูลลา
ว่าตัวของลูกนี้
แก้พญารธรรมชั้นดี
จะขอลาพระบิดา
- ๑ ไปหาเทวี
จะไปยังพารา
นางเทวทิสั่งฆา
อนุกรมพระนคร
- ๑ พบนางที่เมืองนั้น
กว่าทั้พระภูธร
จะอยู่ทำที่นั่นก่อน
นางบังอรจะยกไป
- ๑ ท้าวธรรมชั้นดี
ไปก่อนก็ตามใจ
ฟังภูมิตรีสปราศรัย
อนุญาตพระราชา
- ๑ เมื่อนั้นจันทคาร
จึงถวายบังคมลา
ได้ฟังโอวาทพระบิดา
ลงมาสู่ปราสาทชัย
- ๑ ใส่ฉลองพระบาท
จับเอาพระขรรค์ชัย
พระหัตถ์ขวาพระภูวนัย
กายสิทธิ์เรื่องฤทธา
- ๑ เอาแก้วทิพยเนตร
อมไว้มิได้ช้า
อันวิเศษล้ำโลกา
พระผ่านฟ้าเจ้าเหาะไป
- ๑ บอกแก่นางเทวี
นางนั้นก็เข้าไป
พรหมจารีผู้ทรมวย
ด้วยพระเวทย์อันฤทธา
- ๑ เหาะมาในอากาศ
วันเดียวถึงพารา
ด้วยอำนาจศาสตรา
อนุกรมพระบุรี

๑ เหาะลงตรงเคหา	เรือนยายปารีสุทธิ
สมเด็จพระภูมี	เข้าไปหายายทันใจ
๑ เจ้าจึงมีวาจา	ตัวของข้าขออาศัย
เข้ามาแต่ทางไกล	ยายจงได้เมตตา
๑ ยายปารีสุทธิ	ฟังภูมีกล่าววาจา
ยายแก่นั้นเมตตา	จึงให้เจ้าอยู่อาศัย
๑ ว่าแล้วพาเข้ามา	ยังเคหาบัดเดียวใจ
สมเด็จพระภูวนัย	จึงจัดแจงแต่งเคหา
๑ ตบแต่งให้มั่นคง	แล้วพระองค์สรองคองคา
ยายแก่แต่งโภชนา	ให้เจ้าฟ้ากินอาหาร
๑ ครั้นแล้วภูวนัย	อยู่อาศัยด้วยสำราญ
สมเด็จพระภูบาล	ปรนนิบัติยายชรา
๑ หาเลี้ยงยายแก่นั้น	เหมือนกับเลี้ยงพระมารดา
ทุกวันนรินทร์มา	หาเลี้ยงกันตามเจใจ
๑ คิดถึงนางเทวี	ในราตรีวันนั้นไซ้
จึงเอาแก้วอันฤทธิไกร	อมไว้แล้วพิจารณา
๑ จึงรู้ว่าหลวงซี	นางเทวทีสั่งฆา
พรุ่งนี้จะเข้ามา	เรือนยายปารีสุทธิ
๑ ครั้นว่ารุ่งขึ้นเช้า	จึงพระเจ้าจรัล
เครื่องประดับพระภูมี	ไว้ที่เรือนยายชรา
๑ แล้วเสด็จออกไป	เที่ยวในไพรมิได้ช้า
เก็บผักหักพินมา	หาเลี้ยงยายเหมือนทุกวัน

๑ วันนั้นจึงหลวงซี	เทวทิสั่งมา
นางจึงเข้ามาพลัน	หายายปารีสุทธิ
๑ มาถึงจึงเข้าไป	ที่ในเรือนนั้นด้วยดี
เห็นของพระภุมมี	อันวางไว้ในเคหา
๑ หลวงซีเจ้าเห็นผิด	รำพึงคิดอยู่ไปมา
จึงเห็นพระภุษา	นางฉายาเร่งสงสัย
๑ ชะรอยว่าผิวแก้ว	เข้ามาแล้วฤไฉน
ร้อยชั่งขึ้นฟังได้	อุตสาติดตามเมียมา
๑ นางกลั่นความโศกไว้	ถามยายไปมิได้ซ้ำ
ของใครไว้นี้หนา	มีผู้ใดมาอาศัย
๑ ยายปารีสุทธิ	บอกหลวงซีไปทันใจ
มานพผู้หนึ่งไซ้	มาอาศัยได้สามวัน
๑ หลวงซีได้เนื้อความ	นางจึงถามยายด้วยพลัน
ยายกับมานพนั้น	รู้จักกันฤฉนั้นใด
๑ ยายไซ้ไปไถ่ถาม	โคตรแลนามฤหาไม่
บ้านเมืองอยู่แห่งใด	มาอาศัยในเคหา
๑ ยายปารีสุทธิ	บอกหลวงซีมิได้ซ้ำ
เมื่อแรกลูกอ่อนมา	ยายนี้นาก็ลืมนไป
๑ ยายนี้นี้ถาม	โคตรแล้วนามเลยทราบวัย
มาอยู่ที่อยู่ไป	ไม่รู้จักโคตรแลนาม
๑ หลวงซีจึงว่าเล่า	ว่าแม่เฒ่าอย่าเบาความ
เป็นไรไม่ไถ่ถาม	ถ้าเกิดเหตุไม่พ้นตัว

๑ ตัวแก่เสียเปล่าเปล่า	ดูความเบาหนาใครหัว
ไม่รู้ว่าดีชั่ว	จะพาตัวมรณา
๑ ยายเฒ่าจึงบอกไป	ตัวเจ้าไซ้ไปเที่ยวป่า
เย็นหน่อยจึงจะมา	ตัวของข้าจะไถ่ถาม
๑ นางสั่งกำชับไว้	จึงถามไถ่ให้ได้ความ
ว่าแล้วนางโหมงาม	ไปอารามมิได้ช้า
๑ สายัณห์จันทคาร	จึงพระบาทจากกลับมา
ยายแต่งโภชนา	ให้เจ้าฟ้ากินสำราญ
๑ ครั้นแล้วจึงยายเฒ่า	ถามพระเจ้ามีทันนาน
เข้ามาแต่สถาน	บ้านแลเมืองอยู่แห่งใด
๑ ยายนี้มีไถ่ถาม	นามกรเจ้าชื่อไร
มาอยู่ด้วยกันไซ้	ยายลี้มไปมิไถ่ถาม
๑ เมื่อนั้นโพธิสัตว์	เจ้ารู้จักว่านางงาม
เจ้าแก้งให้ถาม	ด้วยนางงามยังสงสัย
๑ เจ้าบอกว่าตัวข้า	มาเกตราแต่เมืองไกล
อินทปัตพระเวียงชัย	จะไปเยี่ยมพระเชษฐา
๑ ยังเมืองกาสิกราช	จากพระบาทมานานช้า
จึงใช้สำเภามา	ในท่ามกลางทางวารี
๑ เกตรามาอับปาง	แตกออกกลางชลนที
จึงตัวของข้านี้	มาพลัดพรากจากภริยา
๑ ครั้นขึ้นได้ถึงฝั่ง	จึงเซซังเที่ยวมาหา
เนื้อความแต่หลังมา	เล่าให้ฟังทุกประการ

- ๑ ยายปารีสุทธิ ฟังภูมิกี่แจ้งสาร
ว่าแล้วมิทันนาน เข้าในเรือนแล้วนอนไป
- ๑ ครั้นเช้าพระภูมี จรลีเข้าไปไพร
เมื่อนั้นนางทรมาวัย ก็มายังเคหา
- ๑ ครั้นถึงนางโหมงาม จึงไถ่ถามยายชรา
สั่งไว้วานนี้หนา ยายได้ถามกฤหาไม้
- ๑ ยายบอกว่าได้ถาม โคตรแลนามนั้นแจ้งใจ
นามกรเจ้านั้นไซ้ร ชื่อจันทคาราชกุมาร
- ๑ มาแต่เมืองอินทปัต พลัดเมียรักยอดสงสาร
ในกลางชลธาร ด้วยสำเภาแตกทำลาย
- ๑ ยายเล่าให้ยายฟัง แต่หนหลังนั้นมากมาย
เนื้อความสิ้นทั้งหลาย ดั่งหนึ่งพรรณนามา
- ๑ นางแจ้งเหตุนั้นแล้ว ว่าผิวแก้วตามมาหา
จะบอกยายชรา กลัวเนื้อความจะวุ่นวายเกิดภัย
- ๑ นางจึงกล่าวอุบาย ไม่ให้ยายนั้นสงสัย
ข้าไม่สบายใจ ว่าจะลาพรหมจรรย์
- ๑ จะสึกออกจากชี ในวันนี้

ศูนย์ข้อมูลคดี

สำนักพิมพ์ธรรมสาร

๑. ประโยค ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐

อัน ถึงพระบุรี อภางบัทนั ทำเนิเก็นมา ๑ ภากัรมาถิง ยงภนเรอหนิง ยห
 โกลย ภภา ป้อคานหุ บนบ่ลัทมา นายบณันนถ ป้อหุฎากาน ๑ เทกัรมา ท
 มภานลลธ รมภนบ่ลัทม ภาถงเกไปย ตไลยิมาร ล้องนงภาน ทอยล้า
 ถานโย ๑นัหุฎากาน ๑นเป่นห้ายบณ เป่นคัณญูโยย เลยงซ่งพระทังนง ๑องเทท
 กุมไกรย ซ่งถานนรไลย ปลอกเกอจนวย ๑ตุกออกทกเลง เกยอไลยทัมแกง
 พ่วงันกังหลาย ออกทกรังเลอ กอลซ่แกลดพหลาย กงโยมุงมาย ๑งเกใน

ใพาย ๑นุณิ ๑งนยหุฎากาน ออกทกนริทกรกมไปย ขกบ่ลัทกัทังไปย ท
 ๑ามซ่งไนยบ่พฤกษ ๑ ซ่งนรองเกไปย ๑งเขาโยหิมไถยศ เกไปยไปนยทกรอกณ ๑ง
 เกอจกไนยกร ๑ ภกษ่าซ่งนไนโย ๑นนะถายหิมไถยศ กัณบงนยหุฎ ๑หิมบ่โยะธา
 ๑ นยซ่งทกรกมไปย ไนยทังไปยหอยเทวดา เกพ้เทกักับกร หยนยซ่งไมกัณ
 ๑ภน ๑ ๑ามซ่งภานนหิง ๑โยเกอเจอนเจอนถาน ๑หิมไถยะภนภาน ๑ถบมัทมกัน
 ๑ ๑ ถบมกแกทังไปย บกเกยอึงลัลา ๑งเห็นพระภษ ๑ามภานภกแก

๗ หอยสังข์ ทักทำมัน ไปมก ไม่ยศทำกัน มาทเสทวณ ๕๗ เฉากอนยังมา ท
 ๘ ทักทเสฏี มันมีนิกทานี้ พงมัททักคิณไทย วักทวย โรยนา ๕๘ ไม้ซ้อคักคักมา เทไชยธ
 ๙ แสกอนยังมี กรังนรเสฏี ทักทักทักทัก ๖๐ ผู้คัด: คัมภาย วักทวย บินโดย ๖๑ ชับสันสัน: ๖๒
 ๖๓ ไปย ๖๔ ทไทยนายทษ ๖๕ ไม้ซ้อคักคักทักทัก ๖๖ ยอย ยบอปรวิ ๖๗ เปนคันชระพัน ยาก
 ๖๘ ไม้บักดี ๖๙ ทักทเสฏี ๗๐ มัททักเวไนโดย ๗๑ ยังแทมวักบเมือ ๗๒ กอยเกมกอยเกย ๗๓ ท
 ๗๔ ทอดยังบักไปย ๗๕ เกยยังนิกักดีบ ๗๖ ทักทกรงไทรย ๗๗ ๗๘ ทักทกรมวอย ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐

๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐
 ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐
 ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐
 ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐
 ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐
 ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐
 ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐
 ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐
 ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐
 ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐

๕๖

๕๖

๓. ท้องใจ ๑ ๒ ท้องใจ ๑ ๒
 ๔. เก๊ก ๑ ๒ เก๊ก ๑ ๒
 ๕. นนท ๑ ๒ นนท ๑ ๒
 ๖. กิ่งขามทอง ๑ ๒ กิ่งขามทอง ๑ ๒
 ๗. กอกโขยปอง ๑ ๒ กอกโขยปอง ๑ ๒
 ๘. บัวหนักน้ำตาล ๑ ๒ บัวหนักน้ำตาล ๑ ๒

๙. หลาย ๑ ๒ หลาย ๑ ๒
 ๑๐. ไอย ๑ ๒ ไอย ๑ ๒
 ๑๑. พาเทโขยปอง ๑ ๒ พาเทโขยปอง ๑ ๒
 ๑๒. ทนโย ๑ ๒ ทนโย ๑ ๒
 ๑๓. ทอง ๑ ๒ ทอง ๑ ๒
 ๑๔. ไย ๑ ๒ ไย ๑ ๒

๑๓๗

๑๓๗

กัณหา กบของพินหนง ไผพระภค ภาทิวองก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
เส ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
แกเย ๖ ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
กนไปย สังกกน:กอน ๖ พภม:หิงภไปย หนทางกลางไพย หนางคองชอน กรกน
นัทท ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
ยโดยไกลกลา ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ

๖ เทเสจิงภาษ ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
เทเสจิงภาษ ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
สาพแฉน:กรต ๖ กรนิงนรเส ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
นางนัย ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
กรนิงนรเส ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ
โดยสัพพัชการ ภาทิวองเทก ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ ภาส:หนองพคุณ ๖ เทเสจิงภาษ

เพชร เพชรใหญ่ทั้งก้อน เอรแรมบาทหลายถก ๕ ช้างงาหนัก แลเห็นพญารักษ์
ตั้งยอดอันพญามหาเกาบริเมืองร้อย ๕ เมื่อนั้นพญานาค ตั้งบอกมาถอยขับไชโย
รักมากแกเองไชย เมืองสังกัปกพนังก่อน ๕ เทาถมสืบไปเสลา จงบอกเทไทยเนนหนอน
สังกัปกพนังก่อน ชิงไกลยไกลยู่กันต ๕ พญานาคตั้งบอกให้ย ๓:ไปยพญาก ๓:
แม่ระดังลา ก้ำพอนันถัน:คอร ๕ ตั้งสาถยพพนัง กากกักงสามจร พังรังง:
หน้:ก่อน เมืองสังกัปกพบุรี ๕ กงสามหน้กักก ๓กษซัดลี มายงนารเสฎฐ ๓น้กษ:

แลมรท ยกนออกบารไชย เตาใสยร่วมพรกษ กงสามหน้กักก เกจิงทแกฎม ๕
ซอเป็นพญากุณ เทาไปยบหนกอยหนง ๕ ไปยทักกรเสฎฐ พร:บ้กแลมรท พ
ไฟทักกร:ลองไชย จ้ไทยไปยเรอนไกรกอร ทพิเสกัทงบงจอท ๓ไปยเรอรหนองกอรท
๕ หนงปร:ทุม:บบเสทศ กงหนงกฎกลาวตาท ไปยเรอรหนองกอรท กอรเรอนหนงท
สังกัท ๕ หนงสังก:เกด ๓กัมบ้กเกยวกัน ๓อเป็นพร:จุมพิล ๓ไปยเรอนหนองกอรท
เกกัท เมื่อนั้นพทาร์วิก ๓กัทกัทไปยมา แลวจิงมกท ๓กัทกัทไปย ๕ จ้ไป
มย

ลูกนเกลดงาม เจริงบอกความ โดยสังวาท พ่อแม่เมยร จดไมยที่ นึกขันธ์ ทนไทย
จึงเอา ๕ ดับหลังพ้อเม การขงหนแล เกไมยทุกเบ ทมไปยกันขัว ทิมอเม สักก
สักเก เกไมยนักก ๕ เสฎฐัมคันน โทยพังลุกกัน เสาเหอกขมมา วาไฟที่สั ๕
เสมาอุยศ อแกกัท เทเรงออกไป ๕ รมเทเกมา นอกขบถ เป็นเทกลไกลย
เกไมยไผยบท ไผยสักพันไผย เสาเรงออกไป เป็นเทเกมา ๕ กังสามบุท ๕
จึงสาเสฎฐ บัภามนท หงทงสามนท ทมกนออกม กรนังภท ๕ กังเวงกั

๕ บัภามนท ไผยคอกอกม เป็นพภมึ เทไปยนยบท ของทนเสฎฐ เป็น
พระภมึ ไผยขงเกท ๕ เทกัณห:กัท ๕ วมระเหตุ แกสามัทท เทจังลักแกง
ไผยแจวกัท ๕ ๕:ทอก ไผยเรอหฤไทย ๕ กังสามัทท ทงกันทงมา ๕ ไผย
ภัวไผย ไผยเรอหฤทกอร อจรวนทอไทย ทงกันทงไทย ไผยเรอหฤทกรธ
๕ เทจังอไป ๕ ๕:ไปยเรอหฤไทย ๕ ๕:พาร ๕ ๕:ภทจณพอนบรัน ๕
๕ ไผยไมยสามกัน เทนอยไผยกร ๕ ๕:งไมยไปยไทย เทกลนเคไปย ๕ ๕:ไทยเกย

เห็น เตาเผอขวมไปย ไซยบอกรวยพลน ทั่วของกนหน ยิงไมยรคาไปย ๕ ทังส
มัทก ำงลาทห ำกลบภพลนไว ครอบหังเคทท ำกาทเคไปย บอกรทไชย ๖
ไมยเคทมา ๑ ทามงนุทัง เหนว้เคทท ำบัทมารท ำ:ไซยจอกไปย รมทเคทมา
๑ ไซยเป็นบัท ออกไปยทอยกน ๑ ทังสามเสถ ำโดยฟังกัก ำ:หัมค:มร ำงสามเส
๑ กฏ ำจอวลทวยพลน ำทาทน ำที่ไซยไมย ๑ จรนมทนท ำเสฎนท ำน
๑ สทงหล่งไหลย ทวยจรนท:ททท ำท:วาททไลย ำเสฎนไมย ำกรวยกุมาร ๑ หนึ่ง

ลงแทบไกลย ำบหล่งลุดนไหลย ำไซยบัทน ำนไสลยโดยทาม ำจวยจามอร
๑ ททท ำนทักททททท ำอยมมอองไทย ๑ ำเมออรทททททท ำทังอพทท ๑
๑ เสฎททไรย ำบอกรทจอก ำมาทไกลย ำอยเมอองไทย ำจนทันทนุ ๑ ำทมา
๑ ำเกทท ำไปยทท ำทททท ำไปยไซยมเนฎ ำอยไซยทท ำมาทอยม้ทเส ำท
๑ ำทังม ๑ ำททงนล ำเกทททท ำมัทมลเวท ำเป็นทงไซย ำไทยทงทงท
๑ ำททล่งม ำทททง ๑ ำทททง ำท ำเป็นไซยททท ำไมยททท ำลลอกล

ชกอยณภุสสัมเทว รมรศัวิกิ คัลลเวทอนเสมมอกัน ๕ อธิทานทงทัม ไมยมิภทมิ ๕
จ:เทยิกนิน เสมมอกัด:เวทอน หมิไทยมไยหิงษ ๑ เศยสัมเกอนทท พร:ภศเตกัภท ๖
กัภกกลักถิง หลงเทอวิภัสสม ๑ แก่พิทททงแกอ สัมเกอนเดอไมยเทหน่า ปันนา:
โสภัก เปลยอกร:เมทเอกไหยลย ๑ ปันนา:ททกรอม จไทยมอมกรอมเจย จันธรอถ ๖
ไทยไทย ไหยทพิททุกเวส ๑ จกอนงไมยมิศ จเปทททยเอก นองรจ:คอยท กัณห์ ๖
จาทุกทกั ๑ กิกเลอพระภูวไหย จิงปทไสยคอยแกอ ทเททงสัมมน ทัวของพิจัส

ไย ๑ เกยอนงเพอหยก แกทททกมวีโรถลย ทายเปททเทนไมย พิจไยเกย
จกมท ๑ ทไมยภนทงหรี ๖:ภทักกลลคณมา พัททเกอถา มถนทงองเกนชง
๖:กส ๑ สัมทงกรนไทยพิง จิงทอไยจักสย ทกมรกายมยกลย จันภทกสท
๖:กส ๑ แก่เตยุมเรอ ไทยสัมเกอนเททอนท กังสัมทงกท มถันจิกเก
๖:นโร ๑ กิจภว:ทามทท กลอคักอศไสย ๖:จอยเททงสัมไมย พรทกนไยเปชนศนร
๕ เมื่อนรสัมทงณู จิงอันญมพทญกร ไปยกันทงนังคทท พรจันภทกถันมา ๕

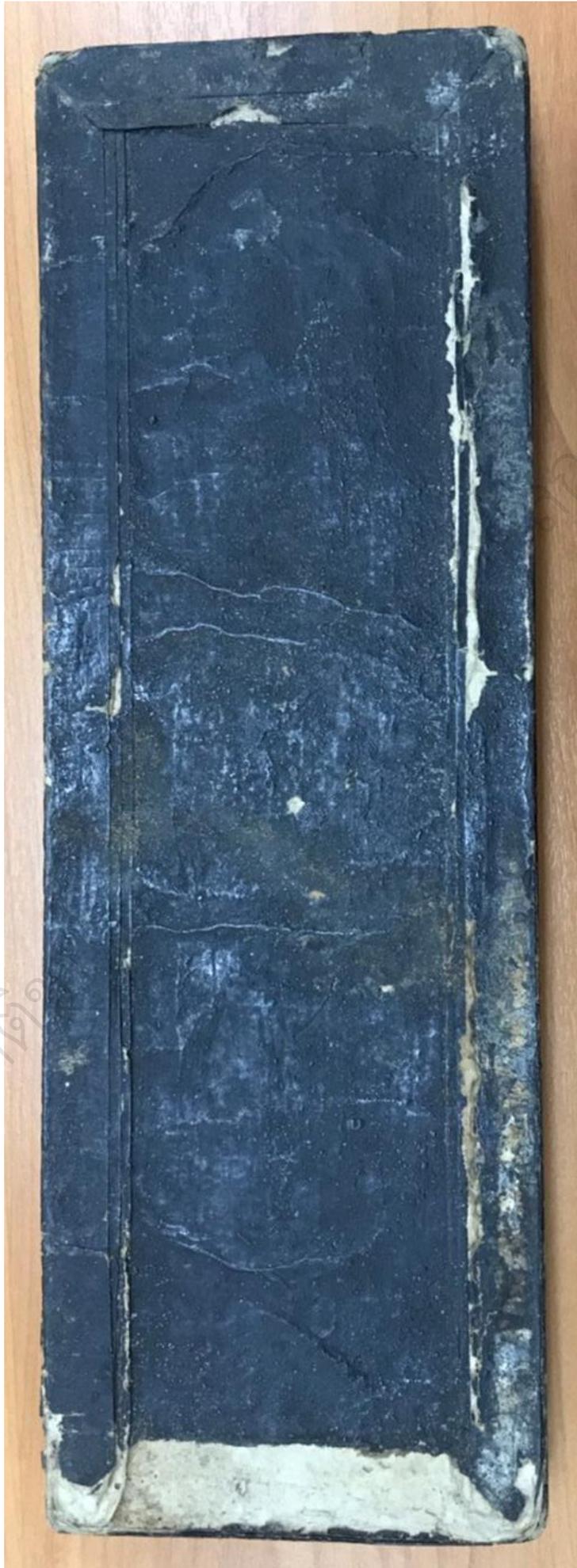
แหงไทย ๑ นางพมทริ โทยพมทริ นางจิงทไปย มกบพพิ เปรทชไลย กตวทททไลย
 ปรอยเจรท ๑ หองมททริเกือ สอยเชทไลยเลียว กิรเทททท มกบพพิชย กุชชยไลย
 ทวททจัม ททรวนองเสย ๑ เตเอเปรมา ๑ ททจัม เทนงเนนเมย พเททไอย ๑ ไอย
 ทังเสย จยอมเนนเมย จังกนองไปย ๑ พททททวเส อรทวอวเท ปสวยเมอโย พวิ
 เรอเทททริ วทททไทย พอแมเทโสย ยงไมยหลังก ๑ ผอเทยงย จัมจิด พไมยสท
 ผอแลงทงท เปเรกท การเมลดทท นรชยอช ๑ หงกทไทยชย พยกันเสย ๑

กนทททท ทเนยชมรท พนันทริ ทไทยงมิ เทสอทอสอง ๑ โกลพอโกลแม
 พยทังปองไเด จนวนปรองทอง เทยเมเสยเทยไมเตย จไกรยสสมสอง ๑ บมอชอของ ๑
 ปรกองเมยมา ๑ นมทงเนย จเนกรเทย ทอกรมทท มกบสททท ทมิไทยททท
 ทิกแลอนทท ไสทททโย ๑ เมอรรททททท ทรทททททท ไสทททโดย จังกมทท
 หง เททอวไทย กอยเททชไนไทย สังไสยททท ๑ หงพมททท บอกรททท ทนง
 ไสททท กอยทททท หองไทยททท ยุวชยพททท โดยเตเจรทจัน ๑ เตมกลอยแพ ททชง

นี่แล หองมาเสกดิน มากองนเสก ภูมเทจอมทัพ ค่ฉกคักรักรักร ทรไมยโยที ๑ หองคิกกรักร
หมา แมรมอยม่อรชก ไปยส์เมืองพม ักกายเบนคักร รอยเฉพททอว ชาเลอเสกั กั
โรยไปยมา ๑ เมืองทรพทท จงปลอบทงมท เทยโสภก พไมยทงเท ลักเมพิท พง
คักพิท เทยถ่าโรย ๑ หางพ่มัทร โดยพ้งาม เทกอยกโรย ก่อเปรเพส พระสโรยเท
ดบเลยมเมโรกรอย คักล่งรอร ๗ ๑ ไนยเมอกรั เทก่งดองสั ังมกักรนอห ยไทยรมไม
รมพ้งสักร หางทกมบงออห นอรกอยทท ๑ เทยกันกรั หางพ่มัทร ังครยส์เพ

ังทงใหม่ทกรทองทกท ทาพะรทท ดบแลอทงไนย ๑ รททท ยงไมยทท หงรังนท
ไสย หองนทงโอย ทองวโรย สไสยกั ๑ เตยไนนง เทมกนอหชง ไนยมาโยที ทัก
เพยมบรท กันน่นกร เทดองคักรน ภายไนยเพย ๑ โกลสุโกลท นทามกรท ไครย
ังวกรย ั้งมทงเหย อกอยตกรโรย ักนงเทไสย ้มไยททกั ๑ หงทามกมกอร ๑
เดยงนเดยงเกยงนชน ยยอนกามา ังไครยพิชชท ังทักททท ังทักยาม กอยคักร
สักรักร ๑ หงทาไปย ักนงพุงไย เทไมยททน หอรพทลงไทย เทไมยทท ังทงเท

ครุฑ เทนบกทองใหญ่ งามอรเมืองหริไสย กรุงมรภาพระบุรี ๐ นางสิริโยก
การองเศกแลมกรวิ ป็องปองกรองทก เทนไยโยนัยชานักน ๐ เป็นเมยแห่งพุกทก
กัณเภาเมกักชาน งามขอมพหุชาน สัตประสัทการสังกรม ๐ ช่างกรึงวฤ ก่า้อยทไม
เศกตาม พวงกรเกษม ทงคตามรอนัก ๐ ล่องคันทวอใจโย ก่าบงไยเมยเหมดง ๐
กัณเภาองประสัง มากัเรียนทกบร ๐ เหนแวงแลอทุกอน ฝนพวกกเกว เทนหงพรมช
รู ลอนันทไมยพินกาย ๐ พวงก้อยประกอง อุมหงนองแลอผนผาย ภาหนงใหม่มาย เทนท

โคย ทยन्हงขอไป ขื่อกรงไกรยเมืองปันท • หงรแวงปรัก ริงหงลักเทกมท หงสรี๕
ท เปนมทคเตยเกอ • งามอ่งหงนย สร้อยทยเมือง หงนนิมฤฎี สลัประสภอน
• เขยอห์น • หงนหนเปนพรท แหงนไกเทกชท ฌกทยมททพร เปริเมนยมาทหลายปี ๑ เท
• เมอองอันท กฤทระ:ภทชรมขริท ฆอภมทเกอ เกพร:เทกมปีท ๑ ไปบอกลัประสภ
• ฐนัฎมเนยทท พทกมปีท ริงไฮยหงม มาสองทว ๑ กนทงทอหี ทังสองทน
• เปนกัน ริงทวงมฤมิด ไปไฮยทอชรมขริท ๑ ไปบอกลัประสภ ไนอันทมมาร

เมณฑลปี เทนทเทกมิ พกรงเมืองปนต์ ยกทไปยิกทกม ทังสภามกนทก หงส
• ริยท ฐาทอนไฮยบนโดย • ทอชรมขริท ไฮเกอเทกสกลอย กลบมเมองไฮย หง
• เปนไฮยเมองมทท • ษยหนัพงมทท บอเกอชอมทมโตยท ฆางหงสวียท เทเกย
• เปนทลวง • หงเปรกร:สภ อมส่มกัสนกบอง เององพกตลวง ไฮยลททงทอ
• ษ ๑ นทินหงไมย ไปยชสอหอกทท ไปบอกรังวิท แกภมสนททหลาย ๑ อมท
• แกเมองไกลย ุไฮยสอหอนมททท เรนสนชนททหลาย • หงทยบอชทุกอณ • หงท

ส้มเคี้ยวบ่อพิท กอนนท อานงมู จรุงคักกท ทรคักเกา จงหนุกอน ๑ ราชบุกรอกอศ
 น ราชพองการ ราชายงกมกัน สาทวออกม ลินสายนผ มาสกันห ราชวังแ
 นตกเมือง ๑ วนหนานทักท อดนบัสซัทท หนังกุญญะเรอ เพาะมาบ่อห ราชลึง
 เมือง ภาหนงขุนเรอ เทาเทะลุม ๑ ราชกัททาก^ล สบะสาก แสงหงพ สองเทาเท
 ไปบ ราชไปบงปท ราชพมรท เทาตไส ๑ ราชสองทกมบม ราชทายบงกม พมมา
 พทไทย พททวุง เทาเงล้งไส ราชยสองอ้งไทย เทากกม ๑ ราชางสอไชย ๑

เทรหางทกมโยย กลมมกมท กบเทานทักท ราชากแกท ราชเอกัท ราชเงก
 ๑ แกพบัททบ ๑ ลัมเกทพบาท ราชกรมราช ราชทินทกมบม ราชพมิมท ราชอรัเท
 ๑ เทกลบกันมา ๑ สากนทักท ๑ ราชกบมรท ราชทงไสท ราชทินเทไช ราชไทยมา
 ๑ ราชพทท ราชทกมพทท ๑ ราชกรมราช ราชพทคัก ราชังไทยโย ราชพริกท
 ๑ กลบมาเวียงไชย ราชอ้งล้งไส ราชามู ๑ ราชไชยสอไชย ราชบอหนอไทย ราชมากง
 ๑ ราชไทยกม ราชกมไมมท ราชไกรย ราชอกทกมกัน ๑ ราชกรมราช ราชไทย

แบ่งที่ กงสองทอยพลน ไชยเทวกองสอง หงก่อดอน ไชยวงก่นกร ไปรบเทอ ๕ สอไชย
รบทง อิมตาลง อังวงษ์ลัน จิงถายนังกุ่ม หงพรมังกร ภาพระภูมิ ลัมเทอปัท ๕
ไชยเข็นหลอเท จันไปยทไฟ ปนเกลตลก พงสอเนอ ภูมิหลส มาเข็นบถ ไชยเน
สักไชย ๑ หงพรมังกร เกนงบหนัก สอสิแทยงโย พ่ายพโภทิสถ ๑ ฤกษ์ไสย ๗๒๗มิโต
พหงบ้นฮอช้ผ: ๑ ทอทรรมังชนทึ เทมพระภูมิ ไหมงามถอถา พิกามกมโยย เปงไผ
ยพงชก จางแกทท บอไชยทอพง ๑ หงพรมังกร เทเสกักถ มาเก้ท่นหลง บิททงง

ไชย ลกไปยทกอง จุเน:ธามนรรทง ไชยเปเนเม้สดี ๑ กอองพก่นหรี ยูโยยเทเวเน :
ไปยเลยบบริ ไปยเขนลลทอ ยายบริลทึ เชนอคยามทงหนี เชนอน่นหลงมา ๑ หงกรบทุ
ธาน เมอนเสารนท่ชกท ๑ พงค่งชก เชนอคยามกฏริเมอร กรนพริวด เทนทร์หลงมา ททงทไป
๑ ทวทรรมังจันทึ ไคยพงคักคิบุกรึ มีกวมสังไสย เทมสองก่ล ๑ เทนทร์ทางไกลย ก่อเท
เสอไชย เปนการ:สททริ ๑ ทักเขนอโมทย ลุกรกยชย ๑ ๒๑กทททึ ไคยลัมก่สังจก
จรรทักกทิน เปนพพลัม เทเลอตุไผย ๑ หงพรมังกร จิงทุนภูมิ ไชยทบทพทโยย เทจ

ทักทัก มือทไสย หอธทางกลางไพย กอวยกัรสองท ๐ เทรธไผยจอน ที่สำมลอน สัมเสยพัก
มา นอนผยหลังไผย ทัมไผยคัก ลกแถลงเรยรท ขวริชพิชไผย ๐ เทไผยบญม ทัคคองร
สาม ทัคคัมคักอไผย บัคคณิรท ไผยคักไผย ไผยคักคักน ทัคคณิรท ทัคคักคักน ทัคคักคักน
กาย เทเมือเทมอ ไผยคักคักน ไผยคักคักน ไผยคักคักน ไผยคักคักน ไผยคักคักน ไผยคักคักน
กาย ๐ ทอทรมัทริท ทัคคณิรท ทัคคณิรท ทัคคณิรท ทัคคณิรท ทัคคณิรท ทัคคณิรท ทัคคณิรท
ไผยคักคักน ยบารเมือไผย ๐ ไผยคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน

เทมเทไผย บอไผยท ๐ เมือคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน
อัวส์ ทัคคักคักน แลคักคักน ๐ ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน
หรัไสย ไผยคักคักน เทคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน
ไผยคักคักน กอชคักคักน เทคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน
ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน
สัมคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน ทัคคักคักน

หัวเมืองน้อยไชย ๑ ภายยศ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ทง วิ่งพรเข้าเต้ เตื่อปเมวเกก เลอกเตเก็ก ๑ ส้มหอกเจทหอก ทีเก็กออก ลอเลอก,
โพยรี กอแลนแรงแวง กัแห่งฤทธิ กอโยยักที สัมภากษกัน ๑ เรงกเกนเต โดย
ภอกหนึ่งเต ม้นปนภนภน วิชจิวเสยท จักียทกันกัน ปรัสมปรัสน เกยวทท ๑ ยงท
ภอกหนึ่งเต กนเสมา ๑ แลออกวิท ฤกัสนทก ตพกสท หอกทกันคมกส ไมยมา
กัเมท ๑ เหนโยยทวงท ทักเตแลหนี ไหลยกระโม่เต กรโยยปรัสท แพงนทไมยเต โดย
ภอกหนึ่งเต ออกรามรกัน ๑ ป็นหอยป็นไมย ยิงมเทโรย โยยป็นทป็น เทแอนทัง

ไมย ทมิโยยทุกกัน กปรัสมนแลวทสายที ๑ ยงภวกันงเต ม้นป็นกันเท กันมหนัก
ลเกเฮลขบหลง ไมยเทหลกที โอคันเสน เรงเกนมินมา ๑ เกนเฮกเรลท แลนังสันทท
แวงกโยท เกรองขัพยท ตวาทท ๑ ถอเค็องล็กท โยยกรัมมกัน ๑ ันทักทาบ ถือทอก
ถือทาม ไลเวนสัพพิน ถือกงถือทรี กระบักษกัน โภมอนลฮอนกัน เกนทามกรบหนี่
ป็นหอยป็นไมย ทลอนเทลนแพนโยย ฤโยยสัมกวน โดยเจกอิภยท ภกสลาภทวณ ท
กักรันบยอน ถือทวทวรี ๑ พัลทังพัลมา ักะททักทัก เต็กัมททรี เกนถนสันแปก

• ทบการวงหอยแครง ทัมดีแลว ทังแจงสิริภ สอกโดยแห้วรัก นวพพทก ทัชยจก ทั
• เส็ดแลวทัมศ ทังเสดไผ ๑ เรงเหยงทันภ ยกพลโยท ทัททกศกโดย ทังบหลันนง
• ไหรงเฮาไชย ทับภกศกโดย ออกทกบิ ๑ ปักทัชโยทกย ทัยกกร:บักเกยทกย มงภย
• ไทยริ แมวเซาไดอ่บ แกลวอศกฤทก กองเสนคันพิท ทัยกไปยทกน ๑ ทังบง ๑ ทัมอ
• ทันภกวินทกน เส็ดจินเกยบิ ทังทกงพกบิสน ๑ เกนทกเก ทัเกทนลัเส:ภกนล อศก
• ทัททกทันภก ๑ แวงมวทูลงภก ไหรงสัสนล แลวไหยยงิปนสัสมทก ๑ ทังสิทนภน

• ไบยฤทก ทัมอศกนภกศกน ไบทกอแมออง ๑ ไทยเรคคณมอองอื่ทง เสยงทงทง ๑
• ทัแกวสิงบะทงวงม ๑ คับสิทนทกนภกศกนอื่เกวง ทังชกสิลเอง ทัมวียสิงกทัม ๑ ทัแกลภกนไม
• ทัมเกวทกน ทัศกรล่งกทัม ทัทกไหมกร:ไอมเกว ทัสมทกนตบมึนเรอเวง ออกโดยทัม
• ทัแก ทัพิทกนบะทกนไกร ๑ ทังแลนกรเส็ดภกนอื่ทก ทังกบิทัฤ ทังแลนพรอื่งสิแมอื่ทง ๑ ทกน
• ทัชชทกนลัทงทงทัท พอมทอจยพัลัน ทัลเทอณลัทกนอื่ทง ๑ เรวฤทกจกนงมทกน ทัมไทย
• ๑ ทัท ๑ ทัทอื่ทงอื่ทงปสยแทน ๑ ทัทกนบยบงพัลแลน ทังยปสยแทน ทัชชทกนลัทงทง ๑

• สลัก • ปักถ่าน • ขานธมเวลา • หายประจักษ์ • ไชยเรรกกัษพัทธาน • พุทฺธิมถน
• เรงไทยทวยหา • ทัษทหาไหยกเอกไป • ทัษทลวิวิษนพรไกรย • ทัษทภูทกนไป • ทัษทไหยก้อถิง
• ภาท • ทัษทไหยทัษททษทท • ทัษทแลนภาท • ทัษทวนันยถน • ทัษทนกรว่องถน
• ทัษทกันทัษท • ทัษทเวทัษทนก่อน • ทัษทไหยทัษทลน • ทัษทนก่อน • ทัษทแลนพนก่อนทัษท
• ทัษท • ทัษทปนทัษทเพงเอกไป • ทัษทปิงปนไฟ • ทัษททัษทกัษทงพทัษท • ทัษทนงน
• ทัษทน • ทัษททัษทภาท • ทัษทนงนงนงนงน • ทัษทนงนงนงนงน • ทัษทนงนงนงนงน

• ทัษทงเอกไป • ทัษทงปิงปนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน
• ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน
• ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน
• ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน
• ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน
• ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน • ทัษทงนงนงนงนงน

ไทยลอมเวงไชย ๑ ไมยไทยหวเมืองกลาไกลย กงกยทายไปย เดกัชนแลวกงพิลขพิลสา ๑ กัณ
พิลขังสังวเวท แล้งเกว็องสังกททท ทอกทบสทแปลบสทข่าอง ๑ ๑ ๑ ไมยนิรทมิท ทรรทจ
กัณ สัณเดกัฎทอน ทอไฮโยท ลอมพทนทอจ รอมแลวทอจ ทอยสังกทโรย ๑ จงเฮเว็องทท เท
กัณมัทท พเวทเรอ็องไชย ไทยเป็ทพิท ทคทเททเปย ทริงทยเดกัเปย ไทยพิท ๑ จริงยรปทง ๑ มิ
ทเดอง พ่มทริ ออกมาไฮโยท เร็ยเปยทมิ ๑ จิงพิททิกิ เทมททนิทโรย ๑ ยันนประสังท เททริ
กัณทท ไมยโยทพิทธิ เทอเทอวิทพิทท ๑ มิเดกทนิโรย ๑ พิจันไทโย เทนททททททิกิ ๑ ยันนประสังท จง

ขอกนัณทท ทงพ่มทริ ทาทอทมิท สัเจอทพิทธิ ไมยททงททิกิ ทายันนทท ๑ เทรเลอเทอ
ทงพ่มทริ เทอนัดอจทพ่งมท เทกัทอยพิทเวท วิเลททนิททท เปรพิทพิทท สัแกว็ทท ๑ ๑ บัพพิ
เทกัคัทท กอริทคัทททท พุททขัณทมิท คทเคเดอทททท ลังมททท ทงพ่มทริ ๑ เอไมยทาลัง ๑
เทนิพิทเวท ทกนททกลบพิทท เปเร็อ็องจันง ทงแกเวททอโย ทอยประสัง ทงพิทนิมยัง ทมิ
นิงแลส ๑ ทมิวิทททท ทอยทททททททททท โดยสทงนิมท ทคททคทกลบนิมท ลกัจโยนิททท
กัณทมิท เทอเส็ยขังมว ๑ จังชานทททท ๑ นิมิงเลทท นิรเปเนทนิม ไทยเปริทททพิล ; ทักลัง

๑. หิงไชย ๒. หิงอุมบี่ ๓. ทงก่างเหลกโยย ๔. ปองกนไฮริ ๕. ไชยท้อวี่ ๖. ไชยกันมา ๗. แมนด
 ๘. กากันน ๙. ฟนทวยพวน ๑๐. ยากกาสกกล ๑๑. ทงก่างเหลกเดอ ๑๒. หงเกอกลนมา ๑๓. เกบงปกงปภา
 ๑๔. ๒ระสักแกวมี่ ๑๕. กอนมา ๑๖. กงระลิก ๑๗. แสงอ์โยม ๑๘. กักันเคป ๑๙. ริงเนยบ ๒๐. พพภม ๒๑.
 ๒๒. กักหม ๒๓. ๒ระกวงเลก ๒๔. เกบโยยเมเขต ๒๕. เกทจนเหลกกล ๒๖. ๒งตาพวน ๒๗. ฟนพ่ากนท ๒๘.
 ๒๙. กงเหลกนรนา ๓๐. ไมยักโยย ๓๑. พกฟนหลาย ๓๒. กอนกั ๓๓. ทวี่จอนโยย ๓๔. พชนยบอย ๓๕. ไช
 ๓๖. นอยพโยย ๓๗. ภาถนหมตโยย ๓๘. ภาถนกลบม ๓๙. ๒กักูโรย ๔๐. เกอบไฮโยย ๔๑. ๒กกรบกกก ๔๒. ไชยแต

๑. สวไปย ๒. กนอยภา ๓. ริงพพท ๔. ๒นคณบ ๕. ๒นยสนันน ๖. ไชยพพท ๗. ทอตำบรนา ๘. ท
 ๙. ไชยทอกับแกง ๑๐. ๒รเงโยย ๑๑. เกก่งสง ๑๒. ๒นทงกลสงสัน ๑๓. ๒งวอกปล้ง ๑๔. ไชยทโยย
 ๑๕. กน ๑๖. ยโตยเวทาม ๑๗. ไชยกันออก ๑๘. ๒ทพภม ๑๙. เกสงสังกม ๒๐. ไชยสังกภกน ๒๑. ๒แกงสรหม
 ๒๒. ๒ทงไฮยเดก ๒๓. กอสนไปยพล ๒๔. เสนนเม ๒๕. ๒บตสนน ๒๖. สวระกวงกร ๒๗. ๒อสรเวกไปย ๒๘.
 ๒๙. ๒กรนล้งกับกร ๓๐. ๒งบอกอกน ๓๑. เสนกโยย ๓๒. เสนเกโพย ๓๓. ๒งกาเกโพย ๓๔. ๒กพกรโยย ๓๕. ๒กท
 ๓๖. ๒จ่านก ๓๗. ๒กบกรท่ายสร ๓๘. ๒งพรภากร ๓๙. ๒บเอกรโยย ๔๐. ๒นกลกกรกน ๔๑. ๒งตารสันล ๔๒.

รวมกระสุนออกนอกแห่งกลางแปลง ๑ ชัยศกัณห์หลงองแสง ก่อทวนลอยแสง ก่อแขงทกตวงศัพท์
ทนาม ๑ นางพรมัทโธมงาม ทวีตเรืองเรืองอ้อม แลวทรงชวาทกัปอง ๑ พฐุภกรากาพระลาหนลวง
โยทาทังปอง สิบแปดไฮเพน ๑ เมื่อนำรงเงอ ทังกับสันดี ทังนางกระสุนเดอ ๕ นางจ
ทักย้ายไปไม่มยง ทังหังทวออง ยักจูงังออกมา ๑ นางเรงับเรยเท ออกทกกาภ มาขงนาศัย
อาน ๕ พุกกวีแวงส่าห วัพพญนร ยักออกมทกบุรี ๑ กิกษาทอทำนิก ผกกับสันดี พงพ
ทกนงทอียง ๕ กบทยกระสุนเดอ ๑ ปะกบเคอจทัง สักรับขังคกม ๑ กระสุนเดอหังคทัง

นาม หมโคยวาทม ทังหังพทกนอด้ง ๑ ทริมทบอมนแมมอ ไมยทมกมกลว เกท
ไหลยักกาไทย ๕ พุกควมิม ทังกับสันดี ๑ บพมวิทอจกมา ๑ ยเทบยบยงทก ทอทพ
เนกแลมา ก่อเหนงพรมัท ๑ ไทกนทกกรังอกรค กกร:สกร ๑ บงอทมทังคกม ๑
ออกมานันทกตางเสกม ทนหมมม มกอนมกข้อย ๑ เมื่อนำรงนางทกมโยย นอกแก
ทอไทย เทไลชอพมัท ๕ นางมช่าพกม ๑ ปกทเคเฮอสังอไทย ทอนำรงทอท่าโยย เทย
พลไกรย นารบพนอจิมัท ๑ เป็นนอไปยครองบุรี พกนันจัท มอเบยลทกเวียงโยย ๕

หนังสือจดบันทึกไทย ทวีตในไทย สัมพันธ์เมืองเขาค้อ กวักกักดี ยกเขื่อนนภนภาทอง
เทามยวมเวภาภนทว เมื่อนงพพ ทวี่นอันเป็นกันตอง ๕ เทมผ้อเลอโยยง กองทพพอง จัสมน
จุลอนภษาม ๕ ทพทกขยิกทพพ วรทกรก บขยภมทงล ๕ ทวยทนเปนกรล เทนภททน ห
รังเกนมนกรัยภม ๕ ทวี่นเกยพวชทท กรังกรทกรทท ทงโยพพเสหอง ๕ ไสยทงเทกกลางนงท
นางกร:สัทเสนองก กับทงเคทช่นกน ๕ นางพมททตอส่วน กนพทก่งกน พททกวนชท ๕ ไสย
สงอนงิงเคมท กับทงศทช่นกร ๕ พลมทอ่มาทพน ภนทกบมท นภนทภมภษาท ๕ พล

รกรทอ่ทแกลลอกล ๕ ทงกนทงมท กบรทเคมทพนกน ๕ พลได้โทมอสนคน พลทภภททน
รับทวเปนนอก ๕ ไป ๕ พลทอนทอ่ทอนสนนสย ทมแกกนไป เลือโดยทกรังททท ๕ พลทอ
กทอออกม นทพรเคนชก เทมทกรโดยทมแกง ๕ พลทททอ่ทททปสณแสง นภนทกลางแปลง
ทอ่แยงรบททพน ๕ พลป่นทอ่ช่นนชน นงยงมทพน ทมทกรนล่นปรีพ ๕ เสนกร:สัททวรบ
ทท รกทททว เทกทอ่ปรจ่นบกร ๕ เทศเทกถึงสยท เทนรชกร ดุ๋ยรทอ่จอนเต ๕ ห
ทมโคยพสทททททง พงเสนกร:สัทททท ไมมททพแพเทกน ๕ พงพทกวนทกรทท เทน

พลจ

ศรย่นกัณฑ์ของมวลา ๖ ริงดาแกงนีย สังกษมกันมา ๖ ันพพอกัทห้ช้:กััง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
น:ริง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
ไ่กยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
พงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
แกมอองภา กวินภท ก่อตบเคยงพลบสไย ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
พททกภกแกนส่นทอ ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง

โยทา ยงกัแกทา มนสยหมไทยทอยน ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
พยห:โยท ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
การนไทยทวมแกนเคอง จักินไปยเมอง ก่อตบเคยงพลบสไย ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
น:กรวินจ้ห้ท้กันสไย ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
ทงแกนกร:รทภท แกนยภท ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง
เอไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง ๖ ันสวสริขิง ๖ ันไมไ่ยกยอับปงกตง

วิจัยกัณฑ์ถวาย มนต์อมปริ ๑ วัชรสมาจารี พนมเนหัท อังคกเทวี งามเตไปย เมืองอโยธยาสถ ไซยหาง
เทวี ทงกาทกาทาย ๑ รัชชพงษนาท กัทนัสถนาท กังแดนกรลัทท ฅบรอยทวามอง ฅกสวาทท ฅอย
กัทนัท ฅบศททอน ๑ พทททท งามเสถัน กัทนัสถนาท กทท ฅนศททท ฅกสทท ฅนทท ฅนทท
ไฉนย ๑ ฅนเมษปอพิท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท
ฅน ๑ ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท
ฅน ๑ ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท

๑ ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท
ฅนทททท ๑ ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท
ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท
ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท
ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท ฅนทททท

๑ สร้อยพวงมณี เกษมเทวอน หักตามบ้านหม้อ แม้อาษาเดียว - แถววัดสังกัสยาม ออกขั้วกุ่ม ดัง
กรรมนิมิต ๑ เมื่อนวมันทวี รับพระเสวริน ไชยเกษมชาน ดองขอมกท เกษมคัมภาน กามทรงเยาว์ศรี
ทรงไปยทกอร์ ๑ หางพรมักขิ ๑ งามเสวริน ทรงพรทงกรร ไชยพทกอิน ทดไปยไฉลัทธิ แลอกนพัด
จัน ยักอกรกขมา ๑ เกยักไปย ลอมพวย้อยไปย อ้นกรมกท เมืองจันเมืองออก เมืองนกกทท
เวรกันเกษมา ไชยกันฉงก ๑ กวินฉัพ ๑ งามพมิตท หงพมิตท ยักมกเทอหนึ่ง งามพมิตท เมืองเสศ
๑ เทมอจันไปย ๑ งามทงเสศ ไชยเกษมชาน ยาศวโรโยย ขันนทมร ๑ ของหางอ้อไทย งามขันไปย

๑ ลอมพระหคอง ๑ ลอมพมิตท งามพมิตท นนทิกกฤทอน ดุทกักันจัก แชนนทเทกอน เรงเรวโรน
ยาไชยอนโยย ๑ ทำรจกรมทรว งามกลลิ่ง ทรงเวณมาไปย นกกันฉือทมาย เขกยกันไปย เมือง
นอยเมืองโยย ๑ ทุกกักัวเมือง ๑ ไชยเกษมชาน พัดทงพัดมา มากมายหนองเมือง เกณเดอเสศสัน ก๑๑
๑ งามทกเมือง ๑ ยักกันเมือง ๑ งามกนบุรี ๑ กอทกพรอมเดอ ลันเตพเพวท กวินกัน งามโยยทท
๑ อกรกนบุรี ๑ งามพมิตท งามริกันมา ๑ เกอหนึ่งกสกท งามเมืองอนันท์ ๑ นกเกษมชาน ๑ ขบ
๑ งามกับ ยนอกรกท งามไชยเสศ ๑ เตมทุสสัน ๑ เสศกโยย ๑ อกรกสันไปย ๑ งามทงนงนกกทท

ทางพระชนน ราชบุรุษคน ยักกองทับมา • ทับเรลดี แปะอี่จาเพน ไหยเป็นทับมา ทับ
กับเมืองอู่หมาก อั้งฮากฎาก แกลอนทักกลา สัพสงอี่จาเพน • กองทับสองเมือง ทักกองหนองแอง ท
เจมทังนรี ไทยงยี่สับ อี่จาเพน นางพรมัตริ ยันกัทนัทนั ฌุณี ฌุณี เมื่อนรินทักท เทนสิง
คาคเทโกกรท ไปอ่นพรมพนท่อน • เทกิกไนยทไทย ทักไชยไปยกองน ฮาแลพระวากน จึงไป
เทพพม ๕ เทริงภทบรรดา แปะทักมัตริ ทักจ้องลัน วัชอ์พิบิก ๕ ไปยทเทอ ฌองเกอ์สังท
ไปยงนภท อ่นพรมพนท่อน • วัชฌางกิมอ่นนร วัชทักนรทอว ทักกับพวกรุชน ฌางนงอวรัชก

ไปย ๕ ทักท่มัตริ พงกิมทักทกลัย ไปยกองนทักมไชย อ่นยททท ๕ เมื่อนรินทักท ใทยพง
ไฮศาทพิบิก จึงทักขงทนต์ ล่งนลประตักไปย ๕ ไสยนิลองพพาท พทักทักททวไนย กับเฮาพ
จุนไชย ทายีตทเรอิจิทท • เฮาแกวทักพแน ฌนลเสกโลก ฌมไชยหมีไทยศ พพาททาทาทะไปย ๕
บอกลาแกวเทอ พ่มทักวาทมไชย ฌางนรทอ์เทอไชย ฌอยทเวออ์นวิเสศ ๕ ริทท ๕ เทะ: ฌาไนยอากท
ทวยอ่ามทลลัทท ฌนเทยอ์อิงกาท อ่นพรมพม ๕ เทะ: ล่งทังเวท ๕ ใชไนยปวิสิติ ล่มเกศัพ
กิม ๕ เทไปยททายกันไชย ๕ ทักจิมวาท ทักจ้องทักอ์ไสย ฌามแกทังไกลย ฌายจ้งไทยเมท ๕

สหไทยเรื่อ แลวนอนไปย ๕ กรันเชพภูมิ จื่อวิไลเอกไทยพวย เมืองนรพวงทกมไวย ก่อมาชงเทศ ๕
กรันนิงนางวิเนมงาม วิ่งโดยทยเข้าบ่ช กรวยถานินทา ทยโดยทกมทกทไมย ๘ ยายบอกตโดยทกม โคน
แฉกนนิรแวงไย นามก่อนเทานโรย นือรนกำทกทกมกุกาน ๕ มาเคแฉฉืออิ่นกชก พริตเฝียคยอชงสังท
๕. โผยกลางคัลสเทน กอຍส์เทกเทกทกทกลย ๕ ยายเสไทยยพัว แฉกนคิงนรพวงทกมไวย เทหคตกมคัลนท
ทลาย กิ่งนิงพระสาก ๕ นิงนวงเททนรแฉฉือ ยนฝักแกรทกมทกม ๖ นอกชยบ่ช อคสิเนชกม ๖ ยวทชก
ไภย ๕ กิ่งนิงกสากอวย โผยไทยยชยนหมสังไสย ๖ กามยส์ทยไย ๖ วุลาพรมิษฐ์ ๘ ทีท้ออกทกนี้ ไผยรน

๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐

ศูนย์ข้อมูลศิลปวัฒนธรรม

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม